

Sakarya Üniversitesi
Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

TÜRK AKADEMİ DERGİSİ

CİLT / VOLUME: 2 | SAYI / NUMBER:2 | ARALIK / DECEMBER 2023

e-ISSN: 2980-0412

Sakarya Üniversitesi
Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

TÜRK AKADEMİ DERGİSİ

e-ISSN: 2980-0412

İmtiyaz Sahibi /Owner

Prof. Dr. Hamza AL
Rektör
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Baş Editör /Editor in Chief

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
hcaliskan@sakarya.edu.tr

Yardımcı Editör /Assistant Editor

Doç. Dr. Suat KOL
Temel Eğitim Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
skol@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Gökçe CANDAN
Ekonometri Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
gcandan@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ali KIRKSEKİZ
Bilgisayar Teknolojileri Bölümü
Sakarya Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi, Türkiye
alikalik@subu.edu.tr

Editör Kurulu /Assistant Editor

Dr. Abdülmecid NUREDİN
Vizyon Üniversitesi, Kuzey Makedonya
nuredin@vizyon.edu.mk

Dr. Afet SEYİTZADE
Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
afet.seyidova@mail.ru

Dr. Akhtem DZHELİLOV
Kırım Ekonomi Üniversitesi, Kırım/Ukrayna
ahtemenglish@gmail.com

Dr. Ahmet Vecdi CAN
Vizyon Üniversitesi, Kuzey Makedonya
acan@sakarya.edu.tr

Dr. Alparslan CEYLAN
Manas Üniversitesi, Kırgızistan
alpaslan.ceylan@manas.edu.kg

Dr. Aybeyan SELİM
Vizyon Üniversitesi, Kuzey Makedonya
aybeyan@vizyon.edu.mk

Dr. Dilşad Türkmenoğlu KÖSE
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
dturkmenoglu@sakarya.edu.tr

Dr. Enver AYDOĞAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Türkiye enver.aydogan@hbv.edu.tr

Dr. Fadıl HOCA
Vizyon üniversitesi, Kuzey Makedonya
hoca.fadil@vizyon.edu.mk

Dr. Fariz AHMADOV
Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
fariz.ahmadov@moore.az

Dr. Kadiyan BOOBKOVA
Manas Üniversitesi, Kırgızistan
kadiyan.boobekova@manas.edu.kg

Dr. Kamil TAŞKIN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
ktaskin@sakarya.edu.tr

Dr. Köksal ŞAHİN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
ksahin@sakarya.edu.tr

Dr. Kutluk Kağan SÜMER
İstanbul Üniversitesi, Türkiye,
kutluk@istanbul.edu.tr

Dr. Leniyara CELİLOVA
Kırım Devlet Mühendisliği Pedagoji
Üniversitesi, Kırım/Ukrayna,
trysto@mail.ru

Dr. Mehmet Barış HORZUM
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
mhorzum@sakarya.edu.tr

Dr. Mensur NUREDİN
Vizyon Üniversitesi, Kuzey Makedonya
mensur@vizyon.edu.mk

Dr. Oğuz TÜRKAY
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Türkiye
turkay@subu.edu.tr

Dr. Orkhan VALİYEV
Hazar Üniversitesi, Azerbaycan
orkhan.h.veli@gmail.com

Dr. Paki KÜÇÜKER
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
pkucuker@sakarya.edu.tr

Dr. Pusat PİLTEN
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-
Kazak Üniversitesi, Kazakistan
ppilten@erbakan.edu.tr

Dr. Zahidova Sahovat ABDUQODIROVNA
Özbekistan Milli Üniversitesi, Özbekistan
sakhovat_2009@mail.ru

Dr. Terane SHIRVANNOVA
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
teraneshirvanova@gmail.com

Dr. Zoltan EGERESİ
University of Public Service, Hungary
zoltan.egeresi@gmail.com

Alan Editörleri /Section Editors

Türk Tarihi ve Kültürü Editörleri

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ
Tarih Bölümü
Ankara Üniversitesi, Türkiye
sgomec@ankara.edu.tr

Arş. Gör. Abdul Metin ÇELİKBİLEK
Tarih Bölümü
Selçuk Üniversitesi, Türkiye
celikbilekabdulmetin@gmail.com

Türk Edebiyatı Editörleri

Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
osoylemez@kastamonu.edu.tr

Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
skursadkoca@sakarya.edu.tr

Uluslararası İlişkiler Editörleri

Dr. Terane SHIRVANOVA
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi,
Azerbaycan
teraneshirvanova@gmail.com

Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Anadolu Üniversitesi, Türkiye
yzb@anadolu.edu.tr

Siyaset ve Kamu Yönetimi Editörleri

Dr. Öğr. Üyesi Osman NACAĞ
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
onacak@adu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Agil MAMMADOV
Azerbaijan State Economic University
Azerbaycan
aqil.arifoglu@gmail.com

Sosyoloji Editörleri

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ
Sosyoloji Bölümü
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Türkiye hayati.besirli@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Murat ŞAHİN
Sosyoloji Bölümü
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
murat.sahin@omu.edu.tr

Psikoloji Editörleri

Doç. Dr. Şehida Rizvançe MATSANİ
Vizyon Üniversitesi, Kuzey Makedonya
sehida.rizvancemasan@vizyon.edu.mk

Dr. Sare TERZİ İLHAN
Eğitim Bilimleri Bölümü
Amasya Üniversitesi, Türkiye
sare.terzi@amasya.edu.tr

Eğitim Bilimleri Editörleri

Prof. Dr. Bülent AKBABA
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Gazi Üniversitesi, Türkiye
akbaba@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Nalan KAZAZ
Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Makedonya
nalan.kazaz@vizyon.edu.mk

Türk Dünyası Ekonomisi Editörleri

Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER
Ekonometri Bölümü
İstanbul Üniversitesi, Türkiye
kutluk@istanbul.edu.tr

Dr. Oqtay QULİYEV
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Azerbaycan
ogtay_guliyev@unec.edu.az

Türk Dünyası Coğrafyası Editörleri

Doç. Dr. Muhammet KAÇMAZ
Coğrafya Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
mkacmaz@sakarya.edu.tr

Milli Folklor Editörleri

Dr. Öğr. Üyesi Erdem ÖZDEMİR
Devlet Konservatuvarı
Uludağ Üniversitesi, Türkiye
erdem@uludag.edu.tr

Etik Editörü/Ethics Editor

Doç. Dr. Tufan ÇÖTOK
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
tcotok@sakarya.edu.tr

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Doç. Dr. Osman Zeki OKUYUCU
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye
osman.okuyucu@bilecik.edu.tr

Türkçe Yazım ve Dil Editörü / Turkish Spelling and Language Editor

---

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba DEMİRTAŞ TOLAMAN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
tdemirtas@sakarya.edu.tr

Öğr. Gör. Selin ZEYREK
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Türkiye
slnzyrk@gmail.com

İngilizce Yazım ve Dil Editörü / English Spelling and Language Editor

---

Prof. Dr. Akhtem DZHELİLOV
Crimean Business Institute, Ukrayna
ahtemenglish@gmail.com

Ön Kontrol Editörü / Preflight Editor

Erdem YILMAZ
erdem.yilmaz6@ogr.sakarya.edu.tr

Teknik Editör / Technical Editor

Arş. Gör. Alperen ÇALIŞKAN
Muş Alparslan Üniversitesi, Türkiye
a.caliskan@alparslan.edu.tr

Sekreteryaya / Secretarial

Doktorant Hakan ATAÇ
hakn.atac@gmail.com

İçindekiler / Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

88/106	Şevket OZNUR, Ahmet UÇAR M. Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürüme I-II Kitaplarında Başkent Lefkoşa'yı Duyumsamak Feeling the Capital Nicosia in M. Kansu's Walking Nicosia Books I-II
107/115	Sibel AKGUN, Ozge KENAR Türkiye'nin Türk Devletler Teşkilatı ile Olan İlişkilerinde Uluslararası Aktör Düzeyi ve Durumu The International Actor Level and Situation of Turkey's Relations with the Organization of Turkic States
116/125	Büşra DOĞAN Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi Investigation of Energy Collaborations within the Scope of the Modern Silk Road, with a Focus on Kyrgyzstan-China Relations
126/139	Tuna BEŞEN DELICE Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili Sakla- "To Hide" Verb in Turkmen Turkish
140/148	Roida RZAYEVA OKTAY Türk Dünyası ve Stratejik Siyasetin Felsefesi: Yumuşak Güç ve Medya Turkic World and the Philosophy of Strategic Policy: Soft Power and Media

Feeling the Capital Nicosia in M. Kansu's Walking Nicosia Books I-II*

Şevket Öznur¹, Ahmet Uçar²

^{1,2} Near East University, Faculty of Arts and Sciences, Turkish language and literature, Cyprus Research Centre, North Cyprus, Nicosia

ABSTRACT

There is a close relationship between the environment and the artist. The artist living in a certain environment observes the stimuli in that environment with a sense of wonder similar to philosophers and children and uses them as aesthetic materials. Poet - Writer M. Kansu also presented all the elements he observed during his morning walks in Nicosia by synthesizing the techniques of poetry, story and essay genres. In this study, Kansu's Walking Nicosia I-II books were examined under the titles "Nature in Nicosia", "Life in Nicosia", "Problems in Nicosia" and "Stream of consciousness originating from Nicosia and intertextual relations". In narratives about nature, the artist particularly focuses on Kanlı Dere in Nicosia. Having a stream of consciousness in front of Kanlı Dere, the artist also establishes a connection between the past, present and future by bringing together the visible and the invisible. Kansu also focuses on the creatures and change in nature in Nicosia. The artist, who walks in the early morning hours, also witnesses the color change in nature. In the narratives, life in Nicosia is focused on tradesmen and workers who go to Southern Cyprus to work. The artist also observes the traffic problems and environmental pollution in Nicosia. Another point seen in the narratives is that Kansu handles what he sees holistically by establishing intertextual relationships and experiencing a stream of consciousness. The author, who remembered the past and the texts he read during his walks in Nicosia, enriched the narratives.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 28.09.2023

Received in revised form: 01.10.2023

Accepted: 10.11.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Lefkoşa'yı Yürüme I-II, Nicosia, M. Kansu, Life in Nicosia.

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

Extended Summary

There is a close relationship between nature and the artist. Nature, with its mysterious side, has enabled the birth of art and science throughout human history. The first people who opened their eyes to the world began to search for meaning in the face of natural events. Humankind, which wants to make sense of the underlying cause of natural events such as sunrise and sunset, rain and drought, the existence of seas, and the functioning of social events, has taken refuge in mythology and resorted to interpreting all phenomena through myths. In Scandinavian mythology, it was believed that natural events were brought about by a God called Thor, who had a hammer in his hand. The human species also gave birth to art by making aesthetic appeals to mythological gods. Therefore, a close relationship between an artist and nature can be considered in this context. An artist living in a certain environment experiences various emotions by observing the age and environment in which he lives. Based on these feelings, the artist creates aesthetic creations and realizes his artistic existence through nature.

While the Istanbul area has an important place in Turkish literature, Nicosia has become the focal point in Turkish Cypriot literature. In Turkish Cypriot literature, many poets such as Tamer Öncül, Kâmil Özay, Osman Türkay, Süleyman Uluçamgil, Şirin Zaferyıldızı, Turgay Akalın, Altay Burağan and

* This study was presented as an oral presentation at the ERPA 2023 Congress held between 08-10 September 2023

¹ Corresponding author's address: Yakın Doğu Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Kıbrıs Araştırma Merkezi, Lefkoşa, KKTC
e-mail: sevk.oznur@neu.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1368111>

Mehmet Levent have all taken creative actions by focusing on Nicosia. M. Kansu, who has an important place in Turkish Cypriot poetry and story, also produced works about Nicosia. Kansu, who has been taking morning walks in Nicosia since 2001, explains the events, situations, people and objects he has observed in Nicosia; He synthesized the techniques of poetry, story and essay genres and presented them in an aesthetic form in his books *Walking Nicosia I-II*. In both poetry and story, it is possible to construct elements that exist and could exist. For this reason, Kansu fictionalizes not only what he sees but also what he does not see during his walks in Nicosia.

Kansu has been a part of Turkish Cypriot poetry and story since 1959. While Kansu wrote his first poem during his high school years, he published his first poetry book with Fikret Demirağ under the title “İkinin Yaşamı” while he was still a student in Türkiye. While the effects of the Garip movement, which was influential in the 1940s, are seen in Kansu's first poems, the characteristics of the Second New movement can be seen in “Piramit Acısı.” While Kansu adopted the poetic understanding of Socialist Poetry in his book “Direnişten Önce,” he wrote poems that reflect his Mediterranean and Eastern Mediterranean identity in his books after “Marazlıyım Size ve Zamana.”

While an interdisciplinary understanding draws attention in the books “Lefkoşa’yı Yürümek I-II,” these books focus on nature, various problems, daily life and human scenes in Nicosia. In these books, the artist experienced a flow of consciousness by entering a relationship with nature and presented this flow in an intertextual relationship. So much so that the author, who visualizes what happened and what could happen while walking in Nicosia, bonds with the poems of various poets and writers, thus putting the narratives in a form that will create aesthetic excitement. In this study, the place of Nicosia in M. Kansu's books *Lefkoşa’yı Yürümek I-II* is emphasized. In this context, the place of Nicosia was examined under the headings “Nature in Nicosia”, “Life in Nicosia”, “Problems in Nicosia” and “Intertextual relations with stream of consciousness originating from Nicosia”. In the books, nature in Nicosia is discussed with a focus on “Bloody Creek,” “change in nature” and “creatures of nature”. Life in Nicosia was examined under the headings “Tradesmen in Nicosia” and “Turkish Cypriot workers working in Southern Cyprus.” In the problems section in Nicosia, environmental problems and traffic problems in Nicosia are put under the spotlight. In the “Stream of consciousness originating from Nicosia and intertextual relations” section, the artist's stream of consciousness while walking in Nicosia and the quotations and comments he made from the works of various writers and poets are included. When we look at *Lefkoşa’yı Yürümek I-II* in general, it is observed that the river “Kanlı Dere” has a particularly intense place in it. As a matter of fact, Kanlı Dere is a place where the poet spent his early youth. In addition, features such as the historical location of Kanlı Dere and how it became the border separating the south and north of Cyprus in 1964 make Kanlı Dere more meaningful for Kansu. While taking his morning walks, the artist always stops by Kanlı Creek, observes it and experiences various emotions. He presents these emotions in an aesthetic way in the narratives in the books in question. The pleasure taken in the face of nature is called “aesthetic attitude” in aesthetic philosophy. While observing Kanlı Creek, Kansu presents a comprehensive

M. Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürüme I-II Kitaplarında Başkent Lefkoşa'yı Duyumsamak

Şevket Öznur¹, Ahmet Uçar²

^{1,2} Yakın Doğu Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Kıbrıs Araştırma Merkezi, KKTC, Lefkoşa

ÖZ

Çevreyle sanatçı arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Sanatın doğuşuna ve gelişimine bakıldığında doğanın önemli bir payı olduğu görülmektedir. İlk insanların doğa olaylarını anlamlandırabilmek için mitolojiye sığınmaları ve söz konusu mitolojik karakterlere yönelik sanatsal eylemlerde bulunmaları bu bağlamda akla getirilebilir. Belli bir çevre içerisinde yaşayan sanatçı da o çevre içerisindeki uyaranları filozoflarda ve çocuklarda benzeri görülen hayret duygusuyla gözlemlemekte ve bunları estetik malzeme olarak kullanmaktadır. Kıbrıs Türk edebiyatında önemli bir yeri olan M. Kansu da Lefkoşa'da gerçekleştiği sabah yürüyüşleri sırasında gözlemlediği tüm olay, durum ve görüntüleri şiir, öykü, deneme türlerinin tekniklerini sentezleyerek sunmuştur. Bu çalışmada Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürüme I-II kitapları "Lefkoşa'da doğa", "Lefkoşa'da yaşam", "Lefkoşa'da sorunlar" ile "Lefkoşa kaynaklı bilinç akışı ve metinler arası ilişkiler" başlıkları altında incelenmiştir. Doğaya yönelik izlenimlerden yola çıkılarak oluşturulan anlatılarda sanatçı özellikle Lefkoşa'daki Kanlı Dere üzerinde durmaktadır. Kanlı Dere karşısında bilinç akışı yaşayan sanatçı, görünenle görünmeyeni bir araya getirerek geçmiş, şimdi ve gelecek arasında da bağlantı kurmaktadır. Kansu, Lefkoşa'da doğadaki canlılar ve değişim üzerinde de durmaktadır. Sabahın erken saatlerinde yürüyüş yapan sanatçı doğadaki renk değişimine de tanık olmaktadır. Anlatılarda Lefkoşa'daki yaşam esnaf ve Güney Kıbrıs'a çalışmaya giden işçiler odağında işlenmiştir. Bu açıdan yaklaşıldığında Kansu'nun bu anlatılarında sosyolojik unsurların da yer aldığı dikkat çekmektedir. Sanatçı Lefkoşa'daki trafik sorunları ile çevre kirliliğini de gözlemlemektedir. Anlatılarda görülen bir diğer nokta ise yapılan gözlemlerin olduğu gibi yansıtılmamasıdır. Kansu, gördüklerini metinler arası ilişkiler kurarak ve bilinç akışı yaşayarak bütünsel bir şekilde ele almaktadır. Lefkoşa'daki yürüyüşleri sırasında geçmiş ve okuduğu metinleri anımsayan yazar, anlatıların zenginleşmesini sağlamıştır.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 08.09.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 01.10.2023

Kabul edildi: 10.11.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Lefkoşa'yı Yürüme I-II, Lefkoşa, M.Kansu, Lefkoşa'da yaşam.

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Birey, gözlerini dünyaya açar açmaz doğayla bir ilişki içerisine girmektedir. Doğayla kurulan bu ilişki ilk insanlara kadar dayanmaktadır. Hayatın özünde yatan gizem ve bu gizemin yarattığı merak, doğa olaylarında da kendini göstermektedir. Doğa karşısında dilini bilmediği insanların olduğu bir ortamda iletişim kurmaya çalışan kişilere benzeyen ilk insanlar, doğayı anlamlandırabilmek için mitolojiye sığınmıştır. İskandinavya mitolojisine bakıldığında doğa olaylarının yaşanmasının Thor adlı Tanrı tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Thor, birçok mitolojik film ve dizide de görülebileceği gibi elinde bir çekiç bulundurmaktadır. İlk insanlar fırtına, şimşek, yağmur gibi doğa olaylarının Thor'un çekicini sallaması sonucu oluştuğuna yönelik bir inanç geliştirmiştir. (Gaarder, 2002, s.31). Görüldüğü gibi doğayla birey arasındaki ilişki kendine sürekli varlık alanı bulmuştur.

Sanatsal üretim sırasında sanatçı ile doğa arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Belli bir çevre içerisinde yaşayan sanatçı bu gözlemleri sonucu belli duygulanmalar yaşar. Doğaya bakıldığında alınan bu haz estetik felsefesinde "estetik tavır" olarak adlandırılmaktadır (Tunalı, 2012, s.23). Duygularından yola çıkan sanatçı da estetik ölçütler bağlamında üretimde bulunmaktadır. Doğanın sanat ve sanatçıyla ilişkisi üzerine daha derin bir düşünce içerisine girildiğinde doğanın ilk insanlardan bu yana önemli bir etki oluşturduğu söylenebilir. İlk insanların doğa olaylarını anlamlandırabilmek için mitolojiye

başvurduğu ve bu mitolojik karakterler odağında sanat eserleri yarattığı akla getirilebilir. Öte yandan düşünen varlık olan insanın doğa içerisinde gelişim göstererek hayvandan insana dönüşmesi de sanatı doğurmuştur. Ellerini ve zihnini kullanan insan yaptığı araçlar ve büyülü eylemler sonucu sanatsal bakış açısını da doğurmuştur (Fischer, 2010).

İnsanın zaman içerisinde bilimsel anlamda gelişim göstermesiyle mitler yerini bilimselliğe bıraksa da insanla doğa / çevre arasındaki ilişki devam etmektedir. Öte yandan tüketim kültürünün kendini gösterdiği, 4. Endüstri Devri'nin yaşandığı günümüzde insanlar doğadan uzaklaşırken, sanatçılar doğayla özdeşlik kurma, doğayı estetik malzeme olarak kullanma eylemi içerisinde. Birçok şair ve yazar eserlerini meydana getirirken doğadan / çevreden yola çıkmaktadır. Türk edebiyatı içerisinde İlhan Berk'in "İstanbul" (1994) ve "Galata" (2019), Yahya Kemal Beyatlı'nın "Kendi Gök Kubbemiz" (2018) kitaplarında; Ahmet Kabaklı'nın "İstanbul Güldestesi" (2003) adlı antolojisinde; Nihat Behram'ın "İstanbul Seni Seçmeyecek" (2001), Hüseyin Peker'in "Öğrenci" (2001), Aydın Öztürk'ün "Saçlarım Ağarıyor Bir Çılgınlığın Gözlerinde" (2001) ve Tuğrul Keskin'in "Özlem Diyorsun" şiirlerinde İstanbul kendine yer bulmaktadır. Bunun yanında Refik Halid Karay'ın "İstanbul'un Bir Yüzü", Mehmet Rauf'un "Eylül"(2023), Orhan Pamuk'un "Kara Kitap" (2019), Halit Ziya Uşaklıgil'in "Aşk-ı Memnu" (2017) romanlarında da İstanbul odak noktasındadır. Kıbrıs Türk edebiyatında ise Lefkoşa mekânı ön planda durmaktadır.

Birçok medeniyetin egemenlik kurduğu, farklı kültürlerin bir arada bulunduğu Kıbrıs adasının yüzyıllardır başkenti olan Lefkoşa, tarihî olduğu kadar edebî anlamda da büyük öneme sahiptir. Kıbrıs'ta egemenlik kurmuş uygarlıklar tarafından yapılmış mimari yapılar, surlar; insanların kültürel özellikleri; doğal unsurlar Lefkoşa'yı sanatçılar açısından cezbedici bir noktaya getirmiştir.

Kıbrıs Türk edebiyatında gerek roman gerek öykü gerekse de şiirde Lefkoşa önemli bir yerde durmaktadır. Birçok şair ve yazar Lefkoşa'yı kimi zaman estetik ölçütlere bağlı kalarak kimi zaman duygularının ve fikirlerinin iradesine yenik düşerek anlatma uğraşı içerisinde girmiştir. Turgay Akalın'ın "Bir Bahar Özlüyorum" (2007), Osman Türkay'ın "Uzay Çağı Ozanı"(2003), Süleyman Uluçamgil'in "Bütün Eserleri"(1998), Tamer Öncül'ün "İ Hora -Şehir-" (1996), Kâmil Özay'ın "Sevda ile Bulut" (2022), Şirin Zaferyıldızı'nın "Sakla Kendini" (2014), Mehmet Levent'in "Lefkoşa Beni Duyuyor musun?" (2020) kitapları ile Altay Burağan'ın "Akşamdan Sabaha Eski Lefkoşa" (2015) şiirinde mekân olarak Lefkoşa tercih edilmiştir. Öte yandan Neriman Cahit'in "Gül Damlası" (2002), Özden Selenge'nin "Sana Sevdam Sarı"(1998), Eralp Adanır'ın "Zat-ı Muhterem'in Mektupları"(2020), Zeki Erku'tun "Jans Mans Sokağı Çocukları" (2020) ve Haşmet Muzaffer Gürkan'ın "Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa" (2006) eserleri de bu bağlamda akla getirilebilir.

Kıbrıs Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Şair-Yazar M.Kansu (Mehmet Kansu) da Lefkoşa'yı içerisinde büyüten ve Lefkoşa'ya bakarak bilinçaltında biriktirdiklerini estetik bir yaratı şeklinde sunan bir kişiliktir. M. Kansu'nun Lefkoşa'daki sabah yürüyüşlerinde gözlemlediklerini, var olanla var olması gerektiğini düşündüğü unsurları disiplinler arası bir biçimle yazdığı "Lefkoşa'yı Yürümek I-II" kitaplarında Lefkoşa'ya yönelik birçok özellik kendini göstermektedir.

Japon edebiyatının önemli isimlerinden Haruki Murakami, "Koşmasam Yazamazdım" başlıklı yapıtında koşma eylemiyle yazma eylemi arasında bağlantı kurmaktadır. Haruki Murakami'nin yazma eylemi koşma tutkusuyla beslenmektedir. Kansu'nun yürüme eylemine de bu derinlikle yaklaşıldığında aynı tutum görülmektedir. Kansu da yazma tutkusunu yürüme tutkusuyla birleştirerek ortaya bir yaratı sunmaktadır.

Bu çalışmada M.Kansu'nun Kıbrıs Türk edebiyatı içerisindeki yerine değinilmesinin ardından Kansu'nun "Lefkoşa'yı Yürümek I-II" kitaplarında Lefkoşa'nın yeri ele alınmıştır. Bu çalışmada söz konusu kitaplar, "Lefkoşa'da doğa", "Lefkoşa'da yaşam", "Lefkoşa'da sorunlar" ile "Lefkoşa kaynaklı bilinç akışı ve metinlerarası ilişkiler" bağlamında incelenmiştir.

Kıbrıs Türk edebiyatında büyük önem taşıyan başkent Lefkoşa, birçok eserde kendine özellikle "Şehir" ismiyle yer bulsa da sanatçıların eserlerinden yola çıkılarak Lefkoşa'nın yerini saptamaya yönelik

çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Bu çalışma, Lefkoşa'nın Kıbrıs Türk edebiyatı içerisindeki yerini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı M. Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürümek I-II kitaplarında Lefkoşa'nın yerini ortaya koyarak sanatçının yaşadığı çevreye baktığı estetik bakışın görünür kılınmasıdır. Araştırma nitel araştırma bağlamında literatüre dayalı betimsel bir araştırma olarak gerçekleştirilmiş olup doküman incelemesi şeklinde yürütülmüştür.

2. M. Kansu'nun Edebî Kişiliği

Şair- Yazar M. Kansu (Mehmet Kansu), Kıbrıs Türk şiiri ve öyküsünde önemli bir yerde durmaktadır. Sanatçılığının yanı sıra Türkçe öğretmeni olan M. Kansu, 1 Eylül 1938'de Baf'ın İstavrokonno (Aydoğan) bölgesinde doğmuştur (Hakeri, 2000, s.100). Lefkoşa Erkek Lisesi ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olan Kansu, Gençlik, Spor ve Kültür Dairesinde de çalışmıştır. Kansu'nun yazın hayatındaki yerine bakıldığında ilk olarak 1960'ta Şair Fikret Demirağ'la "İkinin Yaşamı" adlı kitabının yayımlandığı görülür. Kansu, 1963'te Piramit Avcısı şiir kitabını da çıkarmıştır (Hakeri, 2000, s.100-101). Kansu, 1960'ta Oğuz Kusetoğlu, Celal E. Bayar, Ertan Akansoy ve Fikret Demirağ'la "Şölen" isimli bir dergi çıkarmış olsa da bu dergi sadece 8 sayı yaşam sürmüştür (Hakeri, 2000, s.101). Yazın yaşamına 1959'da şiirle başlayan M.Kansu, öykü ve çeviriler de yapmıştır. Kansu'nun eserlerinde absürt, sürrealist öğeler dikkat çekmektedir (Hakeri, 2000, s.101).

M. Kansu, Kıbrıs Türk edebiyatında şiirlerinin yanında öyküleriyle de varoluşunu sağlamıştır. Şiirlerinde birçok akımın izleri bulunan Kansu'nun, öyküde de üretimlerde bulunması Kıbrıs Türk edebiyatının gelişimi açısından önemli bir etkidir. İlk şiirini lise dönemlerinde yayımlayan Kansu'nun şiirlerindeki poetik dünyaya bakıldığında ilk şiirlerinde Garip akımının etkisi altında kaldığı söylenebilir. 1950'lerde Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Edip Cansever gibi isimlerin öncüsü olduğu, soyutluğun değer kazandığı II. Yeni akımının etkisine geçen Kansu, Kıbrıs Türk edebiyatında Fikret Demirağ'la bu akımın öncüsü olmuştur. Kansu, 1970'lerden 1980'lere kadar toplumcu gerçekçi bir anlayışı benimserken, daha sonraları ise deneysel, yeniliklere açık bir tavır sergilemiştir (Adanır, 2018, s.354).

M. Kansu'nun bu edebî yolculuğuna bakıldığında her ne kadar çağının tanığı bir şair olsa da kısır döngüye düşmekten kaçındığı göze çarpmaktadır. Yazın hayatında yeni şeyler denemenin heyecanı içerisinde olan sanatçı bir bakıma her seferinde yeniden doğmaktadır. Nitekim ömrünü kendi edebî kimliğini oluşturmaya adanmış sanatçı o hedefe ulaştığında ölü sayılmaktadır. Şairi-yazarı büyük kılan sürekli bir arayış içerisinde olması ve edebiyata yeni bir gökyüzü kazandırmasıdır.

II. Yeni akımının önemli isimlerinden Turgut Uyar'ın Korkulu Uсталık yazısında da bu yönde bir anlayış dikkat çeker:

"Şimdi şunu soracağım: Bir yenilik, bir akım ne zaman eskimiş olur? Ne zaman tazeliğini yitirir? Ben şöyle düşünüyorum (yanulabilirim elbet): Ne zaman ortalıkta o akımın ustaları çoğalır, yahut türeirse, ortaya bir akımın ustası çıkarsa, o akımda yapılacak her şey yapılmıştır demektir. Bundan sonra yapılacaklar hep bir örnek şeyler olacaktır.

Ya ustaların hâli? O daha başka. Hem kendisini, hem çevresini aldatmak için yazacaktır artık. Anlayışının, ustalığının rahatına ermiştir.

...

Sanatçıyı yitiren ustalıktır. Usta olmaktan korkunuz diyorum. İyi olsun" (Uyar, 2018, s.26-28).

Görüldüğü gibi Turgut Uyar sanatçının belli bir ustalığa erişmesini o sanatçının yitimi olarak değerlendirirken, M. Kansu da bu anlayışını, "Çıplak Ayakla Dolaşmak, Çölde..." (Kansu, 2010, s.10) kitabında şu şekilde anlatmaktadır:

“ ‘Şiir’e, ‘öykü’ye başladığım yerlerde durmamayı, uslûpta/içerikte/imgelemlerde deneysel arayışlarla; kendimce bazı yenilikler ve farklı bir dil yaratma peşinde kendimi geliştirme ve yenileme heyecanlarıyla yaşadım hep. ‘Çağımın tanığı’ olmaya çalışarak”.

Şevket Öznur (2018) ise Kansu’nun daha yoğun bir dil ve biçime ulaşma çabası içerisinde olduğuna işaret ederek, ilk şiirlerinde Akdenizlilik anlayışından hareket edip daha sonra Doğu Akdenizliliğe yöneldiğini ifade eder. Öznur, “Ayrıca, daha yakın dönemde yazdıklarında yine adanın tarihsel dokusundan, mitolojisinden esinlenen temalar ve daha yoğun olarak da erotizmi yalınlaştırma, biçimsel ve tematik anlamda şiirsel olanla öyküsel olanı aynı düzlemde buluşturma girişimleri arayışçı yanının sürekliliğini yansıtır.” cümleleriyle de Kansu’nun deneysel arayışlar içerisinde olan yanına dikkat çekmektedir.

Kansu’nun kendi dilini araması sanatı ciddiye almasıyla paralel ilerlerken, o kendi kimliğini 2000’lerin başında bulmuştur. Aşk Uzağında Suya İnen Güneş, Çılgın Bir Dalgıç, Yeşil Kurbağa, Yılan, Açlık, Kafes, Boşluk, Çıplak ayakla Dolaşmak Çölde, Lefkoşa’yı Yürüme kitapları ve onun ardından gelenlerde Kansu’nun kendi diliyle karşılaşmaktadır (Karakartal, 2019).

M. Kansu’nun çeşitli dönemlerden geçerek ortaya çıkardığı eserlerinde varoluşsal sancılar da kendini göstermektedir. Kansu’nun eserlerinde varoluşsal bir bakış açısıyla kendinin farkına varan bireyin modern yaşama yabancılaşması, buna başkaldırması ve aynı zamanda bunda estetik malzeme bulması söz konusudur (Aylanç, 2017, s.33).

Deneme yazıları kaleme almış olsa da özellikle şiir ve öyküleriyle ön plana çıkan Kansu, şiir ile öykü arasındaki ilişkiyi birbirinden uzak türler olarak değerlendirmez. Ona göre şiirde de öyküde de benzer bir dil söz konusudur. O öykü yazarken şiirden, şiir yazarken öyküden etkilenmektedir. “Yani öykü dili ile şiir dili bende çok birbirine yakın, birbirine geçmiş durumdadır. Hatta bazen bir düzyazı şiir, bir öykü gibi de algılanabilir.” ifadelerinde Kansu’nun bu yaklaşımı görülmektedir (Adanır, 2018, s.28).

Kansu’nun Kıbrıs Türk şiirinde önem arz eden bir diğer eylemi Çılgın Bir Dalgıç isimli kitabındaki şiirlerinin aynı zamanda Lirik Şiir Grubu tarafından seslendirilerek CD’ye aktarılmasıdır. Şiir ile müzik arasındaki ilişki şiirin doğuşuyla paralel ilerlemektedir. Halk edebiyatlarına bakıldığında şiirin doğuşunun dinî törenlerde bir müzik aleti eşliğinde gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Öyle ki Türk şiirinin / edebiyatının gelişimine bakıldığında da sözlü edebiyat karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet’ten önceki dönemi kapsayan sözlü kültürün hâkim olduğu edebiyat döneminde ilk şiir örnekleri dinî şiirlerdir. Bu şiirlerin yanı sıra özlü sözler de sav olarak adlandırılmaktadır. Koşuk şiir türü toy veya şölen denilen ziyafetlerde söylenirken, sagular ise yuğ denilen matem törenlerinde varlık alanı bulmuştur (Mengi, 2017, s.16). Kansu’nun Çılgın Bir Dalgıç yapıtıyla giriştiği bu şiirle ile müziği birleştirme eylemi tüm bu unsurlar ışığında düşünüldüğünde sosyolojik ve estetik bir altyapı kendini göstermektedir.

3. Lefkoşa’yı Yürüme I-II

M.Kansu’nun Lefkoşa’yı Yürüme I-II kitapları disiplinler arası bir anlayışla yazılmış eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanat alanında doğa şairin estetik malzemelerinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle şair-yazarla doğa arasında sezgiye dayalı bir ilişki de söz konusudur. Kansu’nun yukarıda adı verilen kitaplarına bakıldığında sabahın erken saatlerinde Lefkoşa’da yürüyüş yapan, Kanlı Dere’yi gözlemleyen, yolda rastladığı şey ve kişilerden yola çıkarak şiir ve sözler anımsayan bir kişilik görülmektedir.

Kansu, Lefkoşa’da 2001 yılından itibaren yürüyüşler gerçekleştirmekte ve yürüyüşünün felsefesini de ortaya dökmektedir. Kansu, yürümenim ne’liği üzerinde dururken, öznel bir tanımlama yapma yoluna da girmektedir. Onun için yürüme sadece fiziksel bir eylemden ibaret değildir. Kansu için yürüme, hem kendinden kaçmak hem kendini bulmak olanağını bünyesinde taşımaktadır. Yazar, yürümenim felsefi tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“2001 yılından beri, sürekli yürüdüm çok erken saatlerinde Lefkoşa'nın sokaklarını: Çiğli, yarı karanlık, rüzgârlı, dingin hatta yağmurlu sabahlarını şemsiyemi açarak.

Nedir yürümek? Sokakları, caddeleri, kaldırımları adımlamak mı salt? 'yürümek' ; 'kendimden kaçmak'tır bir bakıma benim için. Tekbaşım kalmak, yalnızlığın tadlarında havalanmak, 'Kendim'le konuşmaktır da aynı zamanda; gürültülü, koşmaca hayatın içinde kendimden uzaklaşmış kendimle, aydınlanmaya başlayan gökyüzü altında bir çeşit iletişim kurmak, birbirimize mırıldanmak. Bu yürüyüşlerimde, Kanlı Dere'nin üstüne kurulan Ortaköy Köprüsü'nden aşağılara bakarken arandığım, özel bir dille konuştuğum 'Sevgili Kurbağa Prens'im', belki de kendimden uzaklaşmış 'kendim'dir" (Kansu, 2009, s.50).

3.1. Lefkoşa'da Doğa

M.Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürümek I-II kitaplarında Lefkoşa'daki doğa unsurları önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklarda ve filozoflarda olan hayret etme duygusu şairde de söz konusudur. Lefkoşa'yı Yürümek, her ne kadar düzyazı biçiminde varoluşunu sağlamış olsa da şiir, öykü ve deneme türlerinin bir sentezi olarak düşünülebilir. Bu nedenle Kansu, Lefkoşa'da sabah yürüyüşleri gerçekleştirirken doğaya hayretle bakar ve sadece olanı değil olabilecek olanı da görür. Çalışmanın bu bölümünde Lefkoşa'daki doğa “Kanlı Dere”, “doğa canlıları” ve “doğadaki değişim” başlıkları altında incelenmiş ve bulgular sunulmuştur.

3.1.1. Kanlı Dere

Lefkoşa'yı Yürümek -I kitabında, “Tıpkı Senin Gibiyim” isimli ilk anlatısından itibaren doğayla buluşma, doğa yoluyla kendine ulaşma süreci yaşanmaktadır. M. Kansu, bu yazının henüz giriş kısmında Lefkoşa'daki “Kanlı Dere” üzerine yoğunlaşmaktadır. Sanatçı Lefkoşa'da gerçekleştirdiği bu sabah yürüyüşlerinde mutlaka Kanlı Dere'yi gözlemleyerek izlenimci bir bilinç akışı yaşamaktadır.

Kansu için Kanlı Dere, salt bir doğa unsurundan ibaret değildir. Kanlı Dere'nin, şairin ilk gençlik yıllarının geçtiği bir mekân oluşu, tarihî konumu, 1964'te Kıbrıs'ın güneyi ile kuzeyini ayıran sınır haline gelmesi gibi özellikleri Kanlı Dere'yi Kansu için daha anlamlı kılmaktadır.

“Dereboyu. Asfalt çiğli, sert. Kuzeye yürürken solumda, güneye yürürken sağımda akan Kanlı Dere. Kıyısına indim ve durdum soğuk otların üstünde. Belki 30-40 saniye. Dere yatağında sis var; saydam, hafif, devingen, pamuksu, ince bir bulut. Ağaç kadar yüksek. Yüzüme dokunan sis, buralarda durmayarak başını alıp gidecek. Fakat şimdi yürüyüşümü sürdürmeliyim...” (Kansu, 2009, s.11).

Kitabın ilk anlatısından alınan bu satırlara bakıldığında bir filozof, çocuk ve tüm bunları içinde taşıyan sanatçı merakıyla Lefkoşa'yı inceleyen Kansu'nun Kanlı Dere'ye olan ilgisi göze çarpar. Kansu, Kanlı Dere'nin onda bıraktığı izlenimleri şiirsel bir dille ele alırken, Dere'nin kıyısına indiğinde soğuk otların üstünde beklediği anı anlatır. Dere yatağındaki sisi saydam, hafif, devingen, pamuk ve ince bir buluta benzeten sanatçı, yürüyüşünün ilk durağında Kanlı Dere'ye yer verirken, “Fakat şimdi yürüyüşümü sürdürmeliyim...” diyerek Lefkoşa'daki doğal özellikleri hissetmeye devam eder.

Aynı anlatının devamında Lefkoşa'nın birçok doğa özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Kitabın neredeyse her anlatısında olduğu gibi “Sokaklar Benim Sürgün Mekânlarım” anlatısında da doğa betimlemelerinin başında Kanlı Dere gelmektedir:

“ 05.30. Düşünmeye çalışıyorum ve arada soluk alıyorum. Kanlı Dere solumda... Son günlerde ardi sıra yağın şiddetli yağmurlardan sonra yeniden yamaçlarına ineceğim. Evet, hayret! Artık 'akmaz' diye yazdığım Kanlı Dere yine akmaya koyuldu. Yatağındaki birikintilerin yüzeyinde oluşan yeşil yosunlar yok artık. Derenin hızlı suları tümünü de sürükleyip götürmüştü. Artık akmayan dereden akan dereye... O da soluk alıyor. Şırıltıları, yatağındaki ağaçların köklerinden tırmanarak yapraklarında sözcüklere dönüşüyor” (Kansu, 2009, s.28).

Yukarıdaki ifadelerde yazar, Kanlı Dere'nin değişimini, akarken çıkardığı şırıltıyı da tasvir etmektedir.

Kansu, “Aynada Seni Görüyorum Çıplaksın” anlatısında Kanlı Dere’yi betimlemeye devam ederken, imgesel bir yaklaşımla felsefi bir altyapı sunmaktadır. Kamışları ve rüzgârı anlatan yazar, özellikle dere yatağında suyu aradığını söylerken bu suyu arayış insanın kendini ve varoluşunu arayışı olarak da yorumlanmaya açıktır. Ağustos sıcaklığında Kanlı Dere’yi gözlemleyen Kansu, bunları betimlerken farklı bakış açıları sunmaktadır:

“05.10: Dereboyu’nu arşınlarken Kanlı Dere’nin yamacında durup bakıyorum. Ne kadar da uzamış kamışlar. Rüzgârı en iyi onlar biliyor. Dere yatağında su’yu aradım. O, şimdi küçücük birikintilerde soluşunu korumaya çalışıyor. İşte bu Ağustos sıcakları” (Kansu, 2009, s.53).

Lefkoşa’yı Yürümek –I kitabındaki “Wasily Kandinski ve Siyah Poşet” yazısının tamamına yakınında Kanlı Dere’yle ilgili zengin şiirsel betimlemeler dikkat çekmektedir. Yazar, bu betimlemelerde Kanlı Dere’nin “gürül gürül” akmasını, köprü altında şelale yapmasını, batının en vahşi kovboyuna benzemesini acı bir şekilde ele almaktadır:

“Akıyor, Kanlı Dere akıyor. Sabahın alacakaranlığında kıyısına inerek, çakıllı topraklı ıslaklığında durdum, baktım. Akıyor, Kanlı Dere gürül gürül. Uzaklardan dörtlünela koşup yüzümü öpüp geçiyor. Akıyor. Ortaköy Köprüsü’nün altında küçücük bir şelale yapıyor, bembeyaz köpükleniyor ve burada, hafifçe sağa sonra da sola kıvrılarak yolunu çiziyor.

Hızla, dolu dolu, çılgınlık yapmadan, Batı’nın en vahşi kovboyu gibi ama öfkesini ustaca denetiminde tutarak, bastırarak, başka yerlere atarak.

Kurbağa sesleri mi? Yağmurlar gök görüntüleri eşliğinde düşeli, Kanlı Dere coşalı, soğuk havalar egemen olalı işitemiyorum seslerini.

Ah Kanlı Dere, her dönemecinde suyun yosunlu kayalarına çarpıp dinginleşirken erkenci serçeler gelir uzatırlar. Sonra, bir cıvırtı, bir hışırtı işitmişler gibi başları kaldırıp kaygıyla bakınıyorlar çevrelerine. Henüz sabah karanlığı vardır fakat ancak onlar görebilirler karanlığın içine sızan, oralarda yoğunlaşmış kendilerini egemen yapacak yeni günün ayak seslerinden dökülen ve uçuşan toz zerreciklerini” (Kansu, 2009, s.95-96).

3.1.2. Doğa canlıları

Doğa içerisinde insanların yanı sıra kuş, kelebek, yılan, kurbağa, köpek, kedi ve bunun gibi birçok canlı da bulunmaktadır. Kansu, Lefkoşa’yı Yürümek kitabının her iki cildinde de bu unsurlara dikkat çekmektedir.

Lefkoşa’nın sokakları, Kansu için sürgün mekânlarıdır. Şair, yürüdükçe doğadaki canlılarla karşılaşır ve bunları şiirsel ifadelerle anlatır. Sokaklar Benim Sürgün Mekânlarım anlatısında geçen “05.10: Kapıyı yavaşça kapatıp sokağa çıkmak. Sokakta ilk adımlar. Siyahlı – beyazlı bir kedi sokağın tam ortasında duruyor. Yanında geçerken gözleriyle değil kulaklarıyla izliyor ayak seslerimi... Simsiyah bir karga üstümden geçiyor hızla, bir telefon direğinin tepesine tüneyip beni izliyor.” (2009) ifadelerine bakıldığında Lefkoşa’nın sokaklarında ve göğünde nefes alan kedi ile karga üzerinde durulduğu görülür.

Kansu’nun şiirlerinde doğanın imgesel bir şekilde varlık alanı bulunduğu haiku biçiminde şiirler de bulunmaktadır. Haiku, Japon edebiyatında görülen dünyanın en kısa şiir türüdür. Haiku, genellikle 5-7-5 olmak üzere 17 heceyle yazılmaktadır. Haiku, Japon edebiyatında birçok geleneğin Başo’nun yapıtında birleşerek varlık alanı bulmuştur. Haikuda doğaya imgesel bir bakış açısıyla ve felsefi bir pencereden yaklaşmaktadır. En büyük temsilcisi Başo olan haikuda mevsimlere yer verilmesi kuralı söz konusudur. Yeni yıl “ilk”, “yeni”, “sabahı”, “günü”, “göğü”; bahar “pus”, “erik”, “kiraz”, “menekşe”, “yasemin”, “söğüt”, “kaz”, “tarlakuşu”; yaz “yaprak”, “dağ gülü”, “akbalık”, “kamelya”, “yaz yağmuru”; güz “düşen yaprak”, “karga”, “meşe”, “çekirge”, “hasat dolunayı”; kış “soğuk”, “sulu sepken”, “pırasa”, “kar”, “pancar”, “dolu”, “yağmurkuşu”, “buz” gibi sözcüklerle çağrıştırılmaktadır. Haiku, Zen felsefesi çerçevesinde kendini sunmaktadır. Bu felsefeye göre anlam uçucu, yaşam geçici ve insan yalnızdır. Zen felsefesi insana bu yalnızlığın bilincine varabilmesi için yol göstermektedir

(Aruoba, 2008, s.19-42). Haiku türü şiirlerinde doğaya imgesel bir pencereden yaklaşan M. Kansu, bu eğilimini “Sokaklar Benim Sürgün Mekânlarım” anlatısının ilerleyen bölümlerinde de yansıtır:

“05.40. Bazı ağaçlarda yoğun serçe cıvıldaşmaları. Gün’e uyanışlar sesli göndermeler, gün’ün ilk kucaklaşmaları, ilk öpüşmeleri. Belki de, serçelerin cıvıldaştığı bazı ağaçlarda bir’den çok şiir yazılmaktadır bu sıralar: Kanatlar birbirine girmiş, kucak kucağa, gaga gagaya (dudak dudağa).” (2009) ifadelerinde günün ilk saatlerinde yeni uyanan serçelerin cıvıldaşmalarını, kucaklaşmalarını, öpüşmelerini anlatırken, bunu şiir yazmaya benzetmektedir.

“Savaş Uçakları, Hermann Hesse ve Altıntoplar” anlatısında da doğadaki canlılar üzerinde durulmaktadır. Yazar, uzun ve yaşlı bir okaliptüs ağacındaki kuşlara işaret etmektedir:

“Lefkoşa’nın belki de en uzun ve yaşlı okaliptüs ağacının önünden geçerken serçeler, kırlangıçlar, kargalar çılgınlarca kanatlarını çırparak ötüşüyorlar mı? Yoksa bir şölen bahçesine dalmak için itişip kakışıyorlar mı?” (Kansu, 2009, s.29).

Okaliptüs ağacının üzerindeki serçelerin şiirsel bir müziği andıran seslerinin anlatıldığı bir diğer yazı Lefkoşa’yı Yürümek –II kitabındaki “Tanrının Elidir Her Ağaç”tır. Kansu, bu anlatısında Çağlayan bölgesinde geçtiği sırada bir ağacın üzerindeki serçelerin cıvıldaşmalarını ifade etmektedir:

“Dün sabah, yürüyüş güzergâhlarımdan olan Çağlayan bölgesinden geçerken ve şafak, doğu gökyüzünü usulca aydınlatırken okaliptüs ağaçlarındaki serçelerin uyanış cıvıltılarını hangi orkestranın aynen yineleyebileceğine takılıyorum bir kez daha. Keşke, biz insanlar da o serçeler gibi olabilseydik...” (Kansu, 2010, s.33).

3.1.3. Doğadaki değişim

Doğadaki değişim, oluşturduğu renkler dolayısıyla insan ruhunda çeşitli duygular oluşturmaktadır. Lefkoşa’da sabahın ilk saatlerinde yürüyen Kansu da bu değişime tanık olarak bunu estetik malzeme olarak kullanmakta ve okura türler arası bir anlatımla sunmaktadır.

M.Kansu, sabah yürüyüşlerini 05.00 sıralarında gerçekleştirirken, güneşin doğuşunun gökyüzünde yarattığı renk değişimini de gözlemlemektedir:

“05.10: Günün henüz ağarmamış halini görmek!.. Neden daha alacaktır gökyüzünün bir yarısı günün bu saatinde? Koyuluklar, açıklıklar; ağır ağır gölgeler, hafif... Gölgeler hızla değişmekte; daha koyu gölgeler açılmakta, daha hafif gölgeler aklanmakta daha da... Sonra, bu doğadaki değişimler, güneşin yükselmesiyle görkemli bir aydınlığın içinde, durma noktasında eşitlenecek. İngiliz Konsolosluğu’nun yüksek duvarları gerisindeki bahçeye gecikerek düşse de aydınlık” (Kansu, 2009, s.34).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere saat 05.10 sıralarında Lefkoşa’da yürüyüş yapan yazar günün henüz ağarmamış haline dikkat çeker. Monolog şeklinde devam eden yazıda gökyüzündeki alacalığın günün erken saatlerinde neden bu durumda olduğu sorgulanırken, gökyüzünde yer alan “koyuluklar, açıklıklar, ağır ağır gölgeler” betimlenmektedir.

Kansu’nun Lefkoşa’yı Yürümek kitabının ikinci cildi olan “Yok mu Şarkısı Güneşin”deki “Hoşçakal, Canım Şeftali Ağacım” anlatısında Lefkoşa’daki ağaçlar gözlemlenmektedir. Yazar, Lefkoşa’da gerçekleştirdiği yürüyüş sırasında incir ve kauçuk ağaçlarına odaklanmaktadır. Ağaçların yaz mevsiminin yarattığı olumsuz değişim kendine yer bulmaktadır. Bu durum yazıda şu şekilde yer almaktadır:

“... İngiliz Konsolosluğu’nun önünden geçerken yüksek duvarlarına üst dallarını yaslamış incir ağacıyla buluşuyor gözlerim. Yaşlı ağaç, tutunduğu toprağından söküyor kendini, atlıyor duvarın üstünden ve yanımda yürüyerek onurlandırıyor beni. Az ileriden sola çark ediyoruz birlikte. Sardalyelerin çiçekleri yaz sıcağından solmuşlar, taç yapraklarını dökmek için inatla direniyorlar” (Kansu, 2009, s.34).

Kansu, Lefkoşa'yı Yürümek –II kitabındaki “Ağla Firuze, Ağla” anlatısında bir apartmanın önünde yeşillenen kauçuk ağacının büyümesini, yapraklara bürünmesini ve bunun gibi değişimleri okura aktarmaktadır:

“Sabah yürüyüşü için evden çıkınca, saatime baktık: 05.03. Apartmanın önündeki giderek yeşillenen, yeşillendikçe boylanan kauçuk ağacını da bir süre göreyim dedim. Yaprakları ne kadar büyük, yeşil ve ne kadar da yaprak döküyor. Topraktan aldıklarını dönüştürerek hayata sunuyor ve sonra hayata sunulanlar; sararak, hüznülenerek öylesine hızla, belki de bizim işitemeyeceğimiz bir veda şarkısıyla düşüyor toprağa” (Kansu, 2010, s.34).

3.2. Lefkoşa'da Yaşam

Lefkoşa'da yürüyüşlerini gerçekleştiren M. Kansu, doğanın yanı sıra toplumsal yaşantıya da dikkatleri çeker. Güney Kıbrıs'a çalışmak için giden Kıbrıslı Türkler, esnaf, sarhoşlar, düşürülmüş cüzdan arayanlar ve bunun gibi diğer unsurlar Lefkoşa'yı Yürümek kitaplarında kendine yer bulmaktadır.

3.2.1. Lefkoşa'da esnaf

Lefkoşa'yı Yürümek kitaplarında Lefkoşa esnafına da yer verilmektedir. Kansu, gözlemlediği esnaf manzaralarını estetik bir biçim içerisinde sunmaktadır.

“Belki O, Artık ‘Sis’ Değil” yazısının ilerleyen bölümlerinde yine Lefkoşa'daki yaşama yönelik izlenimlere yer verilmektedir. Yazar, “Lefkoşa'da en erken ekmekçiler ve gazeteciler uyanır. ve belki daha başkaları. ekmek parası, ev kirası, mutfak giderleri, kızına oyuncak bir bebek için, kahverengi gözlü karısına bir parfüm için.” (Kansu, 2009, s.17) ifadelerinde Lefkoşa'da en erken gözlerini açan kişileri ekmekçiler ve gazeteciler olarak sıralar. Bu iki kesim Lefkoşa halkının içinde büyüyen açlığı gidermesi bakımından önemli örneklerdir. Nitekim ekmekçiler halkın karnının doymasına olanak sağlarken gazeteler de bilgi açlığını yok edip insanların ülke gündemini takip etmesini, gerek siyasi gerek sosyal gerekse de başka alanlardaki unsurlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Kansu'nun yukarıda verilen ifadelerinde Lefkoşa'daki yaşam hakkında bilgi verilirken bu bilgiler okurun yorum gücüne bağlı olarak farklı değerlendirmeler içerisinde de yer alabilmektedir.

“Berber Hüseyin dayı. Mesleği bırakalı hayli zaman oldu. Tam bir Lefkoşalı / Samanbahçalı... Surlar üstündeki Kanlı Mescit kahvehanesinin kesintisiz müşterilerinden. Kıyasıya tavla oynayan deneyimli oyuncu. Bir gün konuşuyorduk: Yürümek'ten, yürüyüş'ün önemli bir gereksinim oluşundan. ‘Ben de sabahları yürüyüşe çıkarım.” dedim. Hafifçe gülümsedi. ‘Ben yirmibeş yıldır yürüyorum, her gün, evlat’ dedi. Seksenine merdiven dayamış, sağlıklı haliyle. "Yazda ve kışta." diye ekledi sonra.

Berber Hüseyin dayımız, yirmibeş yıldır Lefkoşa sokaklarında yürüyor. Bej pantolonunun üstüne giydiği çivit mavisi gömleği, elinde değneği, başında kasketiyle. 25 yıl, öyle mi? Gün ağarırken, alacakaranlıkta, ikindilerde... Güneşte, yağmurda. Sokaklar onu iyi tanır; kimbilir hangi anılarını yeni- den ve yeniden anımsayarak hüznülenmiştir, gülümsemiştir belki, gözleri yaşarmıştır.” (Kansu, 2009, s.22).

Lefkoşa'yı Yürümek I kitabının Berber Hüseyin Dayı anlatısında Lefkoşa'daki yaşam, esnafıyla birlikte ele alınmıştır. Kansu, söz konusu yazıda mesleği uzun süre önce bırakmış Lefkoşalı, daha özele incek olursak Samanbahçalı bir kişi olan Berber Hüseyin Dayı'dan kesitler sunmaktadır. Berber Hüseyin Dayı, Kanlı Mescit kahvehanesinin müşterilerinden ve iyi tavla oynayıcılarından. Lefkoşa Kansu için sadece mekân ve doğadan ibaret değildir. Kansu, görüldüğü gibi Lefkoşa'yı insanıyla, altyapı sorunlarıyla, zihninde yarattığı çağrışımlarla, doğasıyla, özellikle de Kanlı Deresi'yle işlemektedir.

“05.15: Pronto, Pastavilla, Biyer, Kalifornian... Akşamki yoğun et ve piliç ızgara dumanlarının yapıştığı camlardaki kokular sokağın ortasında asılı hala. Ekmekçi ‘Dano’nun arabası ölümcül hızıyla geçti yanından. Karşıdan konuşarak gelen iki genç. ‘Günaydın’ diyorum, şaşırıyorlar.” (2009) ifadelerinde yazar, Pronto, Pastavilla, Biyer, Kalifornian gibi mekânlarla karşılaşır. Lefkoşa'daki yaşam akışı içerisinde akşam saatlerinde et ve piliç ızgara dumanları ve kokuları hissedilmektedir. Lefkoşa'da en erken ekmekçilerin uyandığını söyleyen yazar, yukarıdaki alıntıda Ekmekçi “Dano”nun yanından ölümcül bir hızla

geçtiğini ifade eder. Yazar, yine gündelik yaşam içerisinde yürüyüş yapan gençlerle karşılaştığını ve onlara ‘Günaydın’ dediğinde şaşkın yüz ifadeleriyle karşılaştığını dile getirir. Tüm bu unsurlara bakıldığında yazarın Lefkoşa’daki yaşamı sosyolojik açıdan sunduğu göze çarpar.

Lefkoşa’yı Yürümek –II kitabındaki “O Tümcekle Bir Yokoluşu İmlemiş de Olabilirim” anlatısında da gündelik yaşam içerisindeki bir başka örnekle karşılaşılmaktadır. Kansu, sabahın erken saatlerinde Lefkoşa’da yürüdüğü sırada yanından geçen ekmek fırını arabasına rastlamaktadır. Yazar, ekmek arabasından gelen kokuyu içinde hissetmekte ve bunu şu şekilde ele almaktadır:

“Derken, bir ekmek fırının beyaz arabası teğet geçiyor beni varlığını önemsemeden. Alacakaranlığın derinliğine hızla dalarken geride bıraktığı sıcak ekmek kokusunu içime çekiyorum” (Kansu, 2010, s.19).

“Ne Yazıyorsam Gerçektir” anlatısında Lefkoşa’daki yaşam içerisinde görülen esnaf kesim hakkında kesitler sunulmaktadır. Yazar, Lefkoşa’daki esnafı şu şekilde anlatmaktadır:

“Hava iyice ısınmış, Belça’nın giriş kapısına kondurulmuş “Çağdaş” kasap kulübesi çatıların üstünden yükselen Royal Otel’in reklam panosu, yorgunluğun yeşilindeki biber ağaçları...” (Kansu, 2009, s.40)

3.2.2. Güney Kıbrıs’ta çalışan Kıbrıslı Türk işçiler

Kansu’nun Lefkoşa’yı Yürümek I-II kitaplarında Lefkoşa’daki yaşam hakkında da birçok unsur karşımıza çıkmaktadır. Lefkoşa’daki esnaf, sınır kapılarından geçiş ve benzeri durum ile olaylar kitapta yer bulur.

“Lidra palas barikati’nda durakladım dün sabah, 06.00. ... sabahın bu saatinde komşularımız kuzeye geçmek için kuyruğa girmişler bile. terk edilen konutlar, ovalar, tarlalar, bahçeler, ağaçlar.. yirmi sekiz yıl önce bıraktıkları incir ağaçları kimbilir ne kadar büyümüşlerdir şimdilerde. akdenizli adalı’lar anılarını, eşyalarını, taşınmayanlarını, çocukluklarını unutmazlar kolay kolay” (Kansu, 2009, s.15).

Kitaptaki “En Erken Ekmekçiler ve Gazeteciler Uyanır ve Belki Dahaları” anlatısından alınan yukarıdaki alıntıya bakıldığında Lefkoşa’daki gündelik yaşamın sosyolojik ve estetik bir açıdan ele alındığı görülmektedir. Sanatçı sabah yürüyüşlerini gerçekleştirdiği bir sırada Ledra Palas Barikati’nda (sınır kapısı) Güney Kıbrıs’tan Kuzey Kıbrıs’a geçen kişileri gözlemler. Evlerini, tarlalarını, ovalarını, güzel anılarını, çocukluk yıllarını Kuzey Kıbrıs’ta bırakmış olan bu kişilerle empati kuran sanatçı Lefkoşa’daki yaşamın bir bölümünü bu şekilde sunmaktadır.

Kansu, Lefkoşa’yı Yürümek –I kitabında, Ledra Palas Barikati’nin bulunduğu bölgedeki yaşam akışını esnafıyla birlikte aktarmaya devam etmektedir. Yazar, İngiliz Konsoloslugu’ndan Ledra Palas Barikati’na doğru gerçekleştirdiği yürüyüş kapsamında hem Güney Kıbrıs’a çalışmaya giden işçileri hem de esnafı okura sunmaktadır:

“05.10: Evden çıkıyorum. Dereboyu’ndaki İngiliz Konsoloslugu’na. Oradan sağa sapıp Lidra Palas Barikati’na yürüyorum... Güney’e çalışmaya gidecekler arabalarını sokak kenarlarına park ederek Barikat’a yürüyorlar. Ağır adımlarla, yorgun, sırtlarında iş giysileri, çantalar, ellerinde taşıdıkları su bidonları. İşçilerden biri yaktığı sigarasından derin bir nefes çekerek dumanını savuruyor ağzından” (Kansu, 2009, s.44).

Kansu, “Hangi Renktir ‘Gerçek?’” anlatısından alınan yukarıdaki satırlarda Ledra Palas Barikati’ni kullanarak Güney Kıbrıs’a geçen işçileri betimlemektedir. Söz konusu işçiler arabalarını sokak kenarlarına park edip Sınır Kapısı’ni yürüyerek geçmektedir. İşçiler, ağır ve yorgun adımlarla ekmek parası kazanmak için Güney Kıbrıs’a geçerken, sırtlarında iş giysileri, çantalar ve ellerinde su bidonları vardır. İşçilerden birisi ise sigara dumanını boşluğa bırakmaktadır. Yazar, gündelik yaşam içerisinde gözlemlediği eylemleri detaylı betimlemelerle sunmaktadır.

"05.20: Ledra Palas Barikatı, sabahın bu saatinde bile kalabalık. Ahmet Sami Topcan'ın evinin tam karşısındaki kaldırımında bir sandvüççi. Solunda, Köşede dostumuz Özten'in yeri, kafeteryası. Güneş'e, işe geçekler günün ilk kahvesini yudumluyor burada." (Kansu, 2009, s.44) satırlarına baktığımızda ise burada da Ledra Palas Barikatı'nın yakınındaki esnaf kesimi tanıtılmaktadır. Sabahın beşinde bile kalabalık olan bu bölgede sandvüççi ve Özten'in kafeteryası bulunmaktadır.

Lefkoşa'yı Yürüme -I kitabındaki "Bu Sabah, 'Değişim' Dedim Kendi Kendime" anlatısında da Güney Kıbrıs'a geçen Kıbrıslı Türk işçiler hakkında gözlemlerde bulunmaktadır: Yazar, gördüğü işçileri tüm detaylarıyla anlatır:

"Ve Ledra Palas Barikatı'nda birbirine sokulmuş, konuşan, sigara tüttüren, kahve içen Güney'e gidecek işçiler. Yaprakların, saçakların, elektrik tellerinin ucunda tedirgin su damlaları" (Kansu, 2009, s.89).

"Belki O, Artık 'Sis' Değil" anlatısında Ledra Palas Barikatı'ndan Güney Kıbrıs'a geçen işçiler hakkında gözlemler sunulmaktadır. Kansu, işçileri tüm detaylarıyla betimlerken özellikle güzel koktuklarına işaret eder. İşçilerin bazıları kimliklerini göstererek Güney Kıbrıs'a geçerken kimileri de sandviç (sandviç) yiyip kahve içmektedir. Yazar, bu gözlemlerini şu şekilde anlatmaktadır:

"Ledra Palas Barikatı... Saatime baktım: 05.55. İşçilerimiz, bu yorgun ve şanssız insanlarımız, kimliklerini gösterip bir kağıdın üstüne aceleyle bir şeyler yazıyor, görevliye uzatıyor ve yavaşça arabölgeye geçiyorlar: Omuzlarında sırt çantaları, ellerinde su kapları. Henüz uykulu, henüz tutuk ve dalgın; geride bıraktıkları karıları, çocukları..."

Bazıları da arabölgeye geçmeden Özten'in kafeteryasında sabahın ilk kahvesini yudumluyorlar, bazıları birbirleriyle şakalaşıyorlar, birkaçı da kaldırıma çıkartılmış arabadan aldıkları sandviçleri yiyorlar.

Bizim işçilerimiz, emekçilerimiz sabahın bu ilk saatlerinde, eğer hemen yanınızdan geçiyorlarsa, onlardan size çarpan güzel kokuları algılamamız olasıdır. Bizim işçilerimiz güzel kokar" (Kansu, 2009, s.64).

3.3. Lefkoşa'da Sorunlar

Sanatçı olmasının yanı sıra bu ülkenin vatandaşı olan Kansu, Lefkoşa'daki sorunları da birebir yaşamaktadır. Lefkoşa'da çevreden başıboş köpeklerle, ulaşım sorunundan trafik kazalarına birçok sorun kendini göstermektedir.

3.3.1. Çevre sorunları

"Lefkoşa'yı Yürüme -I Göllemiş Kirli Suya Baktım" kitabının birçok yerinde Lefkoşa'daki sorunlar da kendine yer bulmaktadır. Bu sorunların başında günümüzde de devam eden altyapı sorunları gelmektedir. Sokaklar Benim Sürgün Mekânlarım anlatısında Lefkoşa'nın altyapı sorunları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

" 05.50: Tütün fabrikası önündeki cadde çökmüş yer yer, son günlerin dolulu, rüzgarlı, selli, sağanaklı yağmurlarından. Kül rengi sabah. Çöken asfalt, açılan çukurlar ve bu çukurları işaret eden kırmızı - beyazlı tehlike kuşakları. İçimde kabaran öfke duyguları. Homurtularımı uçuruyor rüzgar bir bir" (Kansu, 2009, s.29).

Bu ifadeler baktığımızda sel, dolu, rüzgâr ve sağanak yağış gibi hava olaylarından dolayı Lefkoşa'nın caddelerinde meydana gelen çökmelere yer verildiğini gözlemleriz. Caddede asfalt çökmüş, çukurlar oluşmuştur ve bu durum bir vatandaş olarak yazarı öfkelenmektedir.

Yazar, "...Kendisinin O Olduğunu Görünce" anlatısında bir başka çevre felaketi olan dağların yok oluşuna dikkat çekmektedir. Kansu, Lefkoşa'da Budak Pastanesi'nin bulunduğu kısımda Beşparmak Dağları'ndaki oyuklara işaret etmektedir:

"Orada, Budak Pastanesi'nin önünde, Beşparmaklar'la yüzyüzeyim. Yaralı bir yüz: Beşparmaklar'a açılan korkunç ve yüzkızartıcı oyuklar" (Kansu, 2009, s.85).

Aynı yazının devamında çevre kirliliği, sokaklardaki çöpler üzerinde durulmaktadır. Yazar, bu sorunu ise şu şekilde yansıtmaktadır:

“Sokaklara atılmış poşetler, yemiş ve çips paketleri, işaret levhaları, boş bira şişeleri, sigara kutuları; ağaçların, duvarların ve pis kokular saçan çöp bidonlarının gölgeleri içinde başlıyorlar kimildamaya, titremeye, sallanmaya. Nesne olanlardır ama bir süreliğine nesne olduklarını unutarak canlılara dönüşüyorlar sanki” (Kansu, 2009, s.86).

Kansu, Kanlı Dere’yi gözlemledikçe Lefkoşa’daki çevre sorunlarını da fark etme olanağı yakalamaktadır. Kuzey Kıbrıs’taki sorunlardan birisi de dere yataklarının atık sularla kirlenmesi ve molozlarla doldurulmasıdır. Kansu, Ortaköy köprüsünden Kanlı Dere’ye bakarken duyduğu su şırıltısının kaynağını merak eder ve daha sonra dereye akan bu suyun fabrikalardan geldiğini anımsar. Yazar, buradan yola çıkarak sesiyle huzur veren bu dereden su içen bir canlının hayatta kalmasının ise mümkün olmadığına vurgu yapar. Bu vurgu Lefkoşa’nın bir başka sorununun dile getirilişidir:

“05.20: Ortaköy Köprüsü’nden Kanlı Dere’ye bakarken su şırıltısı kulağımıza dek ulaşır. Nerden gelir bu su, bu yağmursuz mevsimde? Sonradan düştü jeton. Kooperatif Süt Fabrikası ve Arun’dan. Derenin tam burasından su içecek bir canlı varlığın hayatta kalma şansı çok zayıf” (Kansu, 2009, s.57).

Yazarın hayatında ve Lefkoşa’nın dokusunda önemli bir yerde duran Kanlı Dere’ye yapılan tahribat “Erkenci Bir Kumru, Kanlı Dere’nin Sularına Düşüyor” anlatısında da görülmektedir. Kuzey Kıbrıs’ta derelerin devlet izniyle işgal edilmesi halk ve çevre örgütleri tarafından isyan edilen noktalardan birisidir. Kansu, Kanlı Dere’deki kirliliği, Dere’nin yakınındaki inşaat faaliyetlerini aktarmaktadır:

“Kanlı Dere yeniden coşkularla akıyor şimdilerde. Sularının buharlaşıp da yatağının çölleşmesiyle belirlenen sayısız olumsuzluklar onu da kirlitti: Çöp döküntüleri, kırık bira şişeleri, eski çocuk arabaları, renkleri artık solmuş, kenarları parçalanmış sestalar, tekeş ayakkabılar...”

Kanlı Dere akıyor okaliptüs ağaçları arasından. Kıyılarında makineler, insanlar çalışıyor. Toprak kazılıyor, düzeltiliyor, teraslar yapılıyor tam Ortaköy Köprüsü altında. Teras duvarlarına çiçekler bile ekilmiş.” (Kansu, 2009, s.92-93)

“Sormayın Kadınlara Diyor Rilke” anlatısında yine çevre kirliliğinin, ortalık yerlere atılan çöplerin yarattığı sorun kendine varlık alanı bulmaktadır. Çöp kamyonunu gören Kansu, insanların çevreyi kirletmesini şu şekilde kabullenmek zorunda kalmaktadır:

“Evlerimizdeki, ellerimizdeki, kursaklarımızdaki, bidonlarımızdaki, ceplerimizdeki, her şeyi sokağa atıyor ya da kusuyoruz. Biz ‘eski şişelerdeki yeni şaraplar’ olamayacağız galiba” (Kansu, 2009, s.104).

Evrensel bir sorun olan hırsızlık, soygun günümüzdeki hayat pahalılığı ve alım gücünün düşmesi nedeniyle artış gösterse de Lefkoşa’nın geçmişinde de bu suçlar varlık alanı bulmaktadır. Lefkoşa’nın geçmişinde yaşanan en büyük soygunlardan birisi Saray Casino’nun soyulmasıdır. Öte yandan çevre felaketleri de Kuzey Kıbrıs’ta kronikleşmiş bir sorunu haline gelmiştir. Çevre sorunlarının başında atıklar ve atıkların oluşturduğu çevre kirliliği gelmektedir. İçerisinde bulunan tüketim kültüründe yeniden dönüştürmek düşünülmezken birçok bölge çöplüğe dönüşmüş durumdadır. Kansu, Aynada Seni Görüyorum Çıplaksın anlatısında Saray Casino’nun soyulması ve Lefkoşa’daki çevre felaketleri sorunlarına dikkat çeker:

“En önemli haber... Saray Casino’nun soyulması. Tam 90 milyar... Evrensel boyuttaki kirlenme, çöp dağları ve inadına tüketim. Naylon ve plastik atıklar içinde yok oluyoruz... Tükettikçe, kirlittikçe, kirlendikçe hayaletler geziniyor çevremizde” (Kansu, 2009, s.54).

Lefkoşa’yı Yürümek II- Yok mu Şarkısı Güneşin kitabındaki “ ‘İsyan’ın Büyümesi Belki de İstedüğim” anlatısında Kansu, Lefkoşa’daki sorunları ele almaya devam etmektedir. Lefkoşa’daki sorunlardan bir diğeri karanlıktır. Sokak lambalarının yanmadığı karanlık sokaklar vergilerini ödemesine rağmen karşılığını alamayan vatandaşın en büyük sorunlarından birisidir. Kansu, bu durumu söz konusu anlatısında şu şekilde dile getirmektedir:

"05.40'ta sokaktayım. İlhan Savut Sokağı iyi ki uzun değil. Sokak lambaları yanmıyor, her yer karanlık" (Kansu, 2010, s.11).

Kansu, Lefkoşa'yı Yürümek –II kitabındaki "Hoşçakal Canım Şeftali Ağacım" anlatısında Lefkoşa'da yürüdüğü sırada gördüğü bir zeytin ağacının inşaatlaşma nedeniyle özgürlüğünden olmasına vurgu yapmaktadır. Kökleri derinlere dalan zeytin ağacı, yakınına yapılmış bir ev nedeniyle kısıtlanmıştır. Yazar, bu durumu şu şekilde ele almaktadır:

"Konuşuyorum incir ağacına, beni sessizce dinliyor: 'Belki de Lefkoşa'nın en uzun incir ağacıdır. Kim bilir ne acılar içindedir. Bu yüksek ve aşılmaz duvarı kim çekmiş önüne? Havanı, özgürlüğünü kim kısıtlamış sana? Bu tozlu, sararmış duvarı aşmak, gözlerini duvarın ötesindeki dünyalara açmak için mi inadına uzadın?'"

'Herman Hesse'nin 'Şeftali Ağacı'na yaktığı ağıtı anımsatayım sana: Korkunç bir fırtına O'nun çok sevdiği şeftali ağacını kökünden sökmüş, dallarını kırıp geçirmiş. 'Hoşça kal canım şeftali ağacım' diye mırıldanmış hüznlerle. Sonra, şu tümceleri yazmış defterine H. Hesse: '...karşı koyup dayanmaya çalıştınsa da daha çok tutunamadın ve büyük düşman kafanı koparıverdi...'"

...

Sona eriyor on beş dakikam. Kauçuk ağacına dokunarak eve giriyorum" (Kansu, 2010, s.14-15).

3.3.2. Trafik sorunları

Genel olarak Kuzey Kıbrıs'ın özel anlamda ise Lefkoşa'nın en büyük sorunlarından birisi de trafik güvenliğinde yaşanan zafiyettir. KKTC'nin başkenti olması nedeniyle yüksek nüfusa sahip olan Lefkoşa'da meydana gelen trafik kazalarında onlarca kişi hayatını kaybederken, birçok eve de ateş düşmektedir. Kansu, Lefkoşa'da gerçekleştirdiği yürüyüş sırasında Terminal'de meydana gelen bir trafik kazasına daha tanık olur. Lefkoşa'daki trafik güvenliği sorunu Sokaklar Benim Sürgün Mekânlarım anlatısında şu şekilde yer almaktadır:

"Sabahın bu saatinde, Dörtüol kavşağında iki araba çarpışıyor. Yavaşlıyorum. 'DUR!' yazısına aldirmeden geçip kazaya neden olan ağzı sigaralı adam: 'Ben yolumda gidiyordum!' der, bile bile bu gidişatın sakat olduğunu" (Kansu, 2009, s.30).

Kuzey Kıbrıs'ın ve Lefkoşa'nın en büyük sorunlarından birisi toplu taşımadaki yetersizlik ve bunun çevreye yaptığı tahribattır. 19.00'dan sonra şehirlerarası ulaşımın olmadığı, insanların işine, okuluna, evine veya kültürel gezintilere gitmesinin engellediği bu atmosferde halk özel araç almaya eğilim göstermektedir. Özel araçların artış göstermesi ise sabahın erken saatlerinde bile havanın egzoz dumanlarıyla kuşatılmasına neden olmaktadır. Kansu, Lefkoşa'daki bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

"05.55:Sabahın erken saatlerinde havanın temiz, karbon dioksitsiz olduğunu sanırız. Ama bu saatlerde, bir sürü araç hızla geçip gidiyor yanımdan. Ben kalıyorum geride; gözlerimde Kaymaklı Şehitler Anıtı, genizlerimde iğrenç kokusuyla egzoz dumanı" (Kansu, 2009, s.47).

Lefkoşa'daki trafik sorunlarından bir diğeri kurallara uyulmaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta birçok trafik kazasının kurallara uyulmamasından kaynaklandığı üzerinde durulmaktadır. Lefkoşa'yı Yürümek –II kitabının "Tanrının Elidir Her Ağaç" anlatısında kırmızı ışık kuralına aykırı bir eyleme işaret edilmektedir:

"... Sabri Otel'in önüne ulaşıyorum ve tam o sırada kırmızı ışıkta geçen bir kamyonetin şoförüne çok kabaca ve yüksek sesle küfrediyorum" (Kansu, 2010, s.32).

"Ne Yazıyorsam Gerçektir" anlatısında Lefkoşa'daki trafik güvenliği sorunu Lefkoşa'daki sosyolojik değişim bağlamında incelenmektedir. Kaldırımlara, caddelere park edilmiş arabalar yayaların hakkını ellerinden alırken, karşıdan karşıya geçmek isteyen yayalar da büyük endişe yaşamaktadır. Kansu, bunu şu şekilde ele almaktadır:

“Lefkoşa, artık eski Lefkoşa değil. Caddeler, sokaklar, kaldırımlar park edilmiş (gelişi güzel bırakılmış da diyebiliriz) arabalarla, sıkıştırılmış sardalye kutuları görünümünde. Arabalar, kamyonetler, kamyonlar, otobüsler, minibüsler iptere dizilmiş renksiz boncuklar gibi. Yolum bir yakasından diğer yakasına geçmek için aslan yürekli olmak gerek. Dalgınlığa, hiçbir şeyi hafife almaya değmez. Gazetelerde belirli aralarla yayınlanan haftalık ya da aylık trafik kazaları tutanakları da bu keşmekeşin sayısal göstergeleri” (Kansu, 2009, s.39).

Trafik güvenliğinin yara aldığı Kuzey Kıbrıs’ın Lefkoşa’sında yayalar da zarar görmektedir. Kansu, Lefkoşa’yı Yürümek –II kitabında geçirdiği kazalar hakkında da kapsamlı bir yazı ele almıştır. Yazar, “ ‘Kaza’larım: Birinci Kaza” yazısının giriş kısmında ülkedeki trafik kazalarının nedenini sorgulanmaktadır:

“Giriş: ‘Kaza yapmak’ nedir? Bu eylemsel oluşum; dalgınlığın, gündüz düşleri görmenin, aceleciliğin, önlem almaksızlığın, bir sonraki olası kazaları kestirememenin mi yoksa ülkemizdeki yoğun trafik akışının, sürücülerin keyfi, aceleci, sabırsız, egosentrik, şımarık, sonradan görme tutumlarından kaynaklanan ve kendisinin dışındaki sürücülerini, yayaları hiçe saymalarından mı kaynaklanıyor? Yoksa; göz, haset, kıskançlık duygularıyla üzerinizde biriktirilen tinsel yargılamalar mı? Kesinlikle bilemiyorum” (Kansu, 2010, s.44),

3.4. Lefkoşa Kaynaklı Bilinç Akışı ile Metinler Arası İlişkiler

Şairliğinin ve yazarlığının kaynağını çocukluktan başlamak üzere yaşadığı tüm olay ve durumların biriktiği bilinçaltında bulan M. Kansu, Lefkoşa’da gerçekleştirdiği sabah yürüyüşlerinde bilinçaltında biriktirdiği unsurların ortaya çıktığına şahit olur. Kansu, bunun yanında okuduğu kitaplardan kalan bilgileri de metinler arası bir ilişkiyle okura sunmakta, böylelikle bilinç öncesi bilgilerini de ortaya çıkarmaktadır.

Kitabın ilk yazısı olan Tıpkı Senin Gibiyim’e göz atıldığında daha yazının ilk bölümünde Kanlı Dere’nin yaptığı etkiden kurtulup uzaklaşmak isteyen sanatçı “öpünce geçer” cümlesini kurar. “Öpünce geçer” cümlesi şefkati ve ilgiyi hissettiren, bir yeri ağrıyan kişilere yakınları tarafından sevildiğini hissettiren bir söylemdir. Kanlı Dere’den uzaklaşma isteğinin sanatçıya hayatın başka bir bölümünde karşılaştığı “Öpünce geçer” ifadesini çağrıştırdığı söylenebilir. Başka bir deyişle şair gündelik hayatta deneyimlediği “Öpünce geçer” ifadesini bilinçaltında saklamış ve Lefkoşa’ya (Kanlı Dere’ye) baktığında saklı duran bu ifade su üstüne çıkmıştır.

Lefkoşa’daki doğal özellikler ve özellikle Kanlı Dere’nin değişik durumları şairin duygusal değişimler yaşamasına yol açarken bunun sonucunda içindeki saklı hazineleri ortaya çıkarmasını da sağlamaktadır. Kanlı Dere’nin daha durağan aktığı bir dönemine tanıklık eden yazar, doğayı gözlemlerken önceki dönemlerde okuduğu bir şiirin dizelerini ortaya döker:

*“Cebimde yaz güneşi,
kırlangıç hızı,
gülkurusu,*

Ağustos böceği.’ Bir doğa sevdalısı değil miydi Orhan Veli? Biz daha yaza girmeden ısınır olduk, şaşırır olduk, coşkulanır olduk Orhan’la. haydi kanlı dere gülümse bana” (Kansu, 2009, s.16). Bu ifadelerde yazarın doğaya baktığında doğaya yönelik bir şiiri hatırladığını görürüz. Bu şiirin ardından Türk edebiyatındaki Garip akımın en büyük temsilcisi olan Orhan Veli Kanık’ı anımsadığı dikkat çekmektedir.

Kansu, Lefkoşa’da gerçekleştirdiği yürüyüşlerde yalnız ve sessizdir. O yürürken birçok fikir ve şiir de zihninde gezinmeye başlar. Berber Hüseyin Dayı anlatısında Kanlı Dere’ye bakarken yalnızlık duygusunu geçmiş dönemlerde okuduğu bir şiirle bağdaştırırken aynı zamanda deredeki manzarayı da izlenimci bir tavırla vermektedir:

“ ‘Seninle yalnız değilim, kimse kimseyle yalnız değil.. (Ahmet Şamlu - İran)’ Ne de, Kanlı Dere’nin ıslak çakıllarına iri gövdesini bırakan yaban ördeği... O da yalnız değil. Artık

*göremiyorum onu, kaç sabahtır: 05.35. Niçin gelmişti bu dereye ve kaç zamandır niye gelmedi?
Oysa, ağaçlar yapraklarını dökmedi henüz” (Kansu, 2009, s.23) .*

Bu ifadelere göz atıldığında yazarın Kanlı Dere’deki ve içindeki yalnızlığı öncelikle İranlı bir sanatçı olan Ahmet Şamlu’nun dizeleriyle anlatmaya çalıştığını görürüz. Yani yazar Lefkoşa’ya baktığında bilinçaltına kazınan dizeleri dil yoluyla ortaya çıkarmıştır. Yalnızlık durumu işlenirken Kanlı Dere betimlenirken, yaban ördeği üzerinde durulur. Islak çakıllara uzanmış yaban ördeği de yalnız değildir ancak yazar bu ördeği kaç sabahtır görmemektedir.

Aynı yazının devamında sessizlik de şiirle birleşerek metinler arası bir ilişki içerisinde verilmektedir. *“‘Kadın sustu. Sessizlik sustu./ Sokak, sessizliğin içinde bir oyundu.’ (Metin Cengiz) Sen, yürümene bak kardeşim. Lefkoşa yağmuru bekliyor. Bir de küçük havuzlarda açacak nilüferleri. 05.45” (Kansu, 2009, s.23).* Lefkoşa’daki sessizliği Metin Cengiz’in dizeleriyle anlatan Kansu, burada da bilinç öncesi evresinde yer alan dizelerle anlatımını güçlendirmektedir. Bu sessizlik anlatısı yalnız Metin Cengiz’in dizeleriyle sınırlı değildir. Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiirsel bakışı da bu sessizliği güçlendirmektedir. Öyle ki Kansu, yazının ilerleyen bölümlerinde Lefkoşa’nın Çağlayan bölgesinde yürürken sessizlikle dolup taşma isteğindedir. *“Sessizlik... 06.10. Uzun bir süre sessizlik olsun istedim sabah yürürken Çağlayan’da. ‘Tanrının bile yaşamadığı’ (Fazıl H. D.) bir sessizlik” (Kansu, 2009, s.24).* Görüldüğü gibi Kansu, sessizlik istencini Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın bir dizesiyle anlatarak, yazıya güç katar. Kansu’nun sessizliği düşününce söz konusu dizeleri anımsaması da bilinçaltının dışarıya dökülmesi olarak düşünülebilir.

Bu ifadelere bakıldığında yazarın zihnindeki soru işaretlerini yine bilinçaltındaki fikirlerle yanıtladığı görülmektedir.

“Bir Larva, Bir Gitarıyon ve Bir Obua” anlatısında Lefkoşa’da yürüyüşünü gerçekleştiren yazarın metinler arası bir ilişki kurarak Aloysius Bertrand, Charles Baudlaire hakkında bilgi verdiğini görürüz. Böylelikle yazar, Lefkoşa’da yürürken bilinçaltında biriktirdiklerini açığa çıkarır. Yazının ilerleyen bölümünde ise yazar kendisiyle konuşarak içindekilere somut bir gerçeklik sunar:

“Aloysius Bertrand (Fransız), 1807 yılında doğdu ve modern bir şiirin mustucusu olan ‘Gaspard de la Nuit’ nin yayınlandığını göremeden 29 Nisan 1841 günü öldü. ‘Düzyazı şiirleriyle, yeni bir şiir alanı açtığının ilk farkına varanlardan ve bu yeni türü deneyenlerden biri de Charles Baudlaire.

...

Denizi düşünüyorum, şimdi ne renk acaba? Biraz sonra, buradan çıkıp ona gideceğim ‘Hayatım’ diyorum kendi kendime (kendimi de suçlayarak) ne denli denizsiz’

Birden, Aloysius Bertrand’dan sizinle paylaşmayı düşündüğüm şu alıntıyı yaparak:

VII
SERENAD

*‘Geceleyin bütün kediler gri görünür.’
Bir halk atasözü” (Kansu, 2009, s.70).*

“Bu Sabah, ‘Değişim’ Dedim Kendi Kendime” anlatısında doğayla olan ilişki entelektüel bir konuyla bağdaştırılmaktadır. Kansu, yere düşmek üzere olan su damlalarını aydınca bir kavgaya benzetmektedir. Böylelikle doğadaki unsurlar bilinçaltındaki bilgilerle birleştirilmektedir:

“Yaprakların, saçakların, elektrik tellerinin ucunda tedirgin su damlaları. ‘Toprağa şimdi düşeyim’, ‘Mevsimidir artık’ der gibi.

Gerçek bir aydının düşündüğü gibi ‘kavga’ya katılmak yani. Tamı tamına bir ‘aydın’ olmak bir bakıma:

*‘Hem muhalif,
Hem sorgulayan,*

Hem eleştiren...'

Server Tanilli 'Çağının anlamını kavramış, bilincine varmış ve çağdaş değerlerin hayata geçirilmesi için mücadele eder insan.' Betimlemesiyle açıklar 'aydın insan'ı" (Kansu, 2009, s.89).

Kansu, "Erkenci Bir Kumru, Kanlı Dere'nin Sularına Düşüyor" anlatısında Kanlı Dere'yi gözlemlediği sırada karşılaştığı Kurbağa Prens ismini taktığı kurbağayla konuşmaktadır. Kurbağa, yazara Kıbrıslı Türklerin Avrupa Birliği'ne girme isteği üzerine yorum yaparken yazar başka bir yazardan bu konuyla alakalı bir alıntı paylaşmaktadır. Burada hem kurbağanın şairin bilinçaltındakileri kendisine söylemesi hem de başka bir yazarın bir alıntısının anımsanması bilinçaltının açığa vurulması olarak değerlendirilebilir. Öte yandan kurbağanın Kansu'nun düşüncelerini kendine söylemesi aslında yazarın yazarak kendisiyle yüzleşmesi anlamına da gelmektedir:

"Sonra, kestirmeden konuşmaya başladı, kaftanının eteklerini savurarak: 'AB'ye gireceksiniz diye perişan oluyorsunuz. (düşünceli) Galiba başka çareniz de yok. Konu açılmışken biraz alıntılar yapayım bir yazardan. Bulgar asıllı eleştirmen, yazar, akademisyen Tzvetan TUDOROV der ki: ... Avrupa zaten yaşlı. Tarihi eski, kültürü eski ve yapıtlarla yaş- yor. Üstelik bu eski tarihin sayfaları da kanlı. Hepimiz Avrupalıyız. Tarihimizde utanç vardır. Avrupa tüm dünyaya hayatı öğretmeye çalıştı, sömürgecilikle ama bu dönem bitti. Artık kimseye Avrupa uygarlığının erdemleri öğretilmeye çalışılmıyor" (Kansu, 2009, s.93).

Kansu, "Lefkoşa'yı Yürüme" kitabının ikinci cildi olan "Yok mu Şarkısı Güneşin" de durum öyküsünün dünyadaki önemli ismi Çehov'la Gorki arasındaki mektuplaşmayı sunmakta ve hem yazarın bilinç öncesindeki bilgilerini hem de metinler arası ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır:

"Gorki: '.. Anton Pavloviç, 'Fomas'ımın kitap halindeki baskısını size ithaf etmemi kabul edin. Aksi hale olmaz deyin. Öyle öğrenme falan peşinde değilim.. Reddederseniz gücüme gitmez.'

Çehov: 'Önce şunu söyleyeyim: Genellikle bir kitabın yaşayan bir kimseye ithaf edilmesine karşıyım. Çok eskiden ben de yaptım ama, bugün, öyle geliyor ki, yapmasaymışım, daha iyi olurmuş.. Kitabınızı bana ithaf etmek sizin bileceğiniz iş. Bana kabul ve teşekkür etmek düşünüyor. İthaf yazısı mümkün olduğunca sade olsun. Yani sadece filancaya, o kadar. A. Çehov" (Kansu, 2010, s.23).

4. Sonuç

Sanatçı ile doğa arasında ilişki büyük önem taşımaktadır. Belli bir çevre içerisinde yaşayan sanatçı çevresindeki tüm uyaranlara filozof ve çocuklarda benzeri görülen bir hayret duygusuyla yaklaşmaktadır. Çevresindeki doğal, toplumsal, sorunsal unsurlar o sanatçının estetik malzemesi haline gelebilmektedir. Şair-Yazar M.Kansu da Lefkoşa'da yürüyüşlerini gerçekleştirdiği sırada birçok açıdan etki altında kalmaktadır. Sanatçı, Lefkoşa'daki doğa unsurlarından –ve özellikle Kanlı Dere'den- insanların gündelik yaşamına, ulaşım ve trafik sorunlarına kadar birçok unsuru gözlemlemektedir. Kansu'nun Lefkoşa'da yürüyüşlerini gerçekleştirmesi sonucu oluşturduğu Lefkoşa'yı Yürüme I-II kitaplarında tüm bu unsurlar varlık alanı kazanmaktadır. Sanatçı, Lefkoşa'da gözlemlediklerini şiir, öykü ve deneme türlerinin tekniklerini bir arada kullanarak, müzikaliteye de önem vererek aktarmaktadır. Kansu'nun bu kitaplarında var olan unsurların yanında var olabilecek olan unsurlar da kendini göstermekte; öte yandan gözlemlenen manzara, olay ve durumlar başka sanatçıların şiirlerini ve yazılarını çağrıştırmakta, metinler arası bir ilişkiye olanak tanımaktadır.

Kaynakça

- Adanır, E. (2018). *M.Kansu'yla yazım dünyasında yürüme*. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği Yayını.
- Adanır, E. (2020). *Zat-ı muhteremin mektupları*. Edebiyatist Yayınları.
- Akalın, T. (2007). *Bir bahar özlüyorum*. Gökada Yayınları.
- Aruoba, O. (2008). *Başo kelebek düşleri*. Metis.

- Aylanç, M. (2017). Boşluğun varoluşsal kaynaklarında dolaşmak: Mehmet Kansu ve Boşluk adlı öykü kitabı üzerine. *Bakırdan*. 1, 31-33. https://www.ciu.edu.tr/sites/default/files/2022-06/bakirdan.14_aralik_sayi_1.pdf
- Berk, İ. (1994). *İstanbul kitabı*. Adam Yayınları.
- Berk, İ. (2019). *Galata*. Yapı Kredi Yayınları.
- Beyatlı, Y. K. (2019). *Kendi gök kubbemiz*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Burağan, A. (2015). *Poyraz'ın çılgılığı*. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği.
- Cahit, N. (2002). *Gül damlası*. Işık Kitabevi Yayınları.
- Delicermak, O. (1998). *Süleyman Uluçamgil bütün eserleri*. KKTC Milli Eğitim Bakanlığı.
- Erkut, Z. (2020). *Jans Mans Sokağı çocukları*. Khora Yayınları.
- Fischer, E. (2010). *Sanatın gerekliliği*. Payel Yayınları.
- Gaarder, J. (2002). *Sofie'nin dünyası*. Pan Yayıncılık.
- Gürkan, H. M. (2006). *Dünkü ve bugünkü Lefkoşa*. Galeri Kültür Yayınları.
- Hakeri, B. H. (2000). *Kültürümüzde sanatçılar ve yazarlar isimler sözlüğü*. Hakeri Yayınları.
- Kabaklı, A. (2003). *İstanbul güldestesi*. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kansu, M. (2009). *Lefkoşa'yı yürümek –1 göllenmiş kirliliğe suya baktım*. Ürün Yayınları.
- Kansu, M. (2010). *Lefkoşa'yı yürümek – 2 yok mu şarkısı güneşin*. Ürün Yayınları.
- Kansu, M. (2010). *Çıplak ayakla dolaşmak, çölde*. Khora Yayınları.
- Karakartal, O. (2019, Haziran 10). Kıbrıs Türk şiirinde öncü-avangard bir şair: M. Kansu ve yeni kitabı. *Kıbrıs Gazetesi*. <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris-turk-siirinde-oncu-avangard-bir-sair-m-kansu-ve-yeni-kitabi-makale,8407.html>
- Karay, R.H. (2011). *İstanbul'un bir yüzü*. İnkılap Kitabevi.
- Levent, M. (2020). *Lefkoşa beni duyuyor musun?*. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği ve YDÜ KAM Yayınları.
- Mengi, M. (2017). *Eski Türk edebiyatı tarihi*. Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- Pamuk, O. (2019). *Kara kitap*. Yapı Kredi Yayınları.
- Rauf, M. (2023). *Eylül*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Odabaşı, Y. (2001). *1975 – 2000 son çeyrek yüzyıl şiir antolojisi*. Scala Yayıncılık.
- Öncül, T. (1996). *İ hora – şehir-*. Pygmalion Yayınları.
- Özay, K. (2022). *Sevda ile bulut - toplu eserleri*. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği.
- Öznur, Ş. (2003). *Uzay çağı ozanı Osman Türkay*. Gökada Yayınları.
- Öznur, Ş. (2018). Can dostum, hocam Kansu. İçinde E. Adanır. (Haz.) *M. Kansu'yla yazın dünyasında yürümek* (Haz. Eralp Adanır). Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği Yayını.
- Selenge, Ö. (1998). *Sana sevdam sarı*. Işık Kitabevi Yayınları.
- Tunalı, İ. (2012). *Estetik*. Remzi Kitabevi.
- Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Aşk-ı memnu*. Özgür Yayıncılık.
- Uyar, T. (2018). *Korkulu ustalık*. Yapı Kredi Yayınları.
- Zaferyıldızı, Ş. (2014). *Sakla kendini*. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkısı	Makale iki yazarlıdır. Her iki yazar da çalışmanın tümüne ortak katkı sağlamıştır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“M. Kansu'nun Lefkoşa'yı Yürüme I-II Kitaplarında Lefkoşa'yı Duyumsamak” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

The International Actor Level and Situation of Turkey's Relations with the Organization of Turkic States*

Sibel Akgün¹, Özge Kenar²

^{1,2} Sakarya University, International Relation Department, Sakarya, Türkiye

ABSTRACT

The Republic of Turkey has a multifaceted relationship with the Central Asian region, historically, culturally, economically and geopolitically. This relationship, which continued from the establishment of the Republic of Turkey to the present day, continued to strengthen with the independence of the Central Asian and Caucasian states after the collapse of the Soviet Union in 1991. Thanks to Turkey's active foreign policy in the region after 1991, its role as an actor in international relations has increased. Turkey played a leading role in the initiatives that led to the establishment of the Organization of Turkic States in the 1990s. The increasing institutionalization in bilateral relations between the Organization of Turkish States and Turkey continues today. Addressing and examining this situation constitutes an important research area in terms of analyzing the point of Turkish foreign policy from past to present and its development as an international actor. In the study, Turkey's actor level and power in the Turkish world were interpreted at a theoretical level. This situation also revealed the structure of the international system and Turkey's situation. This study also examined the actor relationship between international organizations and states. Thus, the changing structure of the international system in the new period was discussed. Current global actor analyzes are also included in the study. The international actor status of the Organization of Turkish States and its bilateral relations with Turkey are not included in the study. This issue is a separate area that needs to be addressed broadly and comprehensively. For this reason, it was not included in the study.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 28.11.2023

Received in revised form: 23.12.2023

Accepted: 28.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Turkey, Organization of Turkic States, regional and global actor analysis

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

Extended Summary

1. Purpose

The aim of the study is to reveal the place and importance of the Organization of Turkish States within the framework of balance and multifaceted foreign policy principles in Turkey's foreign policy. In the new global era, where states try to increase their power at the actor level within the rapidly changing structure of the international system, there is a great qualitative and quantitative change in national power. Within the framework of this change, Turkey, like every state, is trying to increase its influence in the international system. For this purpose, the importance of the Organization of Turkic States, which Turkey pioneered in establishing, in its foreign policy at the actor level in the new international system is an area worth discussing.

This study was presented as an oral presentation at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress held in Ankara on 11-14 October 2023.

¹ Corresponding author's address: Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Sakarya, Türkiye
e-mail: sgulcan@sakarya.edu.tr, nisankenar@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1396999>

2. Method

The descriptive analytical method, one of the qualitative research methods, was used in the research. The literature review was conducted with primary and secondary sources and the results were evaluated with a hermeneutic method. The universe of the study was Turkish foreign policy, and the sample was the Central Asian region. Turkey's bilateral relations with regional countries are not included in the study.

3. Findings

Turkey followed an active foreign policy, especially during the great change and transformation process that took place in Central Asia after 1991. As a result of this policy, after 1991, the Central Asian states and heads of state initiated summits and made initiatives towards the region. The Summits, which started at the level of heads of state, laid the groundwork for the emergence of the Organization of Turkic States after 2000. It has been an important stage for the establishment of bilateral and regional cooperation with the institutional structure of the Organization of Turkish States. The organization, which works to establish global peace as well as regional security, has become an important foreign policy force in this sense. The institutional structure and work of the Organization of Turkish States continues to increase after the organization was established in 2009. The Organization of Turkish States, which carries out comprehensive cooperation studies from economy to security, technological transformation, cultural and diplomatic cooperation, has reached an important point in the global world. The organization's work is constantly gaining momentum in the short and medium term with the frameworks it puts forward, especially the Summit meetings. This increases the importance of both Turkey and the Organization of Turkish States.

4. Conclusion

In the international system after 1991, when the Cold War ended, power has become much more asymmetrical and multifaceted. With the increase in globalization, hard and soft power elements at the actor level in the system and new issues entering the international system (such as migration, climate, sustainable development, cyber security and technology) have expanded the fields of states to a very wide level.

After the collapse of the Soviet Union, Turkey's foreign policy in Central Asia, which was more active and sometimes emotional in the first stage until the mid-1990s, became more rational and strategic after the middle of the period. This situation, in addition to the bilateral relations with the countries in the region after 2000, has brought about international cooperation and integration formations.

Today, the Organization of Turkish States continues to establish its effectiveness and power in the international system together with member and observer countries in many areas from trade, culture, mutual solidarity and technology. Türkiye has a prominent place in the formation and future of this international organization. With this position, it has come to an important position in foreign policy and the international system in line with the multiple and dynamic structure of the new era. This situation has increased Turkey's presence and power at the actor level, both qualitatively and quantitatively, in the international system.

Türkiye'nin Türk Devletler Teşkilatı ile Olan İlişkilerinde Uluslararası Aktör Düzeyi ve Durumu

Sibel Akgün¹, Özge Kenar²

^{1,2} Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Sakarya, Türkiye

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Asya bölgesi ile tarihsel, kültürel, ekonomik, jeopolitik olarak çok yönlü bir ilişkisi bulunmaktadır. Türkiye'nin kuruluşundan günümüze kadar devam eden bu ilişki 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Orta Asya ve Kafkasya devletlerinin bağımsızlıklarına kavuşmaları ile güçlenerek devam etmiştir. Türkiye'nin 1991 sonrası bölgede başlattığı aktif dış politikası sayesinde uluslararası ilişkilerdeki aktör rolü artmıştır. 1990'lı yıllarda Türk Devletleri Teşkilatının kurulmasına öncülük eden girişimlerde Türkiye öncü rol oynamıştır. Türk Devletleri Teşkilatı ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerde artarak devam eden kurumsallaşma bugün de devam etmektedir. Bu durumun ele alınması ve incelenmesi Türk dış politikasının geçmişten günümüze geldiği noktayı ve uluslararası bir aktör olarak gelişimini analiz etmek açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin Türk dünyasındaki aktör düzeyi ve gücü teorik düzeyde yorumlanmıştır. Bu durum aynı zamanda uluslararası sistemin yapısını ve Türkiye'nin durumunu da ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma aynı zamanda uluslararası örgütler ile devletler arasındaki aktör ilişkisini de incelemiştir. Böylece yeni dönemde uluslararası sistemin değişen yapısı tartışılmıştır. Çalışmada güncel küresel aktör analizlerine de yer verilmiştir. Türk Devletleri Teşkilatının uluslararası aktör statüsü ve Türkiye ile ikili ilişkileri ise çalışmada yer almamaktadır. Bu konu geniş ve kapsamlı ele alınması gereken ayrı bir alandır. Bu nedenle çalışmada yer verilmemiştir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 28.11.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 23.12.2023

Kabul edildi: 28.12.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı, bölgesel ve küresel aktör analizi.

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Uluslararası ilişkiler bireye, topluma, devlete bakış açısı en geniş olan disiplinlerden biridir. Bu alan elde edilen bilgi ve birikimleri sentezleyerek, devletlerarası ilişkilerin yapısı ve özellikleri ile ilgili sonuçlar ortaya koymaktadır.

Uluslararası ilişkiler aynı zamanda kavramsal ve metodolojik olarak teorilerin süreç ile içeriklerini analiz ederek, özgün düşünce, bilimsel faaliyet ve sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu anlamda uluslararası ilişkiler disiplininin Realizmden, Marksizm'e, Liberalizmden, İngiliz Okuluna ve Konstrüktivizme kadar çok geniş bir çerçevede analiz metotları ve çalışma alanları söz konusudur. Tüm bu alanlar aynı zamanda bilimsel birikimi ileriye taşımak ve dünya üzerinde değişen sistem ve düzen analizlerini anlamak/yorumlamak için de önemlidir (Çölükoğlu, 2020).

Adı geçen tüm teorik çerçeveler devletlerin yapısal olarak uluslararası sistemdeki varlığı, gücü ve yeri konusunda farklı analiz ve yorumlama ölçekleri kullanmaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında nicel değerler ve kriterler açısından yüzölçümü, nüfus, bu ikisi arasındaki denge, dünya üzerindeki fiziksel konum ve alan, askeri altyapı, gayri safi milli hasıla, ithalat/ihracat çıktıları gibi ekonomik parametreler devletlerin analiz edilmesinde kullanılan önemli ölçütlerdir. Sadece bu parametreler ile değerlendirildiğinde devletleri büyük-orta-küçük/ gelişmiş-gelişmekte olan- azgelişmiş sınıflandırması yapmak mümkündür. Ancak niteliksel ve algısal parametreler söz konusu olduğunda subjektif/ değişken değerlendirmeler yapılması söz konusudur. Uluslararası ilişkilerde güç kavramı çerçevesinde bağımlılık veya devletin sistemsal etkisi gibi yeni niteliklerde söz konusu olabilmektedir (Demir & Kulalı, 2019, s.121-122).

Dolayısı ile uluslararası politikada etkili devlet/devletlerin tespiti veya sınıflandırması sistemdeki aktörlerin sahip olduğu askeri, ekonomik, coğrafi-demografik, kültürel, diplomatik, algısal birçok kaynağın kapasitesi ile birlikte ölçülmekte ve değerlendirilmektedir. Hiyerarşik olarak hangisinin önemli olduğu dönemlere, ulusal ve uluslararası sistemlerin yapısına, hatta hangi teorik çerçevenin kullanıldığına göre farklılık göstermektedir (Güneş, 2012, s.82).

Bu kapsamda uluslararası sistemin yapısı ve özellikleri sürekli olarak değişkenlik göstermiştir. 1648 Vestfalya Antlaşması ile bağımsız birimler olarak ortaya çıkmaya başlayan devletler için güç ve sistemi oluşturan unsurlar temel olarak niceliksel parametreler ile özdeş olarak görülmüştür. 1815 Viyana Kongresi ile sistemik olarak büyük imparatorluklar etrafında güç dengesi sistemi oluşmuştur. Bu dönem dünyada Sanayi Devrimi ve sömürgeciliğin en önemli kıstas olarak devletlerarasında ölçüt olarak yer almasına neden olmuştur. 1914'e kadar devam eden bu süreç, 1. Dünya Savaşında son bulmuştur. 1. Dünya Savaşı ve onu takip eden iki savaş arası dönem uluslararası sistemde örgütlenmelerin niteliksel ve niceliksel parametrelerinin iç içe geçtiği yeni bir sayfa açmıştır. Ancak 1939'da patlak veren 2. Dünya Savaşı iki kutuplu ve niceliksel güç sınıflandırmalarının ön plana çıkmasına neden olmuştur (Yalçınkaya, 2018, s.2).

2. Dünya Savaşının bitimi ile 1945 sonrası uluslararası düzen ve yapı, ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ile SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) arasındaki rekabet ile ilişkiye göre şekillenmiştir. Bu dönemde uluslararası yapı ve düzen kendi içinde ancak 1960'lar ile birlikte yeni yapılar (Bağılantısızlık Hareketi, 3. Dünya, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin varlığı vb.) ortaya çıkarmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında resmen dağılmasıyla birlikte uluslararası sistemin yapısına ilişkin ise belirsizlik ortaya çıkmıştır. Bu dönemde uluslararası ilişkilerde iki kutupluluk ortadan kalkmıştır. Ancak sistemin nasıl şekilleneceği ise belirsiz kalmıştır. Realist teorisyenler gücün dağılımına ilişkin analizler yaparken, liberal teorisyenler yönetim anlayışı ve uluslararası/bölgesel etkiler üzerinden yeni dönemi fırsat olarak değerlendirmiştir (Efegil & Musaoğlu, 2009, s.2-3).

Son tahlilde yeni dönem uluslararası ilişkilerde devletlerarası yapı, ekonomik, siyasi, sosyal, jeopolitik vb. güç ve rekabet simetrik olmayan bir görünüme sahiptir. Çok kutuplu ve asimetrik bir çerçevesi olan bu yapı aynı zamanda sert ve yumuşak güç unsurlarının içiçeliğini beraberinde getirmiştir. Bu yapıda her kutup kendi güçlü olduğu düzlemdeki üstünlüklerini kullanarak düzenin belirleyicisi olmaya çalışmaktadır. Bu durum aynı zamanda gücün oluşmasında yeteneklerin ve bunları kullanma kapasitesinin belirleyici olduğu bir süreçtir. Bu sürecin içinde askeri kapasiteden, kamu diplomasisine, bilişim teknolojisinden, ticarete, diplomasiye kadar çok geniş bir yelpazede rekabet söz konusu olacaktır (Kut, 2019, s.17).

Yeni dönem uluslararası ilişkilerde aynı zamanda entegrasyon ve bütünleşme süreçleri, uluslararası iş birliği ve örgütler de sistemik yapının en önemli diğer unsurları olarak öne çıkmaktadır. Özellikle üretim ilişkilerinin yeni şekilleri, jeopolitik değişimler, insan hakları ve demokrasi, göç ve mülteci krizleri, iklim değişikliği ve çevre hareketleri gibi dinamikler devletlerin entegrasyon ve birlikte hareket etme durumlarını daha da arttırmaktadır. Yani gelişmekte olan çok kutupluluk ve oluşmakta olan yeni güç merkezleri ile başlıklar, devletlerarasındaki karşılıklı birbirine bağımlılığı mantıksal bir zorunluluk haline getirmiştir. Tüm bu nedenlerle devletler daha çok iş birliği yapmak için harekete geçmekte, ulusal güçlerinin yanı sıra uluslararası/bölgesel güç içinde hareket etmektedir (Kantarıcı, 2012, s.76).

Günümüzde uluslararası sistemde bugün ve gelecekte ayrışma ile bütünleşme süreçleri ön plandadır. Bu iki süreçten ayrışma devletlerin yapıları için tehlike oluştururken, bütünleşme entegrasyonu da kapsayacak biçimde uluslararası aktörlerin genişlemesine yol açacaktır. Oluşmakta olan uluslararası sistem, kendi alt sistemlerini güçlendirecek ve "kendisine özgü bir dinamiğe sahip mevcut güç yapısı" ile otonom hale gelecektir. Bu bütünleşme süreçleri aynı zamanda kendini bölgesel politikalar düzeyinde sert ve yumuşak güçlerin iç içe girdiği yeni bir denge durumuna getirecektir (Sönmezoglu, 2000, s.701- 704).

Böylece yeni uluslararası sistem ve düzen, salt niceliksel ve niteliksel unsurlarla devletleri sınıflandırma veya kategorize etmenin ötesinde çok yönlü, bölgesel ve küresel iş birliklerine açık hale gelmiştir. Bu

durumda dünyadaki birçok devlet uluslararası politikada aktif bir biçimde hareket ederek, ulusal ve uluslararası alanda rol oynamaya başlamıştır. Bu devletlerden biri de Türkiye'dir. Köklü ve güçlü bir geçmişi olan Türkiye özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren oluşan yeni alanlarda dış politikasında gücünü daha çok arttırarak, çok yönlü bir uluslararası politika belirlemiştir.

Türkiye'nin dış politikasının temelinde denge ve reel politik ilkeler her zaman temel iki dinamik olmuştur. Türkiye, yeni uluslararası ilişkiler düzenini göz önünde bulundurarak sistemde yerini korumaya ve bunun ötesinde güçlendirmeye çalışmaktadır. Küreselleşen dünyada Türkiye dış politikasında etkili bir duruma gelmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin 1991 sonrası dinamizm kazanan dış politikası Balkanlardan, Orta Doğu'ya, Orta Asya'dan, Afrika'ya, Latin Amerika'dan, Avrupa'ya dünyanın tüm alan ve bölgelerinde siyasi, ekonomik, diplomatik ve ticari olarak yoğunlaşmıştır (Daban, 2017, s.44).

Türk dış politikasında Orta Asya bölgesi de 1991 sonrası yeni düzene uygun olarak en önemli alanlardan biridir. Bu bölgenin Türk dış politikasında ele alınan yeni dönem dönüşüm ve değişimler için nasıl bir zemin ve politika oluşturduğu ve aktör düzeyinde durumuna nasıl etki ettiğine yakından bakmak gerekmektedir.

1.1. Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Orta Asya Politikası

Uluslararası sistemde köklü değişikliklere neden olan en önemli olay 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıdır. Bu dağılma aynı zamanda Türkiye için Orta Asya ve Kafkasya bölgelerinde başlayan bağımsızlaşma süreçlerinde yepyeni bir dış politika oluşturmasına neden olmuştur.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile uluslararası sisteme 15 yeni devlet daha katılmış ve Sovyet coğrafyasında ortaya çıkan bu güç boşluğu birçok devletin hareket geçmesine neden olmuştur. Bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya ve Kafkasya devletleri için ilk etapta uluslararası sisteme entegre olma konusunda zorluklar söz konusu olmuştur. Bölgede oluşan bu boşluk başta ABD olmak üzere birçok devletin bölgeye yönelik politikalarını arttırmasına neden olmuştur (Avcı, 2022, s.210).

Dağılmasının ardından Orta Asya ve Kafkasya'da sekiz yeni devlet (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık sonrası kurulan çoğu devlete bakıldığında en çok Türki karakterli halklar oldukları için Türkiye'nin etkilenmesi söz konusu olmuştur (Erdoğan, 2020, s.997). Nitekim Sovyetler Birliğinin dağılmasının yarattığı bu etki Türk liderleri tarafından hemen fark edilmiş ve politika revizyonuna gidilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal 1 Eylül 1991'de 400 yıllık kaçırılan bir fırsata atıf yaparak, Türkiye'nin bölgede lider olabileceği şeklinde açıklamalar yapmıştır (Oran, 2020, s.370).

Türkiye 1989-1991 yılları arasında Sovyetlerin dağılmasının yeni olması dolayısıyla nereye gideceği belirsiz bir politikadan ziyade, geleneği takip ederek bölge ile ilişkilerini Moskova merkezli yürütmeyi tercih etmiştir. 1991'de resmi olarak dağılmanın ilanı ise Türkiye ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerde dönüm noktası olmuştur. Bunun ardından Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan ikili ilişkileri devlet başkanları düzeyinde gelişmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Eylül 1991'de Türkiye'yi ziyaret etmiş ve o zamana kadar gündeme gelmeyen görüşmeler yapmıştır. 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağı konuşulmuştur. Türkiye, Azerbaycan'ın 30 Ağustos 1991'de, Özbekistan ve Kırgızistan'ın 31 Ağustos 1991'de bağımsızlık ilan etmeleriyle birlikte Sovyetler Birliği'nden ayrılan devletleri hemen tanımıştır. Türkiye böylelikle tüm Orta Asya ve Kafkasya cumhuriyetlerini tanıyan ilk ülke olmuştur (Oran, 2020, s.371).

Türkiye bu dönemde Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerinde bu ülkelerin siyasi ve ekonomik dönüşümlerinde belirleyici rol oynamak istemiştir. Özal'ın Mart 1991'de bölgeye yaptığı dış gezisi hem kültürel hem de ekonomik ilişkilerin gelişiminde belirgin bir değişiklik olarak görülmüştür. Özal'ın gezisinin ardından birçok Orta Asya ülke lideri Ankara'ya gelmiştir. 1992'de ise dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Adriyatik'ten Çin Seddine uzanan Türk dünyası söylemini kullanmaya başlamış ve Nisan-Mayıs 1992 arası bölge ziyaretlerinde Alparslan Türkeş'i de yanına almıştır. Bu süreçten sonra

Türkiye'nin Türk Dünyası söylemine daha fazla sarıldığı ve çeşitli kurumsallaşma çabalarına girdiği görülmektedir. O dönemde Türkiye Modeli fikri çerçevesinden yürütülen politikalar doğrultusunda Türk Devletleri Liderler Zirvesi organize edilmiştir (Yiğit & Durmuş, 2021, s.215-232).

1991-1993 yılları arasında bölgede kurulan devletleri ilk tanıyan devlet olarak Türkiye, kendisini artık bölgede Rus etkisine bir alternatif olarak yerleştirmeye çalışmıştır. Rusya ve İran'la bölge mücadelesine ideolojik, özellikle Türkçü-Turancı ve İslamcı bir söylemle katılması, ani değişimlerin olduğu bir bölgede ve zamanda plansız ve programsız etki mücadelesi şeklini almıştır. Bunun ardından 1993'te Antalya'da toplanan Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İş birliği Birinci Kurultayının Türki halklar arasında dayanışmayı sağlayacağı umulmuştur. Türkiye tarafından Türki halklar arasında ortak bir birlik kurmayı hedefleyen bu tür toplantılar, diğer Türki halkların delegelerle katılmalarına rağmen kendi ülkelerinde bunun benzeri etkinliklerin yapılmasına sıcak bakmamaları nedeniyle eksik kalmıştır (Gürsoy, 2007). Ayrıca Orta Asya ülkeleri Türk Modeline fazla rağbet etmemişlerdir. Özellikle Rusya'nın bölgede etkisini güçlü bir şekilde devam ettirme isteği (Karabağ, Çeçenya Müdahalesi, Gürcistan'daki etnik-politik sorunlar vs.) ve İran'ın aynı şekilde bölgede etki kazanma çabası, Türkiye'nin 1990'lar bölge politikasının nispeten başarıya ulaşmasına engel olmuştur.

Türkiye'nin bölgede 1995'e kadar ki tecrübesi pek olumlu geçmemiştir. Türkiye Ermenistan ilişkilerinde 1992 yılında Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının beşte birini işgal etmesi, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Ermenistan ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Türkiye için ikili ilişkilerin sonu anlamına gelmiştir. Nisan 1993'te Ermenistan'ın Kelbeceri işgal etmesi ise ikili ilişkilerin resmi olarak sonu olmuştur. Karabağ sorunu ve Rusya'nın Ermenistan lehine tutum takınması Türkiye'yi artık açıkça Azerbaycan'ın yanında yer almaya itmiştir. 1994'ten sonra Türkiye ve bölge ülkeleri arasında en kısa zamanda petrol ve doğalgaz boru hatlarının kurulması ile kültür, eğitim ve dış ilişkiler bakanları arasında düzenli toplantılar yapılması için çaba harcanmıştır (Oran, 2020, s.380-381).

Burada dikkat edilecek en önemli husus yapılan anlaşmalarda petrol ve doğalgaz hatlarında Türkiye'nin adının geçmemesi ve muğlak ifadeler kullanılmasıdır. Sovyetlerin dağılmasına rağmen Rusya'nın bölgedeki etkisinin halen devam etmesi ve İran gibi ülkelerle siyasi, ekonomik ve ideolojik rekabeti, Türkiye'nin bölgeye yönelik yeni bir politika izleme zamanının geldiğini göstermiştir. Böylece 1995 sonrası Türkiye'nin bölgede Türki devletler ile birlikte daha kurumsal bir politikaya yönelmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Gümüş, 2010).

Dolayısı ile 1991 sonrası Türkiye'nin Sovyetlerin dağılması ile birlikte bölgede oluşan yeni düzende aktif rol oynama politikası 1995 sonrası daha reel politik ve uluslararası örgütlenmeleri de içine alan farklı bir duruma evrilmiştir. Özellikle 2000 sonrası Türk dış politikasında bölgenin yeri ve önemi artarak devam etmiş ancak yeni dönemde çok merkezli bir reel-politik politika başlamıştır. Bu yeni dönemin temel parametreleri ve dinamiklerinde ikili ilişkilerin yanı sıra TDT (Türk Devletleri Teşkilatı) büyük rol oynamıştır. Bu nedenle yeni döneme daha detaylı bakmak faydalı olacaktır.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analitik yöntem kullanılmıştır. Literatür taraması birincil ve ikincil kaynaklarla yapılmış ve sonuçlar yorumsamacı yöntemle değerlendirilmiştir. Çalışmanın evreni Türk dış politikası, örnekleme ise Orta Asya bölgesi olmuştur. Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan ikili ilişkileri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

3. Bulgular

2002 yılında iktidara gelen AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) 1990'larda Orta Asya politikasında 1995 sonrası başlayan gerçekçi dış politikayı devam ettirmiştir. Bölgede jeostratejik rekabetin ekonomik ve siyasi olarak devam etmesi Türkiye'nin yeni dönemde etrafını çevreleyen en önemli bölgelerden biri olan Orta Asya'da istikrar için iş birliğine dayalı yeni arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu aynı zamanda bölgesel kalkınma ve barış için Türkiye açısından gerekli görülmüştür.

Özel olarak Orta Asya, genel olarak Avrasya jeopolitiği Türkiye açısından dış politikasında amaçladığı barış, istikrar ve güç için katalizör rolü oynamaktadır. Bu anlamda 2000 sonrası da Türkiye'nin yeni dönem uluslararası ilişkiler sisteminde öncü ve merkezi rol oynaması için Orta Asya temel alanlardan biri olarak görülmüştür. Küreselleşen dünyada devletlerinin tek başlarına sorunlarını çözmelerinin ve kalkınmalarını sağlamalarının mümkün olmadığı bilinci ile hareket eden AK Parti, bölge devletlerinin bölgesel oluşumların ortaya çıkarılması politikasına destek vermelerini istemiştir. AK Parti hükümeti bu oluşumların inşası sürecinde gerek bölge devletlerinin gerekse bölge dışı güçlerin, stratejik rekabet anlayışı bağlamında hareket etmek yerine, karşılıklı saygı ve eşitlik ilkesine bağlı olarak hareket etmeleri gerektiğini vurgulamıştır (Efegil, 2009, s.2).

Türkiye 2000 sonrası yeni dönemde dış politika oluşturma sürecinde jeostratejik konumundan, Orta Asya devletleri ile tarihsel, kültürel ve siyasi bağlarının sonucu kurduğu yakın ilişkilerden ve AB (Avrupa Birliği) ile sürdürdüğü tam üyelik müzakerelerinden güç almıştır. Türkiye bunların dışında bölgeyi enerji koridoru ve Doğu Akdeniz bölgesinin enerji terminali olarak görmüştür (Efegil & Özsavaş, 2013, s.49)

2000 sonrası bölgenin kendine has koşullarından kaynaklı dış politika üretme durumu, Türkiye'yi bölgesel dengeleri gözeterek ve bunun için sağlam ve güvenilir veriler toplayıp bunları bölgenin koşullarını gözeterek işleyebilen bir kurumsal yapının gerekliliğiyle yüz yüze getirmiştir (Denizhan, 2010, s.22). Bu kurumsal yapı temelde egemen eşitlik ilkesi temelinde karşılıklı saygı çerçevesinde ortak yarara dayanan ilişkilerin kurulabileceği bir uluslararası örgütlenme şeklinde yukarıda ele alındığı gibi temelleri 1992 yılında atılan ve sonrasında 2009 yılında tezahür eden yeni bir örgütlenme ile olmuştur. Bu tezahür aynı zamanda 1990'larda olduğu gibi "Türk Dünyası Birlikteliği" gibi retoriğe dayalı bir çerçevede değil daha akılcı ve diplomatik araçlarla desteklenen bir oluşum olmuştur. Böylece çok taraflı uluslararası mekanizmalarla kurumsal birliğin sağlanması ve ortak politikalar geliştirilmesi amaçlanmıştır (Ekşi, 2010, s.404-405).

Türkiye'nin amacına uygun olarak TDT (Türk Devletleri Teşkilatı) 2009 yılında kurulmuştur. TDT'nin kökenleri, 1992 yılında Türkiye'nin başkenti Ankara'da düzenlenen ilk Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'ne dayanmaktadır. Teşkilat, 2006 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından bir teşkilata dönüştürülme önerisiyle resmi olarak şekillendirilmiştir. Teşkilatın kurucu üyeleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'dir. Ekim 2019'da Özbekistan'da Teşkilata tam üye olarak katılmıştır. Macaristan Eylül 2018'de, Türkmenistan Kasım 2021'de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 2022'de Teşkilata gözlemci statüsünde üye olmuştur. Teşkilatın temel belgeleri 3 Ekim 2009 tarihli Nahçıvan Anlaşması ve 16 Eylül 2010 tarihli İstanbul Bildirisidir. Bu belgelere göre üye ülkeler, BM (Birleşmiş Milletler) Anlaşması'nın amaçları ve ilkelerinin yanı sıra uluslararası hukukun diğer evrensel kurallarını benimsemiştir. Teşkilatın barış ve güvenliğin korunması ile iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin kabul ettiği uluslararası normlar, Türk Konseyi çatısı altında yürütülecek iş birliğinin zeminini de oluşturmuştur (Akçapa, 2023, s.473-491; TDT, 2023).

Teşkilatın temel amacı Nahçıvan Anlaşmasında Türk Devletleri arasında kapsamlı iş birliğini derinleştirmek, bölgesel ve küresel barış ile istikrara katkıda bulunmak olarak tanımlanmıştır. Üye ülkeler ayrıca, demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi temel ilkelere bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Teşkilat üye ülkeler arasındaki ortak tarih, kültür, kimlik ve Türk dili konuşan halkların dil birliğinden kaynaklanan özel dayanışma temelinde inşa edilmiştir (TDT, 2023).

TDT'nin Organları Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi ve Sekreteryadan oluşmuştur. Teşkilatın ana karar organı Devlet Başkanları Konseyidir. Faaliyetler İstanbul'da yerleşik Sekreteryaya tarafından koordine edilmektedir. TDT aynı zamanda Ankara'da bulunan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Bakü'de bulunan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPAA), Astana'da bulunan Uluslararası Türk Akademisi, Bakü'de bulunan Türk Kültür ve Miras Vakfı ile İstanbul'da bulunan Türk Ticaret ve Sanayi Odası gibi mevcut işbirliği mekanizmaları için bir şemsiye kuruluş niteliğindedir (TDT, 2023).

TDT'nin üyeleri arasında geniş bir iş birliği alanı söz konusudur. Bunlar; siyasi, ekonomik, gümrük, ulaştırma, turizm, eğitim, enformasyon ve medya, gençlik ve spor, diaspora, bilişim ve iletişim teknolojileri, enerji ve sağlık, göç, tarım, yargı, insani konular ve kalkınma, insan kaynakları, Müslüman dini kurumlar ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğidir (TDT, 2023).

Dolayısı ile Türkiye'nin 2000 sonrası Orta Asya devletleri ile birlikte oluşturduğu ve her aşamasında belirleyici rol oynadığı TDT, uluslararası sistemde etkinliğini arttırdığı en önemli kurumsal yapılardan biridir. Türkiye'nin Orta Asya devletleri ile olan ilişkileri TDT'nin kurulması ile sistemsel olarak yeni sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin TDT'nin kurulmasına öncülük etmesi uluslararası ilişkilerde gücünün belirgin hale gelmesine neden olmuştur. Küreselleşme ile birlikte uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkan değişim ve dönüşüm Türkiye'ye bölgesel bir aktör olarak yeni alanlar açmaktadır. Bu alanlardan biri olan TDT mevcut yapısı ile Türkiye'ye kurulmasında ve gelişmesinde oynadığı öncü rol ile dış politikasına sistemsel güç kazandırmıştır.

4. Tartışma

TDT, Türkiye'nin dış politikasında çok yönlü ve merkezi olarak gücünün nitel/nicel olarak artmasında rol oynayan en önemli uluslararası örgütlenmelerden biri olmuştur.

Türkiye-TDT ilişkilerinde karşılıklı olarak iki aktöründe kazanımları söz konusudur. Türkiye açısından öncelikli olarak enerji ve kültürel alanlardaki iş birliği kendisine avantaj yaratırken, bölge ülkeleri açısından ise bölgenin uluslararası toplumla bütünleşmesinin hızlandırılmasını sağlamıştır. Yine Türkiye açısından TDT, küresel düzeyde Çin, Rusya, ABD gibi bölgede siyasi, jeopolitik ve ekonomik olarak birçok aktörün bulunduğu bu alanda demokratik temele dayanan, karşılıklı saygı çerçevesinde denge oluşturan yeni bir yapı oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum Türkiye'nin uluslararası sistemdeki yerini ve gücünü artırıcı bir etki yapmıştır (Toprak, 2020, s.22-23).

Uluslararası sistemde Çin'in önlenemez yükselişi ve Rusya'nın Ukrayna savaşıyla içinde bulunduğu durum karşısında Orta Asya'nın büyük güçler nezdindeki önemi artmıştır. Çin'i çevrelemeye çalışan ABD bölgeye yeniden dönmenin yollarını arar hale gelmiştir. Türkiye'nin kültürel, tarihi, ekonomik, etnik ve dini bağlarının bulunduğu bu coğrafyada mevcut iş birliği mekanizmaları çerçevesinde bölge ülkeleriyle işbirliğini geliştirerek derinleşmesi önemlidir (Gezer, 2023).

Türkiye TDT ile bölge ülkeleri arasında kuvvetli bir bağ kurmayı başarmıştır. Bu yapı kurumsal olarak Türkiye'nin bu uluslararası örgüt aracılığıyla mevcut işbirliği ve gelecekte oluşturacağı fırsatlar açısından önemli bir yere sahiptir. Orta Asya'da Rusya ile Çin arasında dengelenen politika ve ekonomik yapı dışında TDT'nin politikalarının ve işbirliği süreçlerinin orta ve uzun vadede son derece faydalı çıktılar vermesi beklenmektedir (Dilaver, 2020).

Türkiye ve Orta Asya ülkeleri 22.ci yüzyılın yeni uluslararası sistemi içerisinde etkili olmayı ve izole edilmemeyi istiyorlarsa Türkiye'nin öncülüğünde, liderlik çekişmesine kapılmadan, karşılıklı saygı temelinde, kardeşlik hukuku dikkate alınarak TDT çerçevesinde ilişkilerini geliştirmelidir. Bu Türkiye'nin ve Türklüğün geleceğini düşünen kardeş Türk Devletlerinin temel politikası olmalıdır. Akabinde ise iktisadi ve siyasi ilişkiler ilerleyecek, gelişecek ve birbirini etkileyecektir (Serinkan & Güney, 2019, s.23).

Bu çerçevede Türkiye'nin TDT ülkeleri ile kurduğu bu kurumsal teşkilat, karşılıklı olarak hem yerel hem bölgesel hem de uluslararası sistem ve yapıya büyük katkı sağlayacaktır. Bu ilişki aynı zamanda bugün ve gelecekte uluslararası ilişkilerde yaşanan/yaşanacak olan her türlü olumsuz gelişmeyi azaltacak veya olumlu gelişmeleri arttıracak potansiyele sahiptir.

5. Sonuç ve Öneriler

Uluslararası ilişkilerde devletlerin sistemsel düzeyde aktör olarak sınıflandırılması değişen dönemlere ve konjonktüre göre farklılık göstermektedir. Niteliksel ve niceliksel olarak görülen unsurlar devletler açısından özellikle Soğuk Savaşın sona erdiği 1991 sonrası çok daha asimetrik ve çok yönlü olmuştur. Küreselleşmenin artmasıyla birlikte sistemde aktör düzeyinde sert ve yumuşak güç unsurları ile

uluslararası sisteme yeni giren konular (göç, iklim, sürdürülebilir kalkınma, siber güvenlik ve teknoloji gibi) devletlerin alanlarını çok geniş bir düzeye getirmiştir.

Bu yeni dönemde tüm bu unsurlara ilave olarak bölgesel ve küresel entegrasyon ile örgütlenmeler de çok daha fazla önem kazanmıştır. Bu yapılar dinamik bir temelde başta ekonomik ve siyasi olmak üzere tüm alanlarda devletlerin hem tekil düzeyde hem çoklu olarak aktör konumlarını güçlendirmektedir.

Türkiye dış politikasında kuruluşundan beri dengeli ve çok yönlü olarak karşılıklı çıkar ile iş birliği temelinde varlığını güçlendirmeye çalışan bir devlettir. Bu çerçevede Türkiye aktör düzeyinde bölgesel ve küresel tüm alanlarda dinamik bir dış politika yürütmüştür. Türkiye 1991 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte oluşan yeni sistemik düzende de özellikle ilk olarak Orta Asya'da başlayan değişimlerde öncü rolü oynamıştır. Bölgenin Türkiye için tarihsel, kültürel, ekonomik, siyasi ve jeopolitik önemi bu rolün ortaya çıkmasında en önemli nedenler olmuştur.

Türkiye'nin Orta Asya'da 1991 ortalarına kadar ilk aşamada daha aktif ve yer yer duygusal olan dış politikası dönemin ortasından sonra daha rasyonel ve stratejik boyuta gelmiştir. Bu durum 2000 sonrası bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerin belirtilen çerçevede yürütülmesinin dışında uluslararası iş birliği ve entegrasyon oluşumlarını da beraberinde getirmiştir. Bu oluşum 1991 sonrası Türkiye'nin öncülüğünde başlayan Türk Dünyası zirvelerinin 2009'da TDT olarak somutlaşması ile ortaya çıkmıştır. Türkiye Orta Asya ülkeleri ile olan ikili ilişkilerini çoklu bir uluslararası örgütlenme olan TDT'ye dönüştürmede başat rol oynayarak, uluslararası sistemde aktör düzeyinde gücünü arttırmıştır.

Ticaretten, kültüre, karşılıklı dayanışmadan, teknolojiye birçok alanda üye ve gözlemci ülkeler ile birlikte TDT uluslararası sistemde bugün etkinliğini ve gücünü pekiştirmeye devam etmektedir. Türkiye bu uluslararası örgütlenmenin teşekkülünde ve geleceğinde belirgin bir yere sahiptir. Bu konumu ile Türkiye dış politikasında ve uluslararası sistemde yeni dönemin çoklu ve dinamik yapısına uygun olarak önemli bir konuma gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin uluslararası sistemde niteliksel ve niceliksel olarak aktör düzeyinde varlığını ve gücünü arttırmıştır.

Kaynakça

- Akçapa, M. (2023). Türk devletleri teşkilatının tarihsel gelişimi: Teşkilatın dünü, bugünü, yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 11(34), 473-491.
- Avcı, E. (2022). Türkiye'nin orta asya politikalarının dönemsel analizi. *Bilge Strateji*, 13(24), 209-242.
- Aydın, M. (2020). *Türk dış politikası kurtuluş savaşından bugüne olgular belgeler yorumlar 1980- 20001*, Cilt: II, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları.
- Çölükoğlu, E. (2020). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. Uluslararası Politika Akademisi. <http://politikaakademisi.org/2020/04/02/uluslararasi-iliskiler-teorileri/>
- Daban, C. (2017). Uluslararası İlişkilerde siyasal aktörler, bürokrasi ve jeopolitik bağlamında diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti örneği. *BEU Akademik İzdüşüm*, 2(2), 22-50.
- Demir A. F., & Kulalı Y. (2019). Avrupa'daki mikro devletler ve Türk dış politikası açısından konumları. *The Turkish Yearbook Of International Relations*, 50, 117-138.
- Denizhan, E. (2010). Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya politikası ve TİKA. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1),12-23.
- Dilaver, T. (2020). *Orta Asya ilişkilerinde uluslararası işbirliği*. Analiz 3, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM). <https://avim.org.tr/tr/Analiz/TURKIYE-ORTA-ASYA-ILISKILERINDE-ULUSLARARASI-ISBIRLIGI>
- Efegil, E., & Musaoğlu N. (2009). Soğuk savaş sonrası dönemin uluslararası sisteminin yapısına ilişkin görüşler üzerine bir eleştiri. *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), 1-24.

- Efegil, E., & Özsvaşı, S. (2013). Hazar havzası enerji kaynaklarının jeostratejik önemine genel bakış: Türkiye Avrupa Birliği ve uluslararası petrol şirketleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 43 – 61.
- Efegil, E. (2009). *Türkiye- Orta Asya ilişkileri 2009: Karşılıklı ilişkilerin yeniden canlandırılması*. 1-21. https://www.academia.edu/9930969/orta_%20asya_T%25%20C3%25%20BCrkiye
- Ekşi, M. (2010). Türkiye'nin Asya politikası. 5. *Uluslararası Türk-Asya Kongresi, Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA*, 03-05 Haziran 2010, İstanbul, 397- 417.
- Erdoğan, A. (2020). Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Orta Asya'da gerçekleşen yeni büyük oyun. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 989-1015.
- Gezer, G. (2023). Önümüzdeki dönemde Türk dış politikası. *Independent Türkçe*. <https://www.indyurk.com/node/632336/t%3%bcrki%cc%87yedensesler/%c3%b6n%bc3%bcm%3%bczdeki-d%3%b6nemde-t%3%bcrk-d%4%b1%5%9f-politikas%4%b1>
- Gümüş, H. (2010). Türkiye'nin Orta Asya politikası. *TUIC Akademi*. <https://www.tuicakademi.org/turkiyenin-orta-asya-politikasi/>
- Güneş, E. (2012). Günümüz uluslararası siyasal sistemin yapısı ve güç dağılımı. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 23, 78-101.
- Gürsoy, A. (2007). *Küreselleşme etkisinde Türk dış politikasında eğilimler: Avrupa mı, Avrasya mı, Orta Asya mı?*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kantarıcı, Ő. (2012). Soğuk savaş sonrası uluslararası sistem: Yeni sürecin adı koalisyonlar dönemi mi?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8 (16), 47 – 84.
- Kut, G. (2019). *Uluslararası sistem ve kurallara dayalı dünya düzeni: Çok taraflı denge arayışı*. Boğaziçi Üniversitesi TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu. DPF 2019-AR file:///C:/Users/Administrator/Downloads/uluslararası-sistem-ve-kurallara-dayali-dunya-duzeni-cok-taraflı-denge-arayislari-raporu.pdf
- Serinkan, C., & Güney, F. (2019). Türkiye ve Orta Asya ülkeleri ile ilgili bazı stratejik değerlendirmeler. *Yenifikir*, 10(23), 7-26.
- Sönmezođlu, F. (2000), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. Filiz Kitapevi.
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2023). Organizasyon őeması. <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2023). İş birliği alanları. <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-semasi>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı. <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkında>
- Toprak, N. G. (2020). Orta koridor girişimi bağlamında Türkiye'nin değişen Orta Asya politikası. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1),19-32.
- Yalçınkaya, S. (2018), *Uluslararası sistemin tarihsel gelişimi ve güç kavramı*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü WPS NO / 206. <https://ticaret.edu.tr/wp-content/uploads/2020/921/206%20-%20Uluslararası%20Sistemin%20Tarihsel%20Gelisimi%20ve%20Guc%20Kavrami.pdf>
- Yiğit, Y., & Durmuş, M. (2021). Rekabetten iş birliğine: Türkiye'nin 1991-2001 yılları arasındaki orta asya politikası üzerine bir değerlendirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 215-232.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale iki yazarlıdır. 1. yazar %60, 2. yazar ise %40 oranında katkı sağlamıştır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Türkiye’nin Türk Devletler Teşkilatı ile Olan İlişkilerinde Uluslararası Aktör Düzeyi ve Durumu” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazarlar tarafından beyan edilmiştir.

Investigation of Energy Collaborations within the Scope of the Modern Silk Road, with a Focus on Kyrgyzstan-China Relations^{*}

Büşra Doğan^{ID}

International Kantörö Sharipovich Toktomamatov University, Turkish World Kyrgyz-Turk Prof. Dr. Turan Yazgan Social Sciences Institute, Department of Business, Jalal-Abad, Kyrgyzstan

ABSTRACT

The Modern Silk Road Project is a large-scale infrastructure and economic integration initiative developed under the leadership of China. The project is an initiative that emerged as an important part of China's foreign policy. This initiative includes a series of infrastructure projects covering a wide geography from North Korea to Africa and Europe. Kyrgyzstan is also part of the project. Kyrgyzstan is a country with a strategic location in Central Asia. Within the scope of the Modern Silk Road Project, Kyrgyzstan aims to establish stronger economic, trade, and infrastructure connections with China. Kyrgyzstan's involvement in this project aims to provide benefits such as infrastructure development, participation in energy projects, and increased trade. In this study, information about the Modern Silk Road was provided first, and the project was discussed, especially within the framework of the energy issue. Then, Kyrgyzstan's energy reserves, potentials, and policies were examined. The energy supply/demand situation of the People's Republic of China and the energy investments and collaborations it has made with Kyrgyzstan were examined, and the issue was evaluated within the scope of the Modern Silk Road. The project provides new opportunities both to China and the countries along the route. Some countries within the Silk Road economy hold strategic importance. Kyrgyzstan is one of the prominent countries. Considering the impact of the Modern Silk Road on continents and the trades of the economies located on the route, it is thought to provide significant gains to the countries and increase their potentials depending on the effectiveness of their economies.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 17.11.2023

Received in revised form: 21.12.2023

Accepted: 22.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Modern Silk Road, Kyrgyzstan, China, energy.

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

1. Extended Summary

The driving force behind trade, economy, and globalization, energy, also constitutes a central point of environmental problems. Being indispensable to humanity throughout all life cycles, energy is not only a fundamental indicator of development but is directly related to the essential elements of sustainability. Additionally, the development of a country's economy is directly linked to social stability and national security. The emergence of the Silk Road is one of the most remarkable events in world history. Almost all of the ancient trade routes in Asia and Europe connected with the Silk Road at some point, and the entire network of trade routes became the world's first international cultural phenomenon. China has created some strategies to control commercial activities on the Silk Road. In the 21st century, China's Silk Road project has created a new paradigm to increase the country's economic, military and political

^{*}This study was presented as a summary paper at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress.

Corresponding author's address: International Kantörö Sharipovich Toktomamatov University, Turkish World Prof. Dr. Turan Yazgan Business Institute, Department of Business, Celal-abad, Kyrgyzstan.

Telephone: +90 5074844759

e-mail: dogannbusra7@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1391506>

influence. Recently, due to the loss of the influence of the Silk Road and the influence of globalization, countries looking for new routes have carried out studies, and China has been the name that came closest to the result. . The First Modern Silk Road includes the Maritime Silk Road, which aims to strengthen connections between Asia, Europe and Africa via sea route. The Second Modern Silk Road aims to connect China to Central Asia, Europe and Africa via land route. These projects include land, sea and air routes and involve a range of infrastructure investments. Looking at the route of the Modern Silk Road, the importance of Kyrgyzstan is significant in facilitating China's shortest access to the west. Therefore, the number of China's investments in Kyrgyzstan is increasing day by day. In Kyrgyzstan, strategic agreements are made with China on various issues such as the promotion of renewable energy, exploration, development, and export of energy resources. Within this context, agreements have been signed for projects like the CASA-1000 Mega Project, Datka-Kemin Project, Kyrgyzstan Oil and Gas Industry Company, the country's first oil refinery, Junda Oil Refinery, development of natural gas and oil in Jalal-abad and Fergana regions with China's personnel, capital, and technology support, modernization of the Bişkek Thermal Power Plant and Toktogul HPP, Tokmak Industrial Refinery, Central Asia Energy Company, Zhongda Oil Refinery Project, Kyrgyzstan-Turkmenistan-China natural gas pipeline, Balykchy Wind Farm - the country's first wind energy project, Issyk-Kul solar power plant, establishment of a coal logistics center, joint operation of coal mines, and construction of wind energy power plants. However, these investments come with opportunities and risks. For example, China provides Kyrgyzstan with a significant amount of credit under the project, but the likelihood of the country repaying these debts is very low. Also, China's strategies and sanctions have been met with excessive reactions from the Kyrgyzstani people, government, and various NGOs. This study first provides information about the Modern Silk Road, focusing on the project, especially in the context of energy. Next, Kyrgyzstan's energy reserves, potentials, and policies are examined. China's energy supply/demand situation and its energy investments and collaborations with Kyrgyzstan are analyzed in the context of the Modern Silk Road. The development of China's economy has influenced its relations with neighboring countries due to its increasing energy needs. The transformative potential of the Modern Silk Road in the global order is an undeniable reality. In this regard, energy investments and collaborations between Kyrgyzstan and China should be carefully analyzed. How to take advantage of the opportunities brought by the project and how to avoid risks should be assessed with caution.

Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi

Büşra Doğan^{ID}

Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Celal-Abad, Kırgızistan

ÖZ

Modern İpek Yolu Projesi, Çin'in öncülüğünde geliştirilen büyük bir altyapı ve ekonomik entegrasyon girişimidir. Proje, Çin'in dış politikasının önemli bir parçası olarak ortaya çıkan bir girişimdir. Bu girişim, Kuzey Kore'den Afrika'ya ve Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan bir dizi altyapı projesini içerir. Kırgızistan da projenin bir parçası olarak yer almaktadır. Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konumda bulunan bir ülkedir. Modern İpek Yolu Projesi kapsamında Kırgızistan, Çin ile daha güçlü ekonomik, ticaret ve altyapı bağlantıları kurmayı hedeflemektedir. Kırgızistan'ın bu projeye dahil olması, ülkenin altyapı geliştirmesi, enerji projelerine katılımı ve ticaretin artması gibi faydalar sağlamayı hedefler. Bu çalışmada öncelikle Modern İpek Yolu hakkında bilgi verilmiş, proje özellikle enerji konusu çerçevesinde ele alınmıştır. Ardından Kırgızistan'ın enerji rezervleri, potansiyelleri ve politikaları incelenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin enerji arz/talep durumu ve Kırgızistan ile yapmış olduğu enerji yatırım ve iş birlikleri incelenerek konu Modern İpek Yolu kapsamında değerlendirilmiştir. Proje, gerek Çin'e gerek yol üzerindeki ülkelere yeni imkânlar sağlamaktadır. İpek Yolu ekonomisi içerisinde bulunan bazı ülkeler stratejik öneme sahiptirler. Kırgızistan'da öne çıkan ülkelere bir tanesidir. Modern İpek Yolu'nun kıtalar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ve güzergâh üzerinde yer alan ekonomilerin ticaretleri ele alındığında ülkelere ciddi kazançlar sağlayacağı ve ekonomilerin etkinliğine bağlı olarak potansiyellerini arttıracığı düşünülmektedir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 17.12.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 21.12.2023

Kabul edildi: 22.12.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Modern İpek Yolu, Kırgızistan, Çin, enerji.

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Ticaretin, ekonominin ve küreselleşmenin itici gücü olan enerji aynı zamanda çevre problemlerinin de ana noktasını oluşturmaktadır. Tüm yaşam döngülerinde var olması sebebiyle insanlığın vazgeçilmezi olan enerji, gelişmişliğin temel göstergesi olup sürdürülebilirliğin ise en temel unsurları ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca ülke ekonomisinin gelişmesi, ülkenin sosyal istikrarı ve ulusal güvenliği ile doğrudan ilişkilidir (Kalyoncu ve diğerleri, 2010; Çanka Kılıç, 2011).

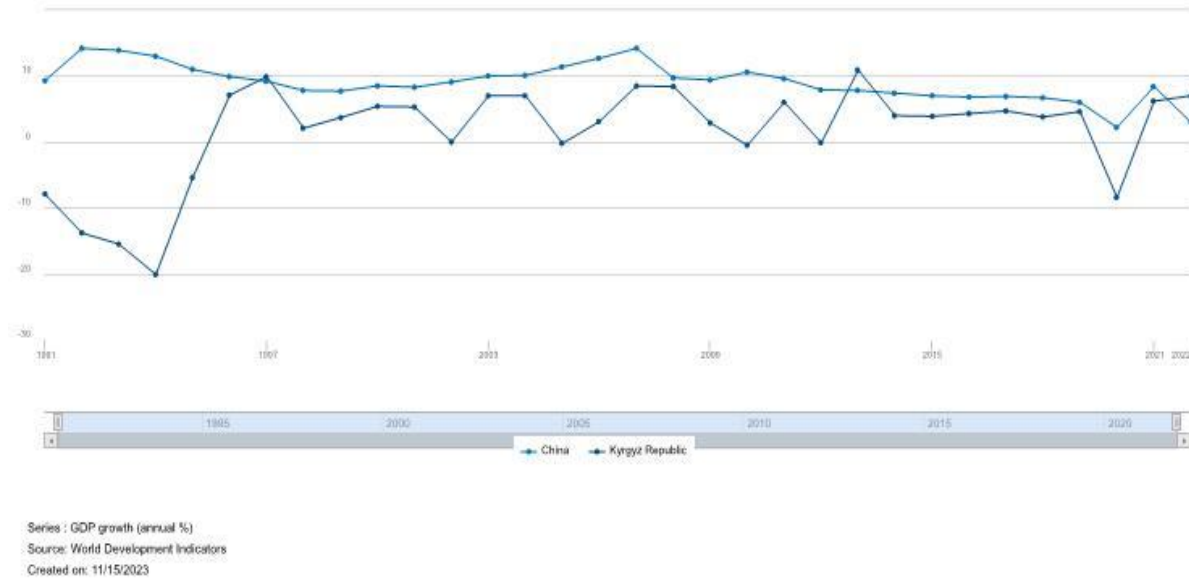
Bu çalışmada öncelikle Modern İpek Yolu hakkında bilgi verilmiş, proje özellikle enerji konusu çerçevesinde ele alınmıştır. Ardından Kırgızistan'ın enerji rezervleri, potansiyelleri ve politikaları incelenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) enerji arz/talep durumu ve Kırgızistan ile yapmış olduğu enerji yatırım ve iş birlikleri incelenerek konu Modern İpek Yolu kapsamında değerlendirilmiştir. ÇHC'nin ekonomisinin gelişmesi dolayısıyla artan enerji ihtiyacı komşu ülkeleriyle olan ilişkilerini etkilemiştir. Modern İpek Yolu'nun küresel düzeni değiştirecek potansiyele sahip olması göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu minvalde Kırgızistan ile Çin arasındaki enerji yatırımları ve iş birlikleri doğru bir şekilde analiz edilmelidir. Projenin beraberinde getireceği fırsatlardan nasıl faydalanılacağı, risklerden nasıl kaçınılacağı dikkatle değerlendirilmelidir. Güvenli enerji ihtiyacı, küreselleşen dünyamızda her geçen gün önemini arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı tüm bu durumlar göz önüne alındığında, Kırgızistan ile Çin'in enerji politikaları ve politikalarındaki değişikliklerin analizi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırma nitel araştırma bağlamında literatüre dayalı betimsel modelle tasarlanmış olup doküman incelemesi şeklinde yürütülmüştür.

2. Modern İpek Yolu

Temelleri milattan önce atılan İpek Yolu, yüzyıllar boyunca ÇHC'yi, İran ve Mezopotamya üzerinden Antakya Sur limanlarına bağlanmakta idi. Zamanla gelişip şekillenen ve ikiye ayrılan İpek Yolu'nun Kuzey kolu Kafkaslar üzerinden Güney Sibirya ve Altay steplerine oradan da Çin'e uzanmakta idi. Güney kolu ise Orta Asya ve Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'nın içlerine kadar devam etmekteydi. İpek Yolu en uzun ticaret ağı olmakla birlikte doğu kültürünü, dinini, izlerini ipek aracılığıyla kilometrelerce öteye taşıyıp Batı'ya tanıtan, bazı temel teknolojik ilerlemelerde önemli bir rol üstlenen olağanüstü bir mirastır. İpek Yolu'nun ortaya çıkışı, dünya tarihinin en dikkat çekici olaylarından biridir. Asya ve Avrupa'daki antik ticaret yollarının neredeyse tamamı bir noktada İpek Yolu ile birleşmiş ve tüm ticaret yolları ağı dünyanın ilk uluslararası kültürel olgusu haline gelmiştir. Çin, İpek Yolu üzerindeki ticari faaliyetleri kontrol altına almak amacıyla birtakım stratejiler oluşturmuştur. Özellikle Tang döneminde, İmparator Tai Zong, Batı Bölgesi'nde faal bir politika izlemiş ve İpek Yolu güzergâhlarında geçiş izni sistemi kurmuştur. 21. yüzyılda, Çin'in İpek Yolu projesi, ülkenin ekonomik, askeri ve siyasi nüfuzunu artırmak amacıyla yeni bir paradigma oluşturmuştur. Son dönemlerde gerek İpek Yolu'nun etkisini kaybetmesi gerek küreselleşmenin etkisi ile yeni güzergâhlar arayan ülkeler çalışmalarda bulunmuş, Çin ise sonuca en çok yaklaşan isim olmuştur. 2013 senesinde Çin Devlet Başkanı'nun açıkladığı Modern İpek Yolu Projesi, Çin-Roma Medeniyeti, Kuşak ve Yol Projesi, Bir Kuşak Bir Yol gibi isimlerle anılmaktadır. Proje tarihi İpek Yolu ile ortak güzergâhlara sahiptir (Bakırcı, 2014; Fallon, 2015; Yılmaz, 2017; Gökenç Gülez, 2023).

Modern İpek Yolu Projesi, Çin'in öncülüğünde geliştirilen büyük bir altyapı ve ekonomik entegrasyon girişimidir. Birinci Modern İpek Yolu, deniz yolu üzerinden Asya, Avrupa ve Afrika arasındaki bağlantıları güçlendirmeyi amaçlayan Deniz İpek Yolunu içerir. İkinci Modern İpek Yolu ise kara yolu üzerinden Çin'i Orta Asya, Avrupa ve Afrika'ya bağlamayı hedefler. Bu projeler, kara, deniz ve hava yollarını içerir ve bir dizi altyapı yatırımını içermektedir (Doğan, 2023).

Grafik 1. Kırgızistan ve Çin'in büyüme hızları

Kaynak: (World Bank, 2023)

ÇHC'nin ekonomik büyüme hızı 2008 küresel krizine kadar devam etmiştir. Küresel çapta değerlendirilirse ülkenin büyüme hızı diğer ülkelere kıyasla oldukça yüksek olup, çift haneli rakamlarda seyretmiştir. Ancak bu durum 2011 senesinde değişmiştir. Ülkenin büyüme hızı sürekli azalmaya başlamıştır. ÇHC bu sebeple yeni kalkınma plânları oluşturmuştur. Ülke Modern İpek Yolu sayesinde büyüme hızını arttırmak ve iç tüketimini canlandırmak hedefindedir. Proje şu an da ülkenin

resmi devlet politikası haline gelmiştir. Modern İpek Yolu Projesinde yüz elli ülke yer almakta olup, yetmişten fazla ülkede projeler yürütülmektedir. Modern İpek Yolu gayri safi hasılanın yarısını, dünya nüfusunun üçte ikisini kapsayan ve eşsiz bir pazara sahip olan yatırım projesidir. Proje kara ve deniz olmak üzere (Bknz. Harita 1) 2 güzergâhtan oluşmakta ve içerisinde 6 koridoru barındırmaktadır. (Doğan, 2023).

Harita 1. Modern İpek Yolu Projesi

Kaynak: (Geography Pods, 2023)

3. Kırgızistan'ın Enerji Kaynakları

Orta Asya Bölgesi'nde Tacikistan'dan sonraki en yoksul ülke olan Kırgızistan'ın ithalata dayalı bir ekonomisi bulunmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre GSYİH'sı 10,93 milyar \$, kişi başına GSYİH 1.211,7 \$, yıllık büyüme oranı %7.0, yıllık enflasyon oranı %13,9'dur. Ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırım oranı %2.6'dır. En çok ithalat yaptığı ülke Çin, en çok ihracat yaptığı ülke İngiltere'dir (World Bank, 2023).

Ülke Orta Asya'nın en büyük altın rezervlerine sahiptir. Ayrıca başlıca enerji kaynağı su olup ticari bir ürün olarak kullanılmalıdır. Yenilenemeyen enerji kaynakları açısından oldukça fakir olan Kırgızistan'da çıkarılan kaynaklar talebi karşılamamaktadır. Ülke önemli kömür rezervlerine sahiptir. Yaklaşık yedi milyar ton kömür ve linyit olduğu, 1,3 milyar ton geri kazanılabilir kömür kaynaklarının olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede kırk milyon varil petrol rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede üç adet rafine tesisi bulunmaktadır ve iki tanesini Çinli firmalar finanse etmektedir. Ülkenin toplam elektriğinin %93'ünü hidroelektrik oluşturmakta, kalan %7'si ise termik santrallerde üretilmektedir (Baybagyshov ve diğerleri, 2019; ORASAM 2019; IEC, 2023, Atlas Big, 2023).

Kırgızistan'ın siyasi yapısı bir cumhuriyet şeklindedir. Ülke, yarı başkanlık sistemi ile yönetilir ve yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç ayrı güç dalı vardır. Ülkenin sosyal yapısı değerlendirilirse, Kırgızistan çok etnikli bir topluma sahiptir. Kırgızlar, nüfusun çoğunluğunu oluştururken, diğer önemli etnik gruplar arasında Özbekler ve Ruslar bulunmaktadır. Kırgızistan toplumu, geleneksel Kırgız kültürü ve Sovyet etkilerinin bir karışımıdır. Toplumun büyük bir kısmı Müslümandır ve İslam, sosyal ve kültürel yaşamda önemli bir rol oynar (Doğan, 2022).

Kuru iklim koşullarından dolayı güneş enerjisinde büyük bir potansiyele sahip olan ülkenin güneşlenme süresi senelik 2100-2900 saat arasında olup 490 milyon kilowatt saattir. Ülke aynı zamanda rüzgâr enerjisi potansiyelini de barındırmaktadır ancak henüz gelişmemiştir. Ülkenin mevcut potansiyeli yıllık 44,6 kilowatt saattir. Ülkede tarım ve hayvancılık yaygın olduğu için biyokütle enerjisine oldukça iyi olanaklar sağlamaktadır. Senede 1,3 milyar ton enerji potansiyeline sahiptir. Jeotermal enerji açısından değerlendirildiğinde Kırgızistan düşük sıcaklıklara (55-60°C) sahiptir. Teknik potansiyeli senelik yaklaşık 170 gigajouledir (Komendantova, 2018; Baybagyshov ve diğerleri, 2019). Termal enerji üretimi, fosil yakıtlara dayanan termal santraller aracılığıyla gerçekleşir. Ancak, Kırgızistan'ın doğal gaz rezervleri sınırlıdır, bu nedenle bu kaynak sınırlı bir rol oynar. Ülke, enerji üretimi ve kullanımında çeşitli zorluklarla karşılaşabilir, ancak hidroelektrik potansiyeli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapma potansiyeli, enerji sektöründe gelecekteki gelişim için umut vadeder. Enerji politikaları ve altyapı yatırımları, Kırgızistan'ın enerji güvenliğini artırmak ve sürdürülebilir bir enerji geleceği inşa etmek adına önemli olacaktır (Doğan, 2023).

4. Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi

Kırgızistan ve Çin arasındaki ilişkiler genellikle dostane ve iş birliği içerisindedir. İki ülke, Orta Asya'da istikrar ve kalkınmayı teşvik etmek için birlikte çalışmaktadır. Siyasi açıdan, Kırgızistan ve Çin Birleşmiş Milletler ve Şanghay İş Birliği Örgütü gibi uluslararası platformlarda birçok konuda benzer görüşlere sahiptir. İki ülke, terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılıkla mücadele konusunda iş birliği yapmaktadır. Aralarındaki ilişkiyi ekonomik açıdan değerlendirirsek, Kırgızistan için Çin önemli bir ticaret ortağıdır. Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" veya "Modern İpek Yolu" girişimi, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Çin, Kırgızistan'a altyapı projeleri, enerji ve madencilik sektörleri gibi birçok alanda yatırım yapmaktadır (Doğan, 2022; Doğan, 2023).

Kırgızistan ile Çin arasındaki iş birlikleri temelde enerji keşfi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (YEK) geliştirilmesi üzerinedir. 2008 yılında yapılan anlaşma doğrultusunda Batken, Celal-abad ve Oş şehirlerinde kurulan CASA-1000 Mega projesi ile Kırgızistan ve Tacikistan'dan Afganistan ve Pakistan'a enerji ihracatı yapılmaktadır. Bu proje sayede SSCB'den kalma ülkenin tek enerji sistemine olan bağımlılık azalacaktır. Proje aynı zamanda Orta Asya-Çin doğalgaz boru hattının bir parçasıdır. 185 milyon dolarlık kısmını Kırgızistan, İslam Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve Dünya Bankası'ndan finanse edilen projenin toplam maliyeti 1.1 milyar \$ olup, ÇHC tarafından finanse edilmektedir (Mogilevskii, 2019; CASA-1000, 2023).

2010 yılında taraflar ortak olarak Kırgızistan'ın kuzey-güney hattında 410 km uzunluğunda 500 kilowattlık Datka-Kemin Projesi hakkında anlaşma imzalamışlardır. Projenin ülkenin elektrik şebekesinin güvenliğinde ve sosyo-ekonomik gelişiminde büyük önemi bulunmaktadır (Interfax, 2011; MOFCOM, 2015). Yine 2010 yılında Çin, Kırgızistan'da Orta Asya Enerji Şirketi'ni kurmuş ve bu şirket yaklaşık 500 milyon \$ değerindeki Zhongda Petrol Rafinerisi Projesi'ni hayata geçirmiştir (Guan, 2017). Zhongda Petroleum ise 2013 yılında ülkenin ilk petrol rafinerisi olan Junda Petrol Rafinerisini, 2015 yılında ise Kırgızistan Petrol ve Gaz Sanayi Şirketini kurmuştur (Khamidova, 2017; Wang, 2019; South China Morning Post, 2023).

2013 yılında Bişkek Termik Santrali'nin yapılması hususunda anlaşma imzalanmıştır. 2017 yılında tamamlanan modernizasyon için, ÇHC 386 milyon \$ harcamıştır. Santralin kurulu gücü 666 megavattan 812 megavatta çıkarılmıştır (Levina, 2013; Interfax, 2017). Yine 2013 yılında iki ülke Celal-abad ve Fergana bölgesindeki doğalgaz ve petrolü Çin'in personel, sermaye ve teknoloji desteğiyle geliştirme konusunda anlaşmıştır. Aynı sene Çin tarafından Kırgızistan'ın en büyük 2. rafinerisi olan 60 milyon \$ değerindeki Tokmak Endüstriyel Rafinerisi kurulmaya başlanmış, proje 2015 yılının sonunda tamamlanıp üretime başlamıştır (Chen, 2015).

2013 yılında 1,4 milyon \$ değerindeki Kırgızistan-Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı için anlaşma yapılmıştır. ÇHC bu hat sayesinde Türkmenistan'dan senede 30 milyar m³ doğalgaz ithal etmeyi plânlamakta olup her m³ için Kırgızistan'a 4 \$ toprak kullanım vergisi ödeyecektedir. Bu da senede

75 milyon \$ vergi ödeyeceği anlamına gelmektedir. Toplamda 35 sene toprak kullanacak olan ÇHC, bunun için Kırgızistan'a 2,6 milyar \$ vergi ödeyecektir (Cooley, 2016; Seitbekova, 2018).

2016 yılında Toktogul HES'in modernizasyonu projesine başlayan ÇHC, 2018 yılının sonunda projeyi tamamlamıştır (JOC, 2018). Ülkenin enerji sektörünün üçte birini Toktogul HES oluşturmaktadır (UNECE, 2019). 2017 yılında Kırgızistan'ın ilk rüzgâr enerjisi projesi olan Balukchu Rüzgâr Çiftliği için anlaşma imzalanmıştır (World Energy, 2023).

2023 yılında Kırgızistan Enerji Bakanlığı ve Çinli Universal Energy şirketi arasında, Issık Göl bölgesinde 800 milyon euro değerinde 1000 megavat kapasiteli güneş enerjisi santrali inşası için yatırım anlaşması ve yine söz konusu taraflar arasında 100 milyon dolar değerinde bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Son olarak iki ülke arasında dijital ekonomide yatırım iş birliğinin derinleştirilmesi, kömür lojistik merkezinin kurulması, üç ayrı kömür madenin ortak işletilmesi ve üç gigavata kadar kapasiteli rüzgâr enerjisi santrallerinin inşası için sözleşmeler imzalanmıştır (Doğan, 2023).

5. Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti 2049 senesinde kuruluşunun yüzüncü yılı kutlamalarını Modern İpek Yolu ile taçlandırmayı arzulamaktadır. Proje sayesinde 124 ülke demir, deniz ve kara yollarıyla birbirine entegre olacak yüzlerce yeni boru hattı inşa edilecektir. Proje, gerek Çin'e gerek yol üzerindeki ülkelere yeni imkânlar sağlamaktadır. İpek Yolu ekonomisi içerisinde bulunan bazı ülkeler stratejik öneme sahiptirler. Kırgızistan'da öne çıkan ülkelerden bir tanesidir. Modern İpek Yolu'nun kıtalar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ve güzergâh üzerinde yer alan ekonomilerin ticaretleri ele alındığında ülkelere ciddi kazançlar sağlayacağı ve ekonomilerin etkinliği ile potansiyelini arttıracığı aşikârdır.

Kırgızistan ve ÇHC, Şanghay İş Birliği Örgütü, Asya İş Birliği Diyalogu, Asya'da İş Birliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı gibi birçok uluslararası örgütün paydaşdır. Sınır komşusu olan iki devletin bölge güvenliği açısından Şanghay İş Birliği Örgütü'nde yer alması mühimdir. Bölgedeki güvenlik problemlerinin temelini yoksulluk oluşturmaktadır. Modern İpek Yolu Projesi bu durumu tersine çevirmek için eşsiz bir fırsattır.

Kırgızistan gerek kendi gerek bölgenin çıkarlarını, istikrarını ve güvenliğini düşünerek muhtelif uluslararası örgütler minvalinde ÇHC ile yoğun diplomatik ilişkiler kurmaktadır. Ülke diplomatik ilişkilerini ekonomi ile taçlandırmaktadır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi mali kuruluşların da ortak paydaşdırlar. Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın projeyi finanse etmesi için 2015 senesinde ÇHC öncülüğünde kurulduğu unutulmamalıdır. Bu banka Kırgızistan için ekonomik kaynak teşkil eden en önemli kuruluşlardandır. Ayrıca proje kapsamında ülkeye yapılan yatırımlar içerisinde en önemlisi Doğal Gaz Boru Hatlarının İnşası ve İşletilmesinde İş Birliği Anlaşması kapsamındaki boru hattıdır. Çin-Orta Asya Doğal Gaz Boru Hattı'nın D hattı Kırgızistan'dan geçmektedir. Yüksek stratejik önemi bulunan bu proje, ikili diplomatik ilişkiler hususunda yapılan en büyük proje kabul edilmektedir.

ÇHC'nin Kırgızistan'a yaptığı yatırımlara miktarlarına bakıldığında verilerin çoğunun olmadığı özellikle 2016 senesinden itibaren sınırlı paylaşılan verilerin de paylaşılmadığı görülmektedir. Örneğin Çin Ulusal İstatistik Kurumu'nun verilerine göre ülkeye 2012 senesinde yaklaşık 27 milyon \$ değerinde yatırım yapılmışken 2013 senesindeki rakamlar bilinmemektedir.

ÇHC, projenin herkes açısından kazançlı olduğunu savunmaktadır ancak bu konu tartışmalıdır. Çünkü süreç içerisinde projede yer alan ülkelerin önemli birçoğu ekonomik problemler yaşamıştır. İki ülke arasındaki asimetrik ilişkiler Kırgızistan'ın ciddi bedeller ödemesine yol açmıştır. Kırgızistan, proje kapsamında aldığı borçları geri ödeyemediği için oldukça ciddi tavizler vermiş bu çerçevede değerli maden işletmelerini ÇHC'ne devretmek zorunda kalmıştır. Ayrıca ÇHC son yirmi yıl içerisinde yaklaşık 1300 km² Kırgızistan toprağını kendisine eklemiştir. Tüm bu yaşananlar hem ÇHC'ne olan bağımlılığı daha da arttırmıştır hem de ülke içerisinde sinofobiayı arttırmıştır.

Modern İpek Yolu güzergâhına baktığımızda ÇHC'nin batıya en kısa şekilde ulaşmasını sağlaması açısından Kırgızistan'ın önemi büyüktür. Bu sebeple ÇHC'nin Kırgızistan'daki yatırımlarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Kırgızistan'da öncelikle yenilenebilir enerjinin yükseltilmesi ardından enerji kaynaklarının keşfi, geliştirilmesi ve ihracatı gibi birçok çeşitli konuda ÇHC ile stratejik anlaşmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda CASA-1000 Mega Projesi, Datka-Kemin Projesi, Kırgızistan Petrol ve Gaz Sanayi Şirketi, ülkenin ilk petrol rafinerisi olan Junda Petrol Rafinerisi, Celal-abad ve Fergana bölgesindeki doğalgaz ve petrolü Çin'in personel, sermaye ve teknoloji desteğiyle geliştirme, Bişkek Termik Santrali ve Toktogul HES'nin modernizasyonu, Kırgızistan'ın en büyük 2. rafinerisi olan Tokmak Endüstriyel Rafinerisi, Orta Asya Enerji Şirketi, Zhongda Petrol Rafinerisi Projesi, Kırgızistan-Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı, Kırgızistan'ın ilk rüzgâr enerjisi projesi olan Balykchy Rüzgâr Çiftliği, Issık Göl güneş enerjisi santrali, kömür lojistik merkezinin kurulması, kömür madenlerinin ortak işletilmesi ve rüzgâr enerjisi santrallerinin inşası için anlaşmalar imzalanmıştır. Tabi bu yatırımlar içerisinde fırsatlar ve riskler barındırmaktadır. Örneğin ÇHC proje kapsamında Kırgızistan'a yüksek miktarlarda kredi vermektedir ancak ülkenin bu borçları geri ödeme ihtimâli çok azdır. Ve ÇHC uyguladığı stratejiler ve yaptırımlarda Kırgızistan halkı, hükümeti ve çeşitli STK'ların aşırı tepkisiyle karşılaşmıştır.

Kaynakça

- Atlas Big. (2023, November). *Ülkelerin petrol rezervleri*. <https://atlasbig.com.tr/ulkeler-petrol-rezervleri>
- Bakırcı, M. (2014). Coğrafi açıdan Anadolu'nun tarihi ulaşım ağı ve İpek Yolu. *Avrasya Etütleri*, 45(1), 63-86.
- Baybagyshov, E., & Degembaeva, N. (2019). *Analysis of usage of the renewable energy in Kyrgyzstan*. Paper Presented at The IOP Conference Series: Earth And Environmental Science.
- CASA-1000. (2023). *CASA-1000 uluslararası enerji projesi Kırgızistan, Tacikistan, Pakistan, Afganistan*. <https://casa-1000.kg/>
- Çanka Kılıç, F. (2011). Biyogaz, önemi, genel durumu ve Türkiye'deki yeri. *Makine ve Mühendis Dergisi*, 52, 617, 94-106. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/d483458ebc518b2_ek.pdf
- Chen, Y. (2015). Kırgızistan'daki Çinli şirket tarafından yatırılan Tokmak Rafinerisi faaliyete geçti. *Xinhuanet*. http://www.xinhuanet.com/world/2015-11/27/c_1117288575.htm
- Cooley, A. (2016, October 24). *The emerging political economy of obor: The challenges of promoting connectivity in central Asia and beyond*. Washington, Center For Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/emerging-political-economy-obor>
- Doğan, B. (2022). Soğuk savaş sonrası Kırgızistan. Özel Özcan, M. S. (Ed.) *Soğuk savaş sonrası sistem devlet ve tarih içinde* ss.63-80, Orion Kitabevi
- Doğan, B. (2023). Kuşak yol projesinin Kırgızistan'a etkisi. *Yeni Türkiye*, 129 (Kırgızistan Özel Sayısı), 111-124. <https://yeniturkiye.com/kirgizistan-ozel-sayisi/>
- Fallon, T. (2015). The new silk road Xi Jinping's grand strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 37(3), 40-147.
- Geography Pods. (2023, November). *The old silk road - A reminder*. <https://www.geographypods.com/the-new-silk-road.html>
- Gökenç Gülez, S. (2023). Çin'in Tang Dönemi İpek Yolu yönetim stratejisinde geçiş izni sistemi: "Guosuo Zhidu (过所制度)". *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 411-426. <https://doi.org/10.48120/oad.1286153>
- Guan, J. (2017, August 10). Zhongda petrolü Çin-Kırgızistan enerji işbirliğine ve karşılıklı yararına yardımcı oluyor. *People's Daily*. <http://energy.people.com.cn/n1/2017/0810/c71661-29463522.html>

- IEC [International Energy Charter]. (2023, November). *Kyrgyzstan energy data*. <https://www.energycharter.org/fileadmin/documentsmedia/ideer/ideer-kyrgyzstanen2023.pdf>
- Interfax, (2011, November). *China's TBEA building major substation in Southern Kyrgyzstan*. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bwh&an=65445001&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid>
- Interfax, (2017, November). *China's TBEA completes modernization of Bishkek Tpp at cost of \$386 Mln*. <http://Search.Ebscohost.Com/Login.Asp?Direct=True&Db=N5h&An=124902479&Lang=Tr&Site=Eds-Live&Authtype=UId>
- JOC International Technical Engineering Co., Ltd. (2018, September). *Kırgız Toktogul Hidroelektrik Santrali yenileme projesi başarıyla tamamlandı*. <http://www.jocite.com/ctt/9/68.ht>
- Kalyoncu, H., & Amanov, S. (2010). Orta Asya enerji kaynakları ve enerji bağlamında ABD'nin Orta Asya politikası. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 38-71. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/695669>
- Khamidova, N. (2017). *The reincarnation of silk road and the influence of transportation to economic development, case of Central Asia and Uzbekistan*. Helsinki Metropolia University Of Applied Sciences Business Administration, Finland.
- Komendantova, N., Rovenskaya, E., Strelkovsii, N., Karabashov, N., Atakanov, N., Chekirbaev, U., & Sedighi, E. (2018). *Connecting regional development, regional integration and value added creation: Strategic elements for industrial development Of Kyrgyzstan*. United Nations Industrial Development Organization. https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/15674/1/Background_document_to_the_Industrial_Development_Strategy_Kyrgyzstan_EN.pdf
- Levina, M. (2013). *China helps upgrade Bishkek thermal power plant*. The Times of Central Asia. <https://www.timesca.com/index.php/news/8295-china-helps-upgrade-bishkek-thermal-power-plant>
- MOFCOM [Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı]. (2015, August 29). *Çinli işletmeler tarafından gerçekleştirilen Kırgızistan'ın Datka-Kemin Enerji Nakil Hattı Projesi için tamamlama töreni düzenlendi*. <http://kg.mofcom.gov.cn/article/jmxw/201508/20150801095385.shtml>
- Mogilevskii, R. (2019). Kyrgyzstan and the belt and road initiative. *UCA Working Paper*, 2617-9245, Bishkek, 1-15.
- ORASAM [Orta Asya Araştırma Merkezi]. (2019, November 18). *Kumtör madeninde 14 ton altın üretimi*. <https://orasam.manas.edu.kg/index.php/tr/kirgizistan/2470-kumt-r-madeninde-14-ton-altin-retimi#:~:text=Orta%20Asya'n%C4%B1n%20en%20b%C3%BCy%C3%BCK,1997%20y%C4%B1l%C4%B1ndan%20beri%20elinde%20bulunduyor>
- Seitbekova, A. (2018). *Kırgızistan, Çin-Türkmenistan gaz projesinden yıllık 75 milyon dolar gelir elde edecek*. <https://www.turktoyu.com/kirgizistan-cin-turkmenistan-gaz-projesinden-yillik-75-milyon-dolar-gelir-elde-edecek>
- South China Morning Post. (2023, November). <https://www.scmp.com/>
- UNECE [The United Nations Economic Commission for Europe]. (2019). *Kırgızistan Cumhuriyeti'nin sürdürülebilir enerji üzerine ulusal eylem planı*. https://unece.org/fileadmin/dam/project-monitoring/unda/16_17x/e2_a2.3/nseap_kyrgyzstan_rus.pdf
- Wang, L., & Yang, Z. (2019). *Shanxi kömür grubu: Proje araştırmalarından endüstriyel koordinasyona*. Shaanxi Kömür Endüstrisi Kimyasal Grubu Şirketi. <http://www.shccig.com/newshow.php?id=1396833>
- World Bank, (2023). *Data bank world development indicators*. <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators#advancedDownloadOptions>

World Energy, (2023, October 26). *Kırgızistan ve Çin enerji sektörünün geliştirilmesine ilişkin çeşitli belgeler imzaladı*. <https://www.world-energy.org/article/37563.html>

Yılmaz, E. (2017). İpek yolu hakkında kısa bir değerlendirme. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9(2), s.672-683.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Sakla- “To Hide” Verb in Turkmen Turkish*

Tuna Beşen Delice^{ib}

Afyon Kocatepe University, Faculty of Arts and Sciences, Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Afyonkarahisar, Türkiye

ABSTRACT

Lexical and semantic studies carried out in the context of signifier-signified in Turkish dialects are necessary for text transfers between dialects. Based on this idea, the verb sakla- “to hide”, which is in the vocabulary of Turkmen Turkish, is discussed in the paper. This verb has been the subject of the paper because its usage area is widespread in Turkmen Turkish and it is encountered with different verbs in text transfers to Turkey Turkish. The aim is to determine the meaning and usage areas of the sakla- sign in Turkmen Turkish, which exists in both dialects, and to evaluate the obtained data by comparing it with the same language sign in Turkey Turkish. In this way, it has been shown that a verb that seems to be equivalent in both dialects does not have the same meaning in Turkmen and Turkey Turkish. Thus, the fact that the issue of false equivalence is not only related to the basic meaning but also to the connotations is revealed again in the example of the verb sakla-. In the study, different uses of the verb sakla- were determined by comparing the definitions in the Turkmen and Turkey Turkish dictionaries; In line with this information, witness sentences and phrases containing the verb sakla- in literary works, written media, textbooks, proverbs and idioms of Turkmen Turkish were compiled and examined for equivalence. The overlapping and non-overlapping meanings of the verb sakla- with its equivalent in Turkey Turkish have been revealed.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 19.11.2023

Received in revised form: 08.12.2023

Accepted: 21.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Turkmen Turkish, translation science, semantics, equivalence, verb sakla- “to hide”

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

Extended Summary

1. Introduction

The issue of word equivalence in interlingual translations is one of the frequently discussed topics in text transfers between distant and close dialects of the same language family, as well as between languages from different language families. There are many studies on equivalence in translation (Akşit, 1994; Demirezen, 1993; Boztaş, 2013; Karavin, 2016, etc.). The common opinion of these studies is that it is not possible to fully translate the text in one language into the text in another language. The most important reason for this is that the culture and values of the target language speaker do not exactly match those of the source language speaker. The fact that the referent indicated by a sign in one language - the real-life equivalent of the sign - does not exist in the other language or is not known by the whole society is one of the factors that make translation difficult. Another factor that makes translation difficult is that the signifieds - meanings - of a sign do not fully coincide with the signifieds of the sign in the target language. At this point, the issue of equivalence of the signs in the source language and the signs in the target language arises. This issue of equivalence is also a frequently encountered problem when transferring texts written in dialects of the same language to each other.

*This article is an expanded version of the paper of the same name presented at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress and included in the abstract book.

Corresponding author's address: Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye
e-mail: tbesen@aku.edu.tr, tunabesen@hotmail.com.

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1392950>

Lexical equivalence is defined as M. Uğurlu's article "Equivalence Status of Similar Words Among Turkish Dialects", when the conceptual domain of a word in the source language and the conceptual domain of a word in the target language are equivalent or equivalent to each other; In other words, it is defined as the state of overlapping each other. Uğurlu states that word equivalence refers to acceptable equivalence as well as full equivalence (2012, s. 218).

False equivalence, on the other hand, is the presence in the target dialect of a word that is the same in terms of sound and structure or just sound in the source language, or that is easily understood to come from the same source; However, it is the case that the conceptual areas of these two words do not overlap with each other completely or at all. Such words can be grouped into two groups: full false equivalents and partial false equivalents (Uğurlu, 2012, s. 218).

The following can be given as examples of false equivalent words in Turkey and Turkmen Turkish:

TT *san* "name, title, title used in relation to a person's job, profession or status in society" ≠ Tkm *san* "number, number, quantity"

TT *sancak* "flag" ≠ Tkm *sancak* "pin"

TT *sus-* verb "to stop talking" ≠ Tkm *sus-* verb "to take, to withdraw" (Beşen Delice, 2013, s. 144).

Partial pseudo-equivalence means, "The presence of a word in the source text in the same or transformable form in the language of the target reader group; However, it is defined as "the situation where the conceptual domains of both words do not completely cover each other or do not correspond to each other in every context..." (Uğurlu, 2011, s. 1882). In this study, the verb *hide-*, which is used with the same sounds in the vocabulary of Turkey and Turkmen Turkish, will be considered as a partially equivalent word.

2. Method

Different uses of the verb *sakla-* will be determined by comparing the definitions in the dictionaries of Turkmen and Turkey Turkish. In line with this information, the witness sentences and phrases in which the verb *sakla* - is used in the literary works, print media, textbooks, proverbs and idioms of Turkmen Turkish will be scanned and compiled and examined. Compilation will be done basically in a synchronous method; However, the uses of the verb *sakla-* in the historical process will be determined through diachronic scanning in order to show the changes in meaning from past to present. The usage of this verb in Turkmen Turkish will be compared with the usage of the verb *sakla-* in Turkey Turkish. The verb will be evaluated in terms of its equivalents used when translating into Turkey Turkish; In this way, verbs with equivalents in Turkey Turkish will be determined. The comparative method includes Azerbaijani Turkish, one of the dialects of the Oghuz group; It will be used to see the similar and different meanings of the verb *sakla-* in Uzbek Turkish, one of the Karluk group dialects, and Kazakh and Tatar Turkish, one of the Kipchak group dialects.

3. Findings

It is seen from written sources that the verb *sakla-*, used in Turkmen Turkish, has been used since the Old Turkish period. In this section, the meanings of the verb *sakla-* in the historical process will be given, as well as its usage in other Turkish dialects determined from the contemporary Oghuz, Kipchak and Karluk groups. After the meaning equivalents in Turkey Turkish are listed, the meanings of the verb *sakla-* in the Turkmen Turkish dictionary will be included in this section with witness sentences.

4. Conclusion and Recommendations

The words used in Turkmen Turkish and Turkey Turkish, both dialects of the Oghuz group, are largely the same - albeit with some sound changes. However, although they use the same words, the signifiers in both dialects do not have the same signified. The case of the verb *sakla-* in this study is the best evidence of this.

In Turkmen Turkish, the verb *sakla-* "to hide" means *bulundurmak* "to keep", *durdurmak* "to stop", *beslemek* "to feed", *büyütmek* "to raise", *yetiştirmek* "to raise", *beklemek* "to wait", *sabitlemek* "to fix", *desteklemek* "to support", *meşgul etmek*, *oyalamak* "to occupy, to distract", *tutsak etmek*, *yakalamak* "to capture", *kaçınmak*, *çekinmek* "to avoid, ". Its meanings are not among the meanings of the verb *sakla-* in Turkey Turkish.

Sentences containing the verb *sakla-* in Turkmen Turkish are translated into Turkey Turkish with the following verbs depending on the context: *sakla-* "to hide", *tut-* "to keep", *bulundur-* "to keep", *durdur-* "to stop", *besle-* "to feed", *büyüt-*, *yetiştir-* "to raise", *aklında tut-* "to keep in mind", *unutma-* "not to forget", *koru-* "to protect", *bekle-* "to wait", *sabitler-* "to fix", *destekle-* "to support", *meşgul et-* "to occupy", *oyala-* "to distract", *alıkoy-* "to detain", *tutsak et-* "to capture", *yakala-* "to catch", *kaçın-* "to avoid", *çekin* "to shy away". However, the semantic field of the verb *sakla-* in other Turkish dialects is more similar to that of Turkmen Turkish than to Turkey Turkish.

This issue of word equivalence, which is discussed specifically in the case of the verb *sakla-*, is very important for inter-dialect translations. Detailed examination of such words that may mislead Turkish speakers and the identification of their similar and different uses will create an important database for future computerized translation software between dialects.

Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili

Tuna Beşen Delice

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

ÖZ

Türk lehçelerinde gösteren-gösterilen bağlamında yapılan sözcük ve anlam bilim çalışmaları, lehçeler arası metin aktarmaları için gereklidir. Bu düşünceden yola çıkılarak bu çalışmada Türkmen Türkçesinin söz varlığında yer alan "sakla-" fiili ele alınmıştır. Bu fiil, Türkmen Türkçesinde kullanım alanının yaygın olması ve Türkiye Türkçesine yapılan metin aktarmalarında farklı fiillerle karşılanıyor olması dolayısıyla bildiriye konu olmuştur. Amaç, her iki lehçede var olan sakla-göstergesinin Türkmen Türkçesindeki anlam ve kullanım alanlarını belirlemek ve elde edilen verileri Türkiye Türkçesindeki aynı dil göstergesi ile karşılaştırarak değerlendirmektir. Bu yolla her iki lehçede aslında eş değer gibi görünen bir fiilin Türkmen ve Türkiye Türkçesinde aynı anlamda olmadığı gösterilmiştir. Böylece yalancı eş değerlik konusunun yalnız temel anlamla değil, yan anlamlarla da ilgili olduğu gerçeği "sakla-" fiili örneğinde yeniden ortaya konmuştur. Çalışmada Türkmen ve Türkiye Türkçesinin sözlüklerindeki tanımların karşılaştırılması suretiyle sakla- fiilinin farklı kullanımları belirlenmiş; bu bilgi doğrultusunda Türkmen Türkçesinin edebî eserleri, yazılı basını, ders kitapları, atasözleri ve deyimlerinde "sakla-" fiilinin geçtiği tanık cümleler ve sözcük öbekleri derlenmiş ve eş değerlik bakımından incelenmiştir. "Sakla-" fiilinin Türkiye Türkçesindeki karşılığıyla örtüşen ve örtüşmeyen anlamları ortaya konmuştur.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 19.11.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 08.12.2023

Kabul edildi: 21.12.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, çeviri bilim, anlam bilim, eşdeğerlik, sakla-fiili

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Diller arası çevirilerde sözcük eş değeriği meselesi, farklı dil ailesinden diller arasında olduğu gibi aynı dil ailesinin uzak ve yakın lehçeleri arasında yapılan metin aktarımları için de sıkça konuşulan konulardan biridir. Çeviride eş değeriği konusunda hazırlanmış pek çok çalışma bulunmaktadır (Akşit, 1994; Demirezen, 1993; Boztaş, 2013; Karavin, 2016 vb.). Bu çalışmaların ortak kanaati bir dildeki metnin diğer dildeki metne tam anlamıyla çevirilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Hedef dil konuşurunun kültür ve değerlerinin kaynak dil konuşurununkiyle birebir örtüşmüyor olması, bunun en önemli sebebidir. Bir dildeki göstergenin işaret ettiği göndergenin -göstergenin gerçek hayattaki karşılığının- diğer dilde hiç olmaması ya da toplumun tamamı tarafından bilinmemesi çeviriyi zorlaştıran etkenlerdendir. Çeviriyi sıkıntıya sokan bir diğer etken ise bir göstergenin gösterilenlerinin -anlamlarının- hedef dildeki göstergenin gösterilenleriyle tam örtüşmüyor olmasıdır. İşte bu noktada kaynak dildeki göstergeler ile hedef dildeki göstergelerin eş değeriği meselesi karşımıza çıkar. Bu eş değeriği meselesi, aynı dilin lehçeleriyle yazılmış metinlerin birbirine aktarılması sırasında da çokça karşılaşılan bir sorundur.

Sözcük eş değeriği, M. Uğurlu'nun "Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değeriği Durumu" adlı makalesinde kaynak dildeki bir sözcüğün kavram alanıyla hedef dildeki bir sözcüğün kavram alanının birbirlerine eş değer veya denk olması; başka deyişle birbiriyle örtüşmesi durumu şeklinde tanımlanmıştır. Uğurlu, sözcük eş değeriği ile tam eş değeriğin yanı sıra, kabul edilebilir eş değeriğin de kastedildiğini belirtir (2012, s. 218).

Yalancı eş değeriği ise, kaynak dildeki ses ve yapı veya sadece ses bakımından aynı olan veya aynı kaynaktan geldiği kolayca anlaşılabilir bir sözcüğün hedef lehçede bulunması; ancak bu iki sözcüğün kavram alanlarının birbiriyle tam ya da hiç örtüşmemesi durumudur. Bu tür sözcükler, *tam yalancı eş değeriği* ve *kısmi yalancı eş değeriği* olmak üzere iki grupta toplanabilir (Uğurlu, 2012, s. 218).

Türkiye ve Türkmen Türkçelerindeki tam yalancı eş değeriği sözcüklere şunlar örnek verilebilir:

TT *san* “bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, unvan, titr” ≠ Tkm *san* “sayı, adet, miktar”

TT *sancak* “bayrak” ≠ Tkm *sancak* “toplu iğne”

TT *sus-* fiili “konuşmayı kesmek” ≠ Tkm *sus-* ise “almak, çekmek” (Beşen Delice, 2013, s. 144).

Kısmi yalancı eş değerlik, “Kaynak metinde geçen bir kelimenin, hedef okur kümesinin dilinde de aynen veya dönüştürülebilir şekilde bulunması; ancak her iki kelimenin kavram alanlarının birbirini bütünüyle örtmemesi veya her bağlamda karşılamaması durumu...” (Uğurlu, 2011, s. 1882) olarak tanımlanır. Bu çalışmada da Türkiye ve Türkmen Türkçesi söz varlığında aynı seslerle kullanılan sakla- fiili kısmi eş değer bir sözcük olarak değerlendirilecektir.

2. Yöntem

Türkmen ve Türkiye Türkçesinin sözlüklerindeki tanımları karşılaştırmak suretiyle *sakla-* fiilinin farklı kullanımları belirlenecektir. Bu bilgi doğrultusunda Türkmen Türkçesinin edebî eserleri, yazılı basını, ders kitapları, atasözleri ve deyimlerinde *sakla-* fiilinin geçtiği tanık cümleler ve sözcük öbekleri taranarak derlenecek ve incelenecektir. Derleme temelde eş zamanlı yöntemle yapılacak; ancak, geçmişten günümüze anlam değişmelerini göstermek için art zamanlı yöntemle yapılan taramalarla *sakla-* fiilinin tarihî süreçteki kullanımları tespit edilecektir. Bu fiilin Türkmen Türkçesindeki kullanım şekilleri, Türkiye Türkçesindeki *sakla-* fiilinin kullanımlarıyla karşılaştırılacaktır. Fiil, Türkiye Türkçesine aktarım yapılırken kullanılan karşılıkları bakımından değerlendirilecek; bu şekilde Türkiye Türkçesinde eşdeğeri olan fiiller belirlenecektir. Karşılaştırmalı yönetime yine Oğuz grubu lehçelerinden Azerbaycan Türkçesi; Karluk grubu lehçelerinden Özbek Türkçesi, Kıpçak grubu lehçelerinden Kazak ve Tatar Türkçelerindeki *sakla-* fiilinin benzer ve farklı anlamlarını görebilmek için başvurulacaktır.

3. Bulgular

Türkmen Türkçesinde kullanılan *sakla-* fiilinin Eski Türkçe döneminden beri kullanıldığı yazılı kaynaklardan görülmektedir. Bu bölümde *sakla-* fiilinin tarihsel süreçte hangi anlamlar için kullanıldığı yanı sıra çağdaşı olan Oğuz, Kıpçak ve Karluk grubu içinden belirlenmiş diğer Türk lehçelerindeki kullanımları verilecektir. Türkiye Türkçesindeki anlam karşılıkları da sıralandıktan sonra *sakla-* fiilinin Türkmen Türkçesi sözlüğünde yer alan anlamları tanık cümleler ile bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Tarihî Türk Lehçelerinde Sakla- Fiili

Çalışmamızın konusu olan *sakla-* fiili, *sak* “dikkatli” isim köküne [+la] isimden fiil yapım eki getirilerek yapılmış bir kılış fiilidir. Bu fiilin Türk dilinin yazılı belgelerinin takip edilebildiği ilk dönemden beri kullanıldığı görülür. Eski Türkçe döneminde [-n-] ekiyle genişletilmiş *saklan-* fiili “dikkat etmek, saklanmak” anlamlarıyla kullanılmıştır (Gabain, 1995, s. 292). Aynı dönemde *sak* kökü de “dikkatli” anlamıyla yazılı belgelerde tespit edilmiştir. Dîvânü Lugat-it-Türk'te de fiilin *saklan-* şekli “saklanmak, çekinmek” anlamlarıyla görülür (Atalay, 1991-IV, s. 484). *Sakla-* şekline ilk olarak Kutadgu Bilig'de rastlanır (Arslan-Erol, 2014, s. 448). Arslan-Erol'un (2014, s. 449) *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri* adlı çalışmasında *sakla-* fiilinin yer aldığı eserler ve o eserlerdeki anlamları şu şekilde verilmiştir:

“Maytrisimit (M) - 9. yy/ *saklan-*: muhafaza etmek; Divanü Lugati't-Türk (Kaş.) - 11. yy/ *saklan-*: saklanmak, çekinmek; Kutadgu Bilig (KB) - 11. yy/ *hesaplamak, dikkat etmek, tanzim etmek, tedbir almak, korumak; saklan-*: uyanık olmak, dikkatli olmak, tedbirli bulunmak, ihtiyatlı olmak; Nazmü'l-Hilafiyyat (NHT) - 14. yy/ *saklamak, aklında tutmak, muhafaza etmek, korumak; Kitab-ı Gunya (KG) - 14. yy/ 1. korumak, gözetmek, sahip olmak 2. beklemek, bekletmek; bakmak, beslemek, büyütmek -" namazunuzu eyü kıluiñ ve gey saklañ ve oglancuklaruñızı ve kullıkcılarınızı hoş dutuñ ve eyü saklañ" didi..* (170a.9); Şiroanlı Mahmud Kemâliyye (ŞMK) - 14-15. yy/ 1. korumak, muhafaza etmek, saklamak 2. önlemek, kurtarmak, saklamak 3. gözetmek, riayet etmek; Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (ŞKM)-

15. yy/ temin etmek, yapmak; Satır Arası Kur'an Tercümesi (KT) - 15. yy/ 1. korumak, muhafaza etmek 2. gözetmek, riayet etmek 3. kurtarmak, (birine karşı) korumak 4. muhafaza etmek, devam ettirmek, devamlı ifa etmek 5. alıkoymak, saklamak 6. tutmak, yakalamak, 7. belle-, belleyip almak; anlamak 8. muhafaza etmek; yazmak, hesaba katmak; Dede Korkut (DK) - 15. yy/ saklamak, besleyip bakmak, gizletmek, gizli tutmak- saklamak, besleyip bakmak, gizletmek, gizli tutmak "Meğer Beyrek buña bir gömlek bağışlamış-idi geymez idi, saklar-idi." (93-9); Şerîfî Şehnâme (ŞŞÇ)- 15. yy/ 1. gizlemek, saklamak 2. alıkoymak, tutmak 3. beklemek, gözetlemek 4. korumak, muhafaza etmek, esirgemek 5. beslemek, büyütme, yetiştirmek 6. hesap etmek "Bu söz üstüne oldı ehl-i tencim, Olar kim saklar usturlab u takvim" (50695) (hesap et-), saklan-: 1. muhafaza edilmek 2. gizlenmek, saklı tutulmak, saklaş-: 1. korkup saklanmak, çekinmek 2. hazırlanmak 3. sığmak; Tarama Sözlüğü (TS)/ muhafaza etmek, sakınmak, korumak, esirgemek"².

Clauson ise etimolojik sözlüğünde *sakla-* fiilinin *sak* kökünden geldiği bilgisinin ardından şu anlamları sıralamıştır: "nöbetçi olmak, korumak; gizlemek (Osmanlı Türkçesinde genişletilmiş anlamıyla); gözetmek, izlemek, (bir emre) uymak, korumak için (yemin) tutmak, dikkat etmek, gizlemek". Clauson'un *sakla-* maddesinde bir de " ..aynı zamanda 'dikkat etmek' (el-ihritas) anlamında da kullanabilirsiniz, yani birisinden veya bir şeyden sakınıp, onlar tarafından kirlenmekten kaçınmak; birine bir nesneyi başkalarının gözünden saklamasını veya bir beyanı başkalarının kulaklarından saklamasını söylemek için kullandığımızda onu 'gizlemek' (el-ikfa) anlamında kullanabilirsiniz. 'Gizlemek' anlamına gelen daha alışlagelmiş bir kelime daha var: *yaşır-*." açıklamasına da yer verilmiştir. Yine aynı sözlükte *saklan-* fiili için kullanıldığı cümlelerde "kendini korumak, dikkatli olmak, sakınmak, güvende olmak, kurtarılmak" anlamları verilirken *saklaş-* fiili "başkasına karşı önlem almak" anlamıyla sözlükte yer almıştır (1972, s. 810).

Çağatay Türkçesiyle yazılı eserlerde *sakla-* fiili "korumak, gizlemek" anlamlarıyla, *saklan-* fiili "saklanmak, çekinmek" anlamlarıyla kullanılmıştır (Ünlü, 2013, s. 943). Kıpçak Türkçesi eserlerinde ise *sakla-* fiili "saklamak, korumak; haramdan çekinmek"; *saklan-* fiili "saklanmak, korunmak, gizlenmek; çekinmek"; *saklaş-* fiili de "ayırarak, saklamak; korumak" anlamlarıyla görülür (Toparlı vd., 2003, s. 224).

Kâmus-ı Türkî'de ise *sakla-* fiili "gizlemek" ilk anlam olmak üzere "beklemek, gözetmek, korumak; kaldırıp bulundurmamak, biri için yahut başka bir vakit için bırakmak" (Sami, 2010, s. 1021) anlamlarıyla tanımlanırken *saklan-* fiili için "gizlenmek, hıfz olunup dayanmak" (s. 1022) açıklamaları yer almıştır. *Sakla-* fiilinin *saklantı*, *saklat-*, *saklayıcı*, *saklayış* türevleri de sözlükte madde başı olarak yer almıştır (s. 1022).

3.2. Türkiye Türkçesinde Sakla- Fiili

Türkçe Sözlük'te *sakla-* fiilinin tanımında anlam sıralaması "1. Elinde bulundurmamak, tutmak. 2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak, kaldırmak; hıfz etmek. 3. Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. 4. Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak; muhafaza etmek. 5. Gizli tutmak, duyurmamak. 6. Birine vermek için ayırmak 7. mecaz Korumak, esirgemek." şeklindedir (Türk Dil Kurumu, 2023). Bu tanımda *sakla-* fiilinin "gizlemek" anlamı Kamus-ı Türkî'den farklı olarak 3. ve 5. anlamlarda verilmiştir; ancak *saklan-* fiilinin Türkçe Sözlük'teki ilk anlamı "Kendini saklamak; gizlenmek"tir. Diğer anlamları ise sırasıyla "saklama işi yapılmak, niteliğini yitirmemesi için korumak" şeklinde verilmiştir (TDK, 2023).

3.3. Türk Lehçelerinde Sakla- Fiilinin Anlamları

Özbek Türkçesi sözlüğünde *saqlamoq* fiili "1. dikkatli olmak, korumak; bir özelliği bir durumu değiştirmeden devam ettirmek. 2. korumak, muhafaza etmek, bakmak. 3. bir işi bırakmak, durmak. 4.

2 "M Şinasi Tekin, Uygurca Metinler II Maytrsimit, Atatürk Ü. Yay, Ank. 1976, KB Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig III Indeks, TKAE Yay., İst. 1979; Kaş. Besim Atalay, Divanü Luğatü't-Türk "Endeks", TDK Yay., Ank. 1986; NHT Yard. Doç. Dr. Azmi Bilgin, Nazmü'l-Hilafiyat Tercümesi, TDK Yay, Ank. 1996; KG Yard. Doç. Dr. Muzaffer Akkuş, Kitab-ı Gunya, TDK Yay., Ank. 1995; ŞMK Doç. Dr. Muhammed Yelten, Şirvanlı Mahmud Kemâliyye (Giriş-İnceleme- Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük), İ.Ü. Edeb. Fak. Yay., İst. 1993; ŞKM Prof. Dr. Kemal Yavuz, Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks), AKM Yay., Ankara 1991; KT Ahmet Topaloğlu, Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılan Satır Arası Kur'an Tercümesi, 2. cilt (Sözlük), KB Yay., İst. 1978, DK Prof. Dr. Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı II, TDK Yay., Ank. 1991; ŞŞÇ Dr. Zuhul Kültür, Dr. Latif Beyreli, Şerîfî Şehnâme Çevirisi, TDK Yay., Ank. 1999; TS Cem Dilçin (Düzenleyen), Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ank. 1996." (Arslan-Erol, 2014, s. XXI-XXIII)

uymak, davranmak, düzenli tutmak. 5. bakmak, beslemek; tutmak." anlamlarıyla tanımlanmıştır (Akabirov vd., 1981, s. 29-30).

Kazak Türkçesi sözlüğünde *caqma-* (*sakta-*) fiili için şu anlamların verildiği görülür: "1. uzun süre tutmak. 2. hayatta kalmak. 3. kullanmamak, sonraya bırakmak. 4. barınak olmak, korumak. 5. yakalamak, tutmak. 6. mec. bakmak büyütme 7. mec. yolu yordamı, düzeni, örf ve adetleri, gelenekleri bozmamak. 8. mec. yoluna kurban olmak, canını feda etmek. 9. mec. kendini kötülüklerden sakınmak. 10. mec. toplamak, biriktirmek." (Komisyon, 2013)

Tatar Türkçesi sözlüğünde *sakla-* fiili "1. güvenliği temin etmek 2. kayıp ve zararlara karşı güvende tutmak. 3. çok dikkatli kullanmak (kıyafet vb.) 4. hatırlamak, unutmamak. 5. bildirmemek, sezdirmemek, söylememek (sır vb.). 6. bakıp gözetmek, göz kulak olmak. 7. gözetmek. 8. yakalamak vb. maksadıyla gözetlemek, pusuda yatmak; gizlice gözetlemek. 9. (alay) bir şeyin ya da kişinin yanında boş, faydasız zaman geçirmekle ilgili. 10. oluşturmak, temin etmek (tertiple düzen vb.)." anlamlarıyla açıklanmıştır (Abdullin, 1979, s. 617-618)

Azerbaycan Türkçesi sözlüğünde *saxla-* fiilinin açıklamasında şu anlamlar yer almaktadır: "1. bir şeyi elinde (ağzında, dişinde vs.) tutmak. 2. durdurmak, bekletmek 3. gitmesine engel olmak, önünü kesmek, durdurmak. 4. sahip olmak, beslemek, yetiştirmek. 5. yaşamak için gerekli olan şeyleri temin etmek, geçindirmek, bakıp büyütme. 6. muhafaza etmek, korumak, saklamak. 7. gizlemek, kimseye göstermemek. 8. dayanak olmak; yıkılmasına, uçmasına izin vermemek. 9. hazırlanmak, gelecek için toplamak; korumak. 10. Belli bir iş için kendisine yardımcı, hizmetçi tutmak, eleman almak. 11. önceki durumunu muhafaza etmek, korumak. 12. bir yerde kalmaya, durmaya mecbur etmek; tutmak. 13. sözünü, işini devam ettirmesine izin vermemek, bırakmamak, yarıda kesmek. 14. bazı isimlere getirilerek çeşitli deyimler yapılır: ayaq saxlamaq, dilini saxlamaq, başını saxlamaq vs." (Komisyon, 2006)

3.4. Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili

Türkmen Türkçesinin 2016 yılında basılmış olan *Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi*'nde (TDDS) *sakla-* fiili ve ondan türetilmiş *saklama* "saklama durumu", *saklaber-* "saklamaya başlamak, saklamak", *saklamaklyk* "saklama durumu", *saklamazlyk* "dikkatli tutmamak, korumamak", *saklan-* "1. kendini tutmak 2. durmak, beklemek 3. bir yerlerde biraz oylanmak, beklemek 4. bakılmak, beslenmek 5. var olmak, bulunmak 6. toplanıp konulmak 7. dayanmak 8. yerine getirilmek, uygulanmak 9. toplantıda karşıt ya da taraftar olarak oy vermemek 10. korunmak 11. zarar görmeden kalmak, iyi durumda olmak, değişmemek 12. ihtiyarlamasına rağmen dinç kalmak." (TDDS-II, s. 252), *saklaş-* "1. saklamaya yardım etmek 2. birlikte saklamak", *saklat-* "saklama işini başka birine yaptırmak, saklamaya mecbur etmek, mümkün kılmak, yol açmak" *saklaw* "koruma, kılıf", *saklawly* "korumalı, kılıflı", *saklawсыз* "korunmayan, korumasız", *saklayyş* " saklama durumu" (s. 253) sözcüklerinin madde başı yapıldığı görülür.

Sakla- madde başı ise aşağıdaki anlam ve tanık cümlelerle açıklanmıştır (TDDS-II, s. 252)

1. Eliyle tutmak, elinde tutmak.

Käte-käte penjireden yşyqlap, Otyr kitabyny elinde saklap " Ara sıra pencereden bakarak / Oturuyor kitabını elinde tutarak" (B. Hudaýnazarow³).

2. Durdurmak, hareketi sonlandırmak.

Sürüji maşyny saklady. "Sürücü arabayı durdurdu."

3. Kendi geçim dairesinde, gözetiminde yaşatmak; bakmak, beslemek; büyütme, yetiştirmek.

Mal saklamak. "Sığır yetiştirmek."

³ TDDS'den alınan madde başlarının tanık cümleleri için parantezde verilen isimler, sözlüğün kaynak kişi ve eserleridir, tarafımızdan taranmadığı için kaynakçada yer almayacaktır. Taranan eserlerden alınmış tanık cümleler alıntı yapılan eserin kısaltmasıyla verilmiş; kısaltma bilgisi, kaynaklar bölümünde ilgili kaynağın yanında yer almaktadır.

4. İyi anlamak, unutmamak.

Şu aýdanlarymy hergiz ýadyňda sakla. “Bu söylediklerimi her zaman aklında tut.”

5. Korumak.

Ýüpegi saklamasaň ýüň bolar, aýaly saklamasaň – güň (Atalar sözi). “İpeği korumazsan yün olur, kadını korumazsan deli olur. (Atasözü)”

Bendesini bela-beterlerden hudaýyň özi saklasyn. “Kulunu kazadan beladan Allah saklasın.”

6. Dayanak olmak, taşımak.

Ýykyljak tamy ýeke kerpiç saklamaz (Atalar sözi). “Yıkılacak evi tek bir tuğla tutmaz. (Atasözü)”

7. Birini meşgul etmek, oyalamak, işinden alıkoymak.

Saklamasaň, gitsem dogry ýol bilen, Ýeterdim maksada, kábäm atam jan! “Oyalamasan da gitsem doğru yoldan, Ulaştırdım amacıma, kâbem babacığım!” (A. Kekilow).

8. Vaktinde yerine getirmemek, yapmamak (bir işi).

Arada gyzymyň kätmenini sapla diýip eltdim, şonam üç-dört gün saklady “Bir ara kızımın çapasına sap tak diye gönderdim, o da üç dört gün bekletti.” (A. Durdyýew).

9. Gizlemek.

Kem-käs ýalbaraýyň-da, etjek işimi öz ýanymda saklaýyň. “Biraz yalvarayım da yapacağım işi kendime saklayayım.” (B. Kerbabaýew).

10. Tutsak etmek, yakalamak.

Jenayatkäri saklamak. “Suçluyu yakalamak.”

3.4.1. Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiilinin Kullanıldığı Deyimler

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili ile birçok deyim de yapılmıştır. Bu deyimler, Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla açıklandığında *sakla-* fiili yerine “tutmak, bakmak, beslemek, korumak” sözcükleri kullanıldığında anlam tam olarak verilebilmektedir.

Diliňi saklamak - dilini tutmak: “sesini çıkarmamak, konuşmamak” / *Meniň bu işimde diliňi saklap bilmeli bolarsyň* (B. Seytâkow). “Benim bu işimde dilini tutmak zorundasın.” (TDFS, s. 38)

Eliň aýasynda saklamak - el üstünde tutmak: “sevmek, değer vermek, incitmek” / *Şunuň ýaly ärim bolsa, men elimiň aýasynda saklardym* (A. Durdyýew). “Bunun gibi kocam olsun, ben onu el üstünde tutardım.” (TDFS, s. 47)

Gül ýaly saklamak – gül / mis gibi bakmak: “güzel temiz bakmak” / *Aknabat eje tamynyň içinde peç gurup, tamyny gül ýaly saklamaga başlady* (A. Durdyýew). “Aknabat Ana kulübenin içinde soba kurup evine mis gibi bakmaya başladı.” (TDFS, s. 94)

Gysymyňda (gysymyň içinde) *saklamak* - avucunun içine almak: “birinin kontrolü elinde olmak” / *Ol meni öňki çykaran gyzlary ýaly, gysymyň içinde saklajak bolýar.* (A. Durdyýew). “O beni önceki everdiği kısırları gibi avucunun içine almak istiyor.” (TDFS, s. 102)

İçde saklamak - içinde tutmak: “sırrını söylememek” / *Ogryn zady sakla içde, Gaýym durup her ýumuşda* (Baýly şahyr). “Gizli şeyi sakla içte, Sağlam durup her görevde” (TDFS, 116)

Ýassygyň aşagynda ýylan saklamak - koynunda yılan beslemek⁴: “düşüncesiz birini arkadaşı edinmek, kendini tehlikeye atmak, tedbiri elden bırakmak.” / *Iwan Timofeyewiç, sen bilýämiň, biz öz ýassygyzyň aşagynda ýylan saklaýarys* (B. Kerbabaýew). “İvan Timofeyeviç, sen biliyor musun, biz koynumuzda yılan besliyoruz.” (TDFS, s. 181)

⁴ Bu deyim tam olarak ayrı anlamı karşılamıyor!

Janyňy bukjada **saklajak** bolmak - ?⁵ : ölümden korkmak, hayatını korumayı istemek" / *Heý gorkak? Şojagaz janjagazyňy, eýsem, ejeň bukjasynda gizläp saklarsyň-da!* (B. Kerbabaýew). "Hey, korkak! Şu zavallı canını bir de annenin bohçasında saklıyorsun ha!" (TDFS, s. 121)

Ýaman gözden **saklasyn!** - kem gözden korusun: "göz deňmesin, başına kötü bir şey gelmesin." / *Ýaman gözden özi saklasyn, ol ýere dünýäniň ähli ýerinden akyldarlar, emeldarlar ýygnanjakmyş diýip eşidildi.* (T. Esenowa). "Kem gözlerden korusun, oraya dünyanın her yerinden akıllı ve başarılı kimseler toplanacakmış, diye işitildi." (TDFS, s. 180)

4. Türkmen Türkçesindeki Sakla- Fiilinin Anlamları ve Türkiye Türkçesinde Bu Anlamları Karşılıyan Fiiller

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiilinin hangi anlamlar için kullanıldığı ve bu fiilin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarının tespiti bu bölümde yapılacaktır. Bu amaçla ilk olarak *sakla-* fiilinin Türkmen Türkçesindeki anlam karşılığı verilmiş; o anlamdaki kullanımların yer aldığı tanık cümleler sözlüklerden, edebî eserlerden, ders kitaplarından vs. derlenmiş ve cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarımları verilmiştir. Tanık cümlelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarından yola çıkılarak Türkmence cümlede geçen *sakla-* fiilinin Türkiye Türkçesinde hangi fiille karşılandığı tespit edilmiştir. Böylece iki lehçede de kullanılan *sakla-* fiilinin eşdeğerliği tartışılmıştır.

Sakla- fiilinin Türkmen Türkçesindeki anlamları ve Türkiye Türkçesinde bu anlamlara karşılık kullanılan fiiller şunlardır:

1. *Sakla-* fiilinin "eliyle tutmak, elinde tutmak" anlamındaki kullanımına karşılık Türkiye Türkçesinde *tut-* fiili kullanılır:

Ol atasından galan wesýetnamany elinde saklap durdy. "O, dedesinden kalan vasiyetnameyi elinde tutuyordu." (TDDS II, s. 475)

2. *Sakla-* fiili, "elinde bulundurmak" anlamında kullanıldığında Türkiye Türkçesinde *bulundur-*, (*elinde ol-* fiilleri ile karşılanır:

TEREZİÇİ, at... 2. Bazarda terezini saklaýan we satyjylara terezi berýän adam. "Tereziçi, is. ... 2. Pazarda elinde terazi bulunduran / olan ve satıcılara terazi veren adam, terazici." (TDDS II, s. 399)

3. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, "birini, bir şeyi durdurmak" anlamıyla, fiilin [-n-] ekiyle genişletilmiş *saklan-* şekli de "durdurmak" anlamıyla kullanılır. Bunun Türkiye Türkçesindeki karşılığı da yine *durdur-* ve *dur-* fiilleriyle verilir. *Sakla-* fiili, Türkiye Türkçesinde bu anlam için kullanılmaz.

Kiçijik hojayımyňyň höküm edişi sesini eşiden düýe gysgajyk ädimlerini saklap, egri boýnuny gaýryp, ýzyna bakan seredýärdi. "Küçük sahibinin emreden sesini işiten deve kısa adımlarını durdurup, eğri boynunu uzatıp arkasına doğru bakıyordu." (SE, s. 4)

Başlyk ony saklap, ýañadandan hyrydar syn etdi. "Müdür onu durdurup yeniden alıcı gözle ona baktı." (SE, s. 42)

Gam dumany basyp garyp könlümni, Göz yaşyň saklamaý, döküp baradyr; "Keder sisi basmış garip gönlümü / Göz yaşını durmadan döküp duruyor." (M, s. 35)

Maşyn muzeýe ýakynlaşyp saklandy. "Araba müzeye yaklaşarak durdu." (TDDS II, s. 498)

Ol ýene-de bir zatlar diýmekçi boldy, ýöne saklandy. "O yine bir şeyler diyecek oldu; ancak, durdu." (Perman, s. 42)

4. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, "insan ya da hayvana bakmak, onları büyütmek, yetiştirmek, beslemek" anlamıyla kullanılır. TDDS'de bu anlam insan ve hayvan beslemek, büyütmek ayırdı yapılmaksızın tek maddede verilmişken Azerbaycan Türkçesi sözlüğünde bu iki anlam birbirinden

⁵ Bu deyim tam karşılık bulunamamıştır.

ayrılmıştır. Bu anlam, Türkiye Türkçesinde *sakla-* fiilinin anlamları arasında yer almaz, bu işlevdeki kullanımlara karşılık *bak-*, *besle-*, *büyüt-*, *yetiştir-*, *tut-* fiilleri kullanılır:

TOWUKÇY, at. Towuk **saklaýan**, idedýän adam. “Tovukçy, is. Tavuk yetiştiren / bakan adam.” (TDDS II, s. 417)

Şu sypatyň bilen seni ekläp-**saklan** eneň-ataň hem, ýürekdeş ýassykdaşyň hem tanamaz (A.Gowşudow). “Şu hâlinle seni bakıp büyüten anan baban da gönül ortağın eşin de tanımaz.” (TDDS II, s. 516)

ÝATAK I, at. 1. Mallaryň **saklanýan** ýeri, gijesine olaryň ýatýan ýa-da **saklanýan** ýeri, agyl... “Yatak I, is. 1. Hayvanların bakıldığı yer, geceleri onların yattığı ya da tutulduğu / beslendiği yer, ağıl.” (TDDS II, s. 519)

Ýeňnem bar eken. Meni öz elinde diýen ýaly **saklan** ýeňnem. “Yengem varmış. Beni kendi elleriyle büyütmiş yengem.” (Perman, s. 58)

5. Türkmen Türkçesinde “İyi anlamak, unutmamak” anlamında kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde (*aklında/ hafızasında*) *tut-*, *unutma-* fiilleri kullanılır:

ÝAT [ja:t] I, at. Öň bolup geçen wakalary, täsirleri, duýgulary huşa getirip bilmek ukyby, huşda, pikirde **saklap** bilmek ukyby, hakyda. “Yat I, is. Önceden gerçekleşen olayları, etkileri, duyguları hatırlayabilme, akılda tutabilme yeteneği, hafıza.” (TDDS II, s. 519)

ÝATKEŞ [ja:tkeş], syp. Eşiden, gören zadyny köp wagtlap ýadyndan çykarmaýan, ýadynda berk **saklaýan**. “Yatkeş sf. Gördüğü, duyduğu şeyleri uzun süre boyunca aklından çıkarmayan, hafızasında iyi tutan.” (TDDS II, s. 519)

6. Türkmen Türkçesinde “(birini/ bir şeyi birinden/ bir şeyden) korumak” anlamında kullanılan *sakla-* fiilinin Türkiye Türkçesindeki karşılığı *sakla-* ve *koru-* fiilleridir. Bu işlevde kullanıldığında Türkiye Türkçesine aktarımı genel olarak *koru-* fiiliyle yapılır:

Ýaman gözden **saklasyn!** göz degmesin, betbagtçylyga uçramasyn, erbet niýetlä duçar bolmasyn. “Kem gözden korusun! Göz değmesin, şanssızlığa düşmesin, kötü niyetliyle karşılaşmasın.” (TDDS II, s. 503)

Saklasyn alla penahynda ýaman gözden seni “Korusun Allah huzurunda kem gözden seni” (M, s. 187)

Alla **saklasyn**, biz ölmeris welin, ýöne asylyksyny aýdýan. “Allah korusun, biz ölmeyiz; ancak, gerçeği söylüyorum.” (Perman, s. 53)

WEKILHANA [weki:lha:na], at. Bir halkyň, ýurduň bähbidini **gorap saklamak** işini alyp barýan edara. “Vekilhana is. Bir halkın, ülkenin menfaatlerini koruma işini yürüten kurum.” (TDDS II, s. 474)

Medisina tarapyndan berilýän kömegiň üstüne bu keselden **saklanmaga** tebigy kömek ýetişýär. “Tıbbın verdiği desteğin üstüne bu hastalıktan korunmak için doğal yollarla tedavi yetiştiriyor.” (TÇE, s. 119)

7. Türkmen Türkçesinde “(bir şeyi bir yerde) muhafaza etmek” anlamıyla kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde de *sakla-* fiili kullanılır. Bunun yanında *tut-* fiilinin de kullanıldığı görülür.

SOWADYJY [sowodujy], at. ... 2. Tiz zaýalanýan önümleri sowuk ýerde **saklamak** üçin desga... “Sovadıcı, is. ... 2. Çabuk bozulan gıda ürünlerini soğuk yerde saklamak için kullanılan tesis, soğutucu...” (TDDS II, s. 302)

SARDOBA [sardo:vo], at. Çöl içinde ýagyş-ýagmyryň suwy ýygnalyp **saklanýan** üsti ýapyk howuz. “Sardoba is. Çölde yağmurun suyun toplanarak saklandığı / tutulduğu üstü kapalı havuz, sarnıç.” (TDDS II, s. 267)

8. “Korumak maksadıyla beklemek” anlamında kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde *koru-* ve *bekle-* fiilleri kullanılır.

Myraly şol garaja öýe baryp, onuň gapysyny **saklaýan** aýala ýüz tutupdyr: “Mıralı bu köhne eve varıp onun kapısını bekleyen kadına şöyle demiş:” (SE, s. 305)

ÝASAWUL [ýasowull], at. 1. Ýoly **saklaýan** atly, nöker... “Yasavul, is. 1. Yolu bekleyen/ koruyan atlı, muhafız...” (TDDS II: s. 516)

9. *Sakla-* fiilin Türkmen Türkçesindeki “başka bir zaman için tutmak” anlamı Türkiye Türkçesindeki kullanımıyla örtüşür:

Puly gazanmak aňsat, saklamak kyn. “Parayı kazanmak kolay, saklamak zor.” (THN, s. 470)

Sakla samany, geler zamany. “Sakla samanı, gelir zamanı.” (THN, s. 477)

10. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili “bir hâli, bir durumu devam ettirmek, o hâlde tutmak, korumak” anlamında kullanıldığında Türkiye Türkçesinde bu fiil yerine *sürdür-*, *koru-*, *devam ettir-* fiilleri kullanılır. “Var olan tavrı, tutumu korumak, devam ettirmek” anlamı söz konusuysa da *tut-* fiili bu işlev için *sakla-* fiilinin yerine geçebilir.

TIRKEŞMEK, işl. ... 2. Dost bolup gezmek, dostluk aragatnaşygyňy saklamak. “Tirkeşmek, f. ...2. Dost olarak gezmek, dostluk ilişkisini sürdürmek.” (TDDS II, s. 407)

Halk döredijiligi halkyň sungat dilinde ýazylan taryhy bolup, hemişe öz gadyr-gymmatyny saklap geldi. “Halk edebiyatı, halkın sanat dilinde yazılmış bir tarihi olarak her zaman kendi değerini korumuştur.” (TÇE, s. 14)

Hekajada uruş döwrüniň iň agyr ýagdaýlarynda-da ruhubelentligi saklamagyň derwaýys zerurlygy baradaky mesele täsirli görkezilýär. “Hikâyede dönemin en zorlu şartlarında bile morali korumanın mutlak gerekli olduğu meselesi etkili bir şekilde gösteriliyor.” (TÇE, s. 65)

Öwezmyrat batyr näçe gazaba münse-de, Batyr hajy şol bir bolşuny saklaýardy. “Övezmirat Batır ne kadar öfkelenmiş olsa da Batır Hacı sakinliğini koruyordu.” (Perman, s. 87)

TOMMUKLAMAK [tommuklomok], işl. Gawun-garpyz, hyýar, kâdi, badamjan ýaly ekinleriň düýbüni ýumşak saklamak we ýykylmazlyklary üçin olaryň töweregine gum üýşürmek. “Tommuklamak, f. Kavun, karpuz, salatalık, kabak, badem gibi mahsullerin tabanını yumuşak tutmak ve kırılmalarını önlemek için etraflarına kum yağmak.” (TDDS II, s. 412)

Emma odunymy gury saklasam, sowguň hem gorkusy ýok, geýimim hem gurar, enem hem buýmaz. “Ama odunumu kuru tutarsam soğuktan korkmayız; kıyafetim de kurur, annem de üşümez.” (SE, s. 318)

Nabadyň jüregi näçe awasa-da, Myrada syryny bildirmezlik üçin, özünü rahat saklamaga çalyşdy: “Nabat'ın kalbi ne kadar çarpırsa da sırrını Mirat'a açıklamamak için kendini sakin tutmaya çalıştı.” (SE, s. 34)

11. Türkmen Türkçesinde fiillerin olumsuz şekli, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *fil-mA-mAk* şeklinde değil de *fil-mazlık* şeklinde verilmektedir. Sözlüklerde fiillerin bu olumsuz hâllerinin tanımında “bir işin yapılmaması durumunu sağlamak, bu durumda tutmak” anlamını verebilmek için *sakla-* fiili kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde fiillerin olumsuz çekimi sözlükte madde başı yapılmadığından yapılacak karşılaştırma tam anlamıyla örtüşmeyecektir:

ÜŞETMEZLIK [üşötmözlük], iş ady. Üşetmän saklamak... “Üşetmezlik, isim-fiil Üşütmeden tutmak, üşütmemek...” (TDDS II, s. 460)

ÝOLLAMAZLYK [ýo:llomozluk], iş ady. Ýollamakdan saklanmak, ibermän saklamak, ugratmazlyk. “Yollamazlık, isim-fiil. Yollamamak, göndermeden durmak, göndermemek.” (TDDS II, s. 550)

12. *Sakla-* fiili, Türkmen Türkçesinde “destek olmak, taşımak, sabit tutmak” anlamlarıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesinde bu işlev için *sabitle-*, *tut-*, (bir şeyi bir şeyle) *destekle-*, (*ayakta*) *tut-* fiilleri kullanılır:

ÝANÖRE [ýa:nö:rö], at. Jykyryň suw çykarýan çarhyny saklamak üçin dikilýän ýogyn açaç, sütün. “Yanöre, is. Kuyu çıkırığının su çekmeye yarayan çarkı desteklemesi için dikilen kalın ağaç, sütun.” (TDDS II, s. 506)

Ýaralyny iki adam tutup, tekgelep **saklap** durdy. “Yaralyny iki adam destekleyerek ayakta tutuyorlardı.” (Perman, 111)

SÖÝEG [söýög], at. 1. Bir zady diräp **saklamak** üçin söýelip goýulýan direg, paýa... “Söyeg is. 1. Bir şeyi dik tutmak için yaslanan direk, sırık...” (TDDS II, s. 308)

13. *Sakla-* fiili, Türkmen Türkçesinde “bir işi vaktinde yapmamak, bekletmek, bırakmak” anlamlarıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesinde daha çok *beklet-*, *tut-*, *bırak-* fiilleriyle karşılanır:

ŞYPYLJATMAK, işl. ... 2. Köp **sakladyp** zaýalatmak. Eti ýyly ýerde şypyljatmak. “Şıpılcatmak, f. ...2. Çok bekletip ziyan etmek. Eti sıcak yerde sulandırmak.” (TDDS II, s. 372)

Kany batyr elindäki işini saklap, gara çyny bilen düşündirmäge jan etdi: “Kanı Batır elindeki işi bırakıp, ısrarla anlatmaya çalıştı.” (Perman, s. 53)

14. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, “gizlemek” anlamıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesindeki karşılığı da *sakla-* veya *gizle-* fiilleriyle verilir. Türkiye Türkçesinde bu fiilin en yaygın kullanılan anlamı “gizlemek” olsa da sözlüğümüzde bu anlam 5. sırada yer almaktadır. Bu da sözlük hazırlama ilkeleri bakımından tartışılması gereken bir konudur.

Türkmen Türkçesinde bu fiil “gizlemek” anlamı için kullanılırsa bu fiilden önce genelde *gizlin*, *ýaşyryn*, *ogryn* gibi zarflar ya da *gizläp* gibi zarf-fiiller kullanılmaktadır. Ayrıca sır, her iki lehçede de *sakla-* fiiliyle saklanmaktadır.

SYR I, at. Başgalardan *gizlin saklanýan* pikir, *ýaşyryn* zat... “Sır I, is. Başkalarından saklanan fikir, gizli şey...” (TDDS II, s. 340)

◊ *Syr saklamazlyk bir zady aýtman, içinde gizlin saklamazlyk, ýaşyrmazlyk...* “Sır saklamamak: Bir şeyi söylemeden durmamak, içinde gizlememek, sır tutmamak.” (TDDS II, s. 340)

Gitjek ugrumam hemme töwerek-daşdan ýaşyryn saklamaly bolupdyryn. Öz janymy-da gizlin saklamaly bolarmykam diýip gorkýan. “Gideceğim güzergahı bütün herkesten saklamalıyım. Kendi canımı da korumam gerekir mi acaba, diye korkuyorum.” (Perman, s. 99)

—*Serdaryň öz atlylaryndanam ogryn saklamaly işleri köp bolýar ahyry - diýip, ýene biri seslendi.* “-Komutanın kendi atlılarından saklanması gereken işler oldukça fasla nihayetinde, diye yine biri söyledi.” (Perman, s. 109)

Melikäniň häzir ejesiniň göwnüne degesi gelenokdy, ynjysyny içinde saklajak bolup çalyşýardy (G. Kulyýew). “Melike, şimdi annesini üzme istemiyordu, acısını içinde saklamaya çalışıyordu.” (TDDS II, s. 484)

15. *Sakla-* fiilinin Türkmen Türkçesinde kullanılan “tutsak etmek, yakalamak” anlamı, Türkiye Türkçesindeki *sakla-* fiillerinin anlamlarından biri değildir. Bu işlevle kullanıldığında Türkiye Türkçesinde *tut-*, *tutukla-*, *yakala-* fiilleri kullanılabilir:

TUSSAG [tussoğ], at. Gorag astynda, aýratyn şertlerde **saklanýlýan**, azatlykdan, erkinlikden, raýatlyk hukuklaryndan kesilen adam. “Tussag, is. Koruma altında, özel şartlarda tutulan, özgürlük ve vatandaşlık haklarından mahrum edilen adam.” (TDDS II, s. 423)

Zynjyr, künde bilen saklarlar seni, Azapta, hasratda – kände, çilimkeş! (Magtymguly). “Zincir, köstek ile yakalarlar seni / Azapta, gamda sigara içen!” (TDDS II, s. 593)

Naçalnik sazlyga girmänkä, köpegi tutduryp, onuň boýun halkasyna bag dakdyrды-da, uzyn tanapyny atlylardan biriniň elinde saklatdy: “Müdür sazlığa girmeden köpeği yakalatıp onun tasmaına ip taktırdı ve uzun ipi atlılardan birinin elinde tutturdu.” (SE, s. 132)

16. Bu fiilin Türkmen Türkçesinde “kaçınmak, çekinmek” anlamıyla da kullanımı var. Türkiye Türkçesinde bu anlam, *sakla-* fiilinin anlamları arasında yoktur; aktarımlarda bu anlam için *kaçın-*, *sakın-*, *çekin-* fiilleri kullanılır.

TEJRİBESİZLİK [tejiri:vesizlik], at. Tejribesi ýokluk. Onuň tejribesizligini, ýaşlygyny nazara alyp, oňa kyn işleri tabşyrmakdan **saklandyk**. “Tecribesizlik, is. Tecrübesi olmama durumu. Onun tecrübesizliğini, gençliğini göz önüne alarak ona zor işler vermekten kaçındık.” (TDDS II, s. 395)

Hal molla gözi düşende, başda diýmäge taýýarlan sözüni aýtmakdan **saklandy**. “Hal Molla görünce başta söylemeye hazırlandığı sözü söylemekten çekindi.” (Perman, s. 67)

5. Sonuç ve Öneriler

Her ikisi de Oğuz grubu lehçesi olan Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcükler, - bazı ses değişiklikleriyle de olsa- büyük oranla aynıdır. Bununla birlikte, aynı sözcükleri kullanmalarına rağmen her iki lehçedeki gösterenler aynı gösterilene sahip değildir. Bu çalışmadaki *sakla-* fiilinin durumu bunun en iyi kanıtıdır.

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiilinin “bulundurmak”, “durdurmak”, “beslemek, büyümek, yetiştirmek”, “beklemek”, “sabitlemek, desteklemek”, “meşgul etmek, oyalamak”, “tutsak etmek, yakalamak”, “kaçınmak, çekinmek” anlamları, Türkiye Türkçesinde *sakla-* fiilinin anlamları arasında yer almaz. Bu nedenle, Türkmen Türkçesinden yapılan aktarımlarda *sakla-* fiili yerine başka göstergeler kullanılması gerekir.

Türkmen Türkçesindeki *sakla-* fiilinin geçtiği cümleler, Türkiye Türkçesine aktarılırken bağlama göre *sakla-* fiilinin yanı sıra *tut-*, *bulundur-*, *durdur-*, *bak-*, *besle-*, *büyüt-*, *yetiştir-*, *aklında tut-*, *unutma-*, *koru-*, *bekle-*, *sabit-*, *destekle-*, *meşgul et-*, *oyala-*, *ahkoy-*, *tutsak et-*, *yakala-*, *kaçın-*, *çekin-* fiillerinden biri kullanılmaktadır. Bununla birlikte, *sakla-* fiilinin diğer Türk lehçelerindeki anlam alanı, Türkiye Türkçesine nazaran Türkmen Türkçesindeki daha benzerdir.

Sakla- fiili özelinde ele alınan bu sözcük eş değeri konusu, lehçeler arası aktarımlar için oldukça önemlidir. Türkiye Türkçesi konuşurunu yanıltacak bu tip sözcüklerin ayrıntılı incelemeleri, benzer ve farklı kullanımlarının tespiti, ileride yapılacak olan lehçeler arası bilgisayarlı çeviri yazılımları için önemli bir veri tabanı oluşturacaktır.

Kaynakça

- Abdullin, İ. A., Ahuncanov, G. H., Vahitova, S. B., Gazizova, F. M., Ganiyev, F. A., Mingulova, P. P., Möhemmediyev, M. G., Hanbikova, Ş. S., & Ehmetyanov, P. G. (1979). Tatar diliniñ aflatmalı süzliği-II. Mahmutova L. T., Möhemmediyev, M. G., Sabirov, K. S., & Hanbikova, Ş. S. (eds.), Tatarstan Kitap.
- Akabirov, S. F., Alikulov, T. A., Zufarov, S. Z., İbrohimov, S.İ., İkranova, N.İ., Mamatov, N. M., Ma'rufov, Z.M., Mirtociyev, M.M., Mihaylov, G.N., Nu'manova, Ş., Hocahanov, A.T., & Habibullayev, N. (1981). *Özbek tilining izohli luğ'ati. II*. Moskova: Rus Tili.
- Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü. (2023). *Saxlamaq, Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Obastan - onlayn lüğətlər və ensiklopediyalar*. <https://obastan.com>
- Atalay, B. (1991). *Divanü Lûgatit-Türk dizini “endeks” IV*. 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan-Erol, H. (2014) *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine anlam değişimleri*. 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Berdimuhammedov, G. (2016). *Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi*. Aşgabat: Türkmenistanıñ Ilımlar Akademiyasınıñ Magtımğulu adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutu. [TDDS I-II]
- Beşen Delice, T. (2013). Türkmen Türkçesinde yalancı eşdeğerler. *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 131-146.
- Boztaş, İ. (1993). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 55-65.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Clarendon.
- Çaryýew, M. (2005). *Türkmen halk nakyllary*. Aşgabat Miras. [THN]

- Demirezen, M. (1993). Çeviride eşdeğerlik sorunu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 221-230.
- Gabain, A. Von (1995). *Eski Türkçenin grameri*. Akalın, M. (çev.). 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gowşudow, A. (1989). *Perman*. Aşgabat Türkmenistan. [Perman]
- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin dili*. Yapı Kredi Yayınları.
- Hydyrow, B., & Rejepow, D. (2015). *Türkmen çagalar edebiyaty - ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby*. Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy.
- Karavin, H. (2016). Çeviri kuramları bağlamında eşdeğerlik kavramının izini sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 125-144.
- Kerbabayev, B. (1992). *Saylanan eserler-hekaýalar, powestler we folklor. orta we uly ýaşly mekdep okuwçylary üçin*. Aşgabat Magaryf
- Komisyon (2006). *Saxlamaq, Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Obastan - onlayn lüğətlər və ensiklopediyalar*. <https://obastan.com/azerbaycan-dilinin-izahli-lugeti/a/>
- Komisyon (2013). *Kazak Sözdigi*. <https://tilalemi.kz/viewer/viewer.php?file=/books/2018004.pdf>
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-ı Türkî*. Yavuzarslan, P. (haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H., & Karaatlı, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (2011). Lehçe içi aktarmada yalancı eş değerlik. 38. ICANAS. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi IV*, Ankara, s. 1877-1890.
- Uğurlu, M. (2012). Türk lehçeleri arasında benzer kelimelerin eş değerlik durumu. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 215-222.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Kitabevi.
- TDK (2023). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Turkic World and the Philosophy of Strategic Policy: Soft Power and Media*

Roida Rzayeva Oktay^{ID}

Azerbaijan National Academy of Sciences, Institute of Oriental Studies named after Academician Ziya Bunyadov, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

Many events that have occurred at the political, economic and cultural levels have once again demonstrated that the welfare, development and security of the Turkic states are highly interdependent and overlap. Today, the importance of regional organizations in creating a common strategic vision is increasing. Such platforms are used to promote greater mutual support and solidarity. One of the platforms serving these goals is the Organization of Turkic States. The Turkic world needs to adapt to the realities that are emerging on the geopolitical plane to meet the needs at the regional level in the context of rapid changes throughout the world. In particular, this situation has become even more important due to the wars that have occurred recently. For this reason, the adaptive and transformational potential of the Turkic world, especially in the field of information and media, is becoming increasingly important every day. This is possible by monitoring and applying the latest trends in the field in question. Given the need to form media policy as a tool of "soft power" in modern politics, there is a need to analyze the information flow and determine adequate and timely approaches to solving a particular problem. In this context, the transformation of the information and media field into an ideological weapon through the use of common values, traditions and historical potential of the Turkic world serves the purpose of developing a vision based on an awareness of global dynamics. Analysis of modern socio-political reality reveals the need to ensure information security. In this regard, taking into account the role of the media in the transformation of state-political, sociocultural and other spheres of society, it is advisable to develop skills in managing society through media tools.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 20.11.2023

Received in revised form: 22.12.2023

Accepted: 26.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Turkic world, strategic policy, soft power, media.

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

1. Extended Summary

Many events that have occurred at the political, economic and cultural levels have once again demonstrated that the welfare, development and security of the Turkic states are highly interdependent and overlap. Today, the importance of regional organizations in creating a common strategic vision is increasing. Such platforms are used to promote greater mutual support and solidarity. One of the platforms serving these goals is the Organization of Turkic States.

The Turkic world needs to adapt to the realities that are emerging on the geopolitical plane to meet the needs at the regional level in the context of rapid changes throughout the world. In particular, this situation has become even more important due to the wars that have occurred recently. For this reason, the adaptive and transformational potential of the Turkic world, especially in the field of information and media, is becoming increasingly important every day. This is possible by monitoring and applying the latest trends in the field in question.

*This article is an expanded version of the paper of the same name presented at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress.

Corresponding author's address: Azerbaijan National Academy of Sciences, Institute of Oriental Studies named after Academician Ziya Bunyadov, Baku/Azerbaijan
e-mail: roida@bk.ru

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1393599>

The struggle is transferred from real space to virtual space in geopolitics. The information field is today an outpost of geopolitics. Today, the problem of organizing and protecting the political space is becoming urgent in geopolitics, which is caused by the development of network information structures and the emergence of virtual space (Vasilenko, 2010, s. 87, 124).

The third millennium is marked by a change in all the main parameters of international security. Today, the paramount importance is not the balance of military forces, the level of conflict and the threat of world war, agreements on arms limitation and reduction, but the issue of countering “non-traditional” threats – international terrorism, transnational crime, illegal migration, and information sabotage.

The information field is characterized by the struggle for cultural values, which actualizes the role of cultural superiority in the information society. National mentality and culture are the main geopolitical potential of the state, which is influenced by information impact (Vasilenko, 2010, s.126). The mental characteristics of a people, historical fate, the specifics of ethnogenesis, political experience, religious, geopolitical and other factors endow each political community with its own political culture, for the understanding of which it is necessary to analyze the properties of the mentality of society (Borisov, 2006, s.12-13).

The mental-spiritual plane of political culture consists of the psyche, science, language and ideology, where ideology, which directly interacts with other components, is independent (Borisov, 2006, s. 6-8). “A word unites objects into known systems, in other words, it encodes our experience” (Luriya, 1979, s. 31). Archetype, myth, stereotype, and symbol act as important elements of the political psyche (Borisov, 2006, s. 8). We can talk about the symbolic nature of political thinking.

According to the new information paradigm of geopolitics, information superiority in virtual space will determine the fate of spatial relations between states, which indicates the strategic geopolitical significance of the symbolic capital of culture in the information space (Vasilenko, 2010, s.8). Symbolic capital includes collective memory, public goals, projects, cultural symbols, and the spiritual sphere of society (Vurd'e, 2001, s. 101-103). The attractiveness of the symbolic capital of its culture, which is transmitted into global communication channels, is important for every society.

Today, “soft power” is one of the manifestations of a change in emphasis in politics. One source of this power is cultural appeal. We cannot deny the political effect of mass culture (Nay, 2013), especially within the framework of informational and ideological confrontation. Soft power in a broad sense is not only about culture. We primarily mean cultural and ideological influence by “soft power”.

“Soft power” plays an important role as a participant in global economic, socio-political and cultural processes in the formation of a new system of international relations, when classical hierarchical models of relationships are replaced by network structures. (Filimanov, 2014, s.64). Today, “soft power” is used to achieve geostrategic goals through non-violent methods of influence, tools and technology, which turns it into a kind of management policy (Matveenko, 2015, s. 166). Given the need to form media policy as a tool of “soft power” in modern politics, there is a need to analyze the information flow and determine adequate and timely approaches to solving a particular problem. In this context, the transformation of the information and media field into an ideological weapon through the use of common values, traditions and historical potential of the Turkic world serves the purpose of developing a vision based on an awareness of global dynamics.

Analysis of modern socio-political reality reveals the need to ensure information security. In this regard, taking into account the role of the media in the transformation of state-political, sociocultural and other spheres of society, it is advisable to develop skills in managing society through media tools. Built on an adequate policy, media policy simultaneously carries out an ideological function as a system of rational and logical justification of basic ideas, values, and norms governing social behavior. That is, in this case, the media space acts as a kind of form of evaluative consciousness.

Türk Dünyası ve Stratejik Siyasetin Felsefesi: Yumuşak Güç ve Medya

Roida Rzayeva Oktay^{ID}

Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi, Ordinarüs Prof. Ziya Bünyadov adına Şarkiyât Enstitüsü, Bakü, Azərbaycan

ÖZ

Son zamanlarda vuku bulan politik, ekonomik veya kültürel birçok olay Türk devletlerinin refahının, kalkınmasının ve güvenliğinin yüksek düzeyde karşılıklı bağımlı ve bunların kesişen boyutlarının olduğunu bir daha sergilemiştir. Günümüzde bölgesel kuruluşların ortak stratejik vizyon oluşturmak adına önemi daha da artmaktadır. Bu tarz platformlardan daha fazla karşılıklı destek ve dayanışma sağlamak için faydalanılmaktadır. Bu amaçlara hizmet eden platformlardan biri de Türk Devletleri Teşkilatıdır. Dünya çapındaki hızlı değişimler karşısında bölgesel düzeydeki ihtiyaçları karşılamak için Türk Dünyasının jeopolitik düzlemde ortaya çıkan gerçeklere adapte olması gerekmektedir. Özellikle bu durum son zamanlarda vuku bulan savaşlar nedeniyle daha da büyük önem kazanmıştır. Bu nedenle, Türk dünyasının özellikle enformasyon ve medya alanında uyum ve dönüşüm kapasitesinin artırılması gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu da mevzubahis alanda son trendleri takip ederek ve uygulayarak mümkündür. Modern siyasette “yumuşak güç” aracı olarak bir medya politikası oluşturma ihtiyacı bağlamında bilgi akışının analiz edilmesine ve belirli bir sorunun çözümüne yönelik yeterli ve zamanında yaklaşımların belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu bilgiler ekseninde, Türk dünyasının ortak değerler, gelenekler, tarih kapasitesinden faydalanarak enformasyon ve medya alanının ideolojik silaha dönüştürülmesi küresel dinamiklerin farkındalığına dayanan bir vizyon geliştirme amaçlarına hizmet etmektedir. Modern sosyo-politik gerçekliğin analizi bilgi güvenliğinin sağlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, medyanın devlet-politik, sosyo-kültürel ve toplumun diğer alanlarının dönüşümündeki rolü göz önüne alındığında, toplumu medya araçları aracılığıyla yönetme becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 20.11.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 22.12.2023

Kabul edildi: 26.12.2023

Çevrimiçi yayınlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, stratejik siyaset, yumşak güç, medya.

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Son zamanlarda vuku bulan politik, ekonomik veya kültürel birçok olay Türk devletlerinin refahının, kalkınmasının ve güvenliğinin yüksek düzeyde karşılıklı bağımlı ve bunların kesişen boyutlarının olduğunu bir daha sergilemiştir. Günümüzde bölgesel kuruluşların ortak stratejik vizyon oluşturmak adına önemi daha da artmaktadır. Bu tarz platformlardan daha fazla karşılıklı destek ve dayanışma sağlamak için faydalanılmaktadır. Belirtilen amaçlara hizmet eden platformlardan biri de 2009 yılında kurulan ve dil, kültür ve ortak geçmişindeki ortaklığa dayanan Türk Konseyi olarak bilinen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyidir veya günümüzdeki adıyla Türk Devletleri Teşkilatıdır¹. Nitekim çeşitli alanlarda iş birliğine dayalı çalışmaların üyelerin ihtiyaçları doğrultusunda ortak siyasi iradeyle desteklenmesi ve çok taraflı ve düzenli mekanizmanın oluşturulması gerekmektedir. Günümüzde çeşitli alanlarda bunun örnekleri görülmektedir.

12 Kasım 2021'de İstanbul'da toplanan Türk Konseyi'nin 8. Zirvesi'nde Türk Konseyi Türk Devletleri Teşkilatına dönüştü ve burada 2040 Türk Dünyası Vizyon (Türk Dünyası 2040 Vizyonu) belgesi kabul edildi (Tomar, 2021). Bu belge bir nevi yol haritası işlevi görmektedir. Burada Türk dünyası toplumlarının çeşitli alanlarda iş birliği ele alınmaktadır (OTS, 2023). Hayatın her alanında düşünülen bu kararların kuvveden fiile geçirilebilmesi ile Türk dünyasının entegrasyonunu sağlamış olacağı öngörülmektedir.

¹ Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) veya eski adıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi), Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye'nin üye; Macaristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkmenistan'ın gözlemci statüsünde yer aldığı Türk Devletlerinden oluşan bir uluslararası kuruluştur. Türk Devletleri Teşkilatının temeli, 1992 yılında Türkiye'nin başkenti Ankara'da ilki düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi ile atılmıştır.

Çalışmada Türk dünyasının ortak değerler, gelenekler, tarih kapasitesinin simgesel sermaye olarak öneminin ortaya konması ve bu bağlamda “yumuşak güç” olarak medyanın kültürel ve ideolojik etki aracı rolünün gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma nitel araştırma bağlamında literatüre dayalı betimsel modelle tasarlanıp gerçekleştirilmiştir.

2. Jeopolitik ve Simgesel Sermaye

Dünya çapındaki hızlı değişimler karşısında bölgesel düzeydeki ihtiyaçları karşılamak için Türk Dünyasının jeopolitik düzlemde ortaya çıkan gerçeklere adapte olması gerekmektedir. Özellikle bu durum son zamanlarda vuku bulan savaşlar nedeniyle daha da büyük önem kazanmıştır. İş birliği platformlarındaki çalışmaların amacı Türk Dünyasının önemli bir jeopolitik unsura dönüşmesi yönündedir. Bu durum özellikle sınır aşan sorunlara yönelik çözümler üretme açısından önem arz etmektedir.

Jeopolitikte mücadele gerçek mekândan sanal ortama aktarılıyor. Bilgi alanı bugün jeopolitiğin ileri karakoludur. Günümüzde jeopolitikte ağ bilgi yapılarının gelişmesi ve sanal alanın ortaya çıkmasından kaynaklanan siyasi alanın örgütlenmesi ve korunması sorunu güncelleştirilmiştir (Vasilenko, 2010, s.87, 124).

Üçüncü bin yıl, uluslararası güvenliğin tüm ana parametrelerinde bir değişime işaret ediyor. Bugün en önemli ve öncelikli konular: askeri güçlerin dengesi, çatışma düzeyi ve dünya savaşı tehdidi, silahların sınırlandırılması ve azaltılmasına ilişkin anlaşmalar değil, “geleneksel olmayan” tehditlere (uluslararası terörizm, ulusötesi suçlar, yasadışı göç, bilgi sabotajı) karşı koyma meselesidir. Bilgi akışlarının analizi, saldırgan, yıkıcı bilgi fantomlarının tanımlanması ve açığa çıkarılması, askeri istihbaratı ve sahadaki karşı istihbaratı gölgeleyerek stratejik önem kazanmıştır (Vasilenko, 2010, s.126). Bu bağlamda Türk Dünyasının entegrasyonu siber suçlarla mücadele ve güvenliğe ilişkin iş birliği konularında özellikle önem arz etmektedir.

Bilgi alanına, bilgi toplumunda kültürel üstünlüğün rolünü güncelleştiren kültürel değerler mücadelesi özgüdür. Ulusal zihniyet ve kültür, bilginin etkisini üzerinde hissedenden devletin temel jeopolitik potansiyelidir (Vasilenko, 2010, s.126). Bilgi toplumunda kültürel alanın kontrol edilmesi, esas olarak, halkların dünya görüşünü ve dünya resmini kontrol etmek için bilginin kontrol edilmesini içerir. Post-klasik dönem diğer halklara dünyanın programlanmış bir bilgilendirici imajını empoze etmek ve böylece tüm yönetim sistemini tabi kılmak amacıyla bilgilendirici kültürel saldırganlık ile karakterize edilir (Vasilenko, 2010, s.127-128).

Jeopolitiğin yeni bilgi paradigmasına göre, sanal alandaki bilgi üstünlüğü devletler arasındaki mekânsal ilişkilerin kaderini belirleyecektir, bu da kültürün simgesel sermayesinin bilgi alanındaki stratejik jeopolitik önemine işaret etmektedir (Vasilenko, 2010, s. 8). Klasik jeopolitiğin ana fikirleri – inanç, toprak ve kandır. Siyasal dünyanın postklasik resminde ulusal kültürün simgesel sermayesi olan bu semboller sanal alana aktarılmaktadır (Vasilenko, 2010, s.125). Jeopolitik üçlü, toprağı mekân mücadelesi, kanı ise ulusal çıkar mücadelesi olarak tanımlıyor. “Simgesel sermaye” olmadan jeopolitiğin mümkün olmadığı, jeopolitik mücadelede önemli olduğu bilinen bir ifadedir.

Simgesel sermaye kolektif hafızayı, toplumsal hedefleri, projeleri, kültürel sembolleri ve toplumun manevi alanını içerir (Vurd'e, 2001, s. 101-103). Siyasi tarihte, jeopolitikteki sembolik sermaye iki şekilde kazanılır: kültür sembolizmi ve ideoloji sembolizmi yoluyla (Vasilenko, 2010, s. 30). Aynı zamanda simgesel sermayenin dünya toplumunun gözündeki olumsuz imajı aracılığıyla sanal alanda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması, bilgi alanında olumlu imajını oluşturma görevini çok önemli kılmaktadır. Her toplum için küresel iletişim kanallarına aktarılan kültürünün simgesel sermayesinin çekiciliği önemlidir. Simgesel kültür sermayesinin özü, devletin parlak bir dış politika imajının oluşumuna katkıda bulunan ulusal fikirdir. Tarihsel bir perspektifte bir toplumun öz farkındalığı ve kişisel ve ulusal kalkınma hedeflerinden oluşan bir değerler sistemini temsil eder (Vasilenko, 2010, s.145).

Bilgi alanında ulusal fikrin parlak simgesel bir projesinin önerisi, ulusal öncelikler, fikirler ve gelenekler sistemi çoğunluk tarafından dışarıdan gelen bilgi etkilerinden ve ayartmalardan daha önemli olarak algılandığında, ülkeye kültürel hegemonya sağlar (Vasilenko, 2010, s.145). İnsan zihninde ulusal öncelikler sistemini harekete geçirmek, ulusal fikrin canlı bir imajını yaratmak, "modern bilgi dünyasında agresif bir şekilde etkili" olmayı ve bilgi savaşında avantaj sağlamayı mümkün kılar (M. McLuhan) (Maklyuen, 2003). Günümüzde bilgi savaşında zaferin kaynağının kültürün simgesel sermayesinin olduğu savunulmaktadır. Bilgi alanındaki simgesel kültürel hegemonyanın anlamı, sahibine bilgi alanında ve dolayısıyla dünya siyasi haritasında avantaj sağladığı için bugün noosferik silahlarla karşılaştırılmaktadır (Vasilenko, 2010, s.149). Bu nedenle, Türk dünyasının özellikle enformasyon ve medya alanında uyum ve dönüşüm kapasitesi gün geçtikçe önem kazanmakta, bu alanda da iş birliğine dayalı bir entegrasyon gerekmektedir, özellikle ortak çıkarlar alanına giren uluslararası ve bölgesel dış politika konularında. Bu da mevzubahis alanda son trendleri takip ederek ve uygulayarak mümkündür. Nitekim bu trendlerden biri olarak da medyanın dönüşümünden bahsedilebilir.

3. Modern Siyasi Gerçeklik ve Medya

Bugün gözlemlenen siyasi gerçekliğin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Modern çağda siyasi süreçler sanallık, stokastiklik, doğrusal olmama durumu ve siyasi süreçlerin ayrıklığı ile karakterize edilmektedir (Vasilenko, 2010, s.59). Bu bağlamda ünlü "siyaset mümkün olanın sanatıdır" formülü modern koşullarda güncellenmektedir. Bu olasılığı gerçekleştirmenin araçlarından biri de medyadır, bu da onu kamuoyu üzerinde ek bir etki kanalına dönüştürüyor. Medya siyasi hayatın aktif bir öznesi ve siyasi sürecin ana araçlarından biri olarak siyaseti düzenleyen ve uygulayan temel mekanizma olma iddiasındadır.

Etkinliği ve nüfuzu nedeniyle modern dünyada siyasi iktidarın sanal "dördüncü" dalı olarak nitelendirilen medyanın rolü, özellikle uluslararası çatışmalar ve yeni jeopolitik gerçeklik bağlamında güçleniyor. Siyasi mücadele, yeni, geleneksel sonrası sanal biçimler kazanarak sanal bilgi alanına aktarılıyor. Nitekim bu koşullarda "Bilgi" başlıca güç haline gelmiştir. Sanayi toplumunun yerini alan "Bilgi Toplumu"nda enformasyon, yani bilgi en önemli kaynağa dönüşmüştür.

4. Bilgi ve Enformasyon

Modern dünyada enformasyon ve bilgi, toplumun gelişmesinde ve işleyişinde belirleyici etkenler haline gelmektedir. Günümüzde modern ekonominin çekirdeğini bilgi ve en son bilim yoğun ve bilgi teknolojisi endüstrileri oluşturmakta, bu da "Bilgi güçtür" (Bilmek egemen olmaktır) (F. Bacon) ifadesinin "Bilgi iktidardır" ifadesine dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkenin dünya topluluğu içindeki güvenlik altyapısı ve jeopolitik konumunun bilgi ve en son bilim yoğun ve bilgi teknolojisi bağımlılığı artıyor. Ülkelerin sosyal, ekonomik ve politik kalkınmasında bilginin rolü her geçen gün giderek önem kazanıyor (Tadnciev & Primova, 2012, s.133). Kaynakların pratik olarak işlenmesi sürecine bilginin katılımı nedeniyle bilgi, emeğin değil değer kaynağı haline gelir (Microelectronics and Society, 1982, s.25). Aynı zamanda F. Bacon'un sloganını "enformasyon iktidardır" düsturuna dönüştürme eğilimi de var.

Modern bilgi devletinde bilgi ve enformasyon, bilgiye sahip olmanın toplumsal zenginlik olarak kabul edildiği kalkınmanın önde gelen etkenine dönüşmektedir (Vasilenko, 2010, s.86). Enformasyon, bağımsız bir kamu kaynağı türü, yani toplumsal gelişimin yönünü, karakterini ve hızını belirleyen ve "ulusal bilgi kaynakları" kavramının ortaya çıkmasına yol açan bir bilgi kaynağı haline gelmektedir (Tadnciev & Primova, 2012, s.132).

Post-endüstriyel veya bilgi toplumunda bilgi üreticilerinin ekonomik ve politik gücün sahibi olduklarına dair bir görüş var (Stonier, 1983). Yani bilginin ve enformasyonun yaratılması, işlenmesi ve kontrolüyle meşgul olanlar güç sahibi olmaya başlar. Modern dünyanın mitlerini ve imgelerini onlar çizmeye başlar. Bilgi toplumunda politik yönetim, bilginin pratikte etkin kullanımı amacıyla kullanılmasına indirgenir (Vasilenko, 2010, s.59). Elbette günümüzün ana bilgi kaynaklarından biri

internettir. İnternet, siyasi gerçeklik hakkında kamusal fikirlerin oluşturulması sürecine dâhil olmaktadır.

Her bireyin bireysel özelliklerinin dikkate alındığı, “nesnel gerçeklik”in bir simülasyonu olan kişisel politik post-realitenin teknolojik olarak şekillendiğini, bunun da “post-truth” (post-gerçek, gerçeklik ötesi) ve post-gizlilik (gizlilik ötesi) olgularından söz edilmesini mümkün kıldığını belirtebiliriz (Volodenkov, 2019, s.13).

Hedeflenen bir arama olmadan, hazır ve uyarlanmış açıklayıcı gerçeklik modellerine dayalı olarak kullanıcının öznel gerçekliğinin dijital çerçevesinin oluşması, yayınlanan içeriğin eleştirel algısının eksikliğine neden olur (Volodenkov, 2019, s.13). Bu durumda bilgiye erişim siyasal iktidar için önemli bir kaynak haline geliyor. Bu, bilginin politik bir kaynak olarak etkinliği, tükenmezliği, devredilemezliği ve sınırsız olarak elde edilebilmesi gibi niteliklerinden kaynaklanmaktadır (Vasilenko, 2010, s.59). Günümüzde Büyük Veri'nin politik alanda araçsal potansiyeli ve modern politik süreçlerde uygulanması, tartışmalı da olsa giderek daha fazla değerlendiriliyor.

Bilgi savaşlarının yakın gelecekte Veri Savaşlarına dönüşeceği ve dünya siyaseti bağlamında küresel hakimiyetin, rakiplerin Büyük Verilerine erişime ve kendi Büyük Veri kaynaklarının korunmasına bağlı olacağı ileri sürülüyor. Dünya siyaset alanında küresel hakimiyet iddiasında bulunan siyasi aktörlerin çoğu, rakiplerin Büyük Verilerine erişim ve kendi Büyük Veri kaynaklarının korunmasıyla yönlendirilecek; bu da gelecekte bilgi savaşının ve devletlerin siyasi süreçlerine müdahale girişimlerinin temelini bir nevi Topyekûn Veri Savaşları olacağı anlamına geliyor (Volodenkov, 2019, s.13).

5. Medya ve Toplumsal Bilinç

Günümüzde modern toplumun alanlarından ve kurumlarından biri olan medyanın siyaset üzerindeki etkisini görmekteyiz. O (medya) kamu bilincinin oluşumuna, işleyişine ve evrimine katkıda bulunur. Kamuoyuyla doğrudan iletişim olanağı, medyaya güçlü siyasi etki kaynakları sağlar ve bu koşullar altında kamuoyunu gerçek bir siyasi güce dönüştürür.

Modern siyasetin bel kemiğinin kamuoyu mücadelesi olduğu düşünülmektedir (Vasilenko, 2010, s.144). Bu durumda “siyasal bilinç” diye bir kavram güncelleniyor. Bu bağlamda siyasal bilinci kapsayan bilinç, siyasal kültürü kapsayan kültür, zihniyet, yenilikçi modernleşme ve ideoloji gibi kavramlar giderek daha önemli ve anlamlı hale gelmektedir.

Kültürel ve ideolojik etkenler toplumun oluşumunda önemli rol oynamaktadır. İdeolojik sürecin zihinsel ve sosyokültürel temelleri vardır. Yenilikçi modernleşme, yeni bir toplum tipine sistematik bir geçiş gerektirir. Modern çağda medya modernleşme kavramlarında büyük bir rol oynamaktadır. İdeolojik alanda inovasyon politikasını “yumuşak güç” oluşturmaktadır. Belirli bir toplumun dönüşüm senaryosu, ideolojik süreçte önemli bir etken olarak siyasal kültür tarafından belirlenir. Günümüzde siyasal kültürün medya tarafından şekillendiğini söyleyebiliriz.

5.1. Siyasal Kültür ve İdeoloji

Siyasal yaşamın iki temel tinsel (manevi) unsuru olan siyasal kültür ve ideoloji, kamusal bilincin ortak alanında etkileşim halindedir (Borisov, 2006, s.4). Her siyasal kültürün kendi özgüllüğünü belirleyen birtakım özellikleri ve karakteristikleri vardır. Siyasal kültürün önemli bir bileşeni siyasi dünya görüşüdür.

Bir halkın zihinsel özellikleri, tarihsel kaderi, etnogenezin¹ özellikleri, siyasi deneyimi, dini, jeopolitik ve diğer faktörler her siyasal topluluğa kendi siyasal kültürünü kazandırır; onu anlamak için toplumun zihniyetinin özelliklerini analiz etmek gerekir (Borisov, 2006, s.12-13).

¹ “Etnogenez” kavramı Yunanca “ethnos” (halk) ile “genesis” (yaratılış, oluşum) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş, etnik kimlik oluşumu anlamına gelir.

5.2. Siyasal Kültür ve Zihniyet

Günümüzde siyasal insanın zihniyetinin oluşumu sanal gerçeklikten etkilenmektedir ve bu, bilgi paradigması açısından çağımızın merkezi antropolojik sorunu olarak kabul edilmektedir (Vasilenko, 2010, s.9). Siyasal kültürün zihinsel-manevi düzlemi, diğer bileşenlerle doğrudan etkileşime giren ideolojinin bağımsız olduğu ruh, bilim, dil ve ideolojiden oluşur (Borisov, 2006, s.6-8). "Bir kelime, nesnelere bilinen sistemlerde birleştirir, diğer bir deyişle deneyimimizi kodlar." (Luriya, 1979, s.31). Arketip, mit, klişe, simge politik ruhun (ruhsal/psşik bünyenin) önemli unsurları olarak hareket eder. (Borisov, 2006, s.8). Siyasal düşüncenin sembolik doğasından bahsedebiliriz (Luriya, 1979, s.31).

Siyasal kültürün ideolojiyle etkileşimi üzerinden analizi, onun özelliklerini, zihniyetin özgüllüğünü ortaya çıkarır (Borisov, 2006, s.4). Bütünsel ideoloji, toplumsallaşmanın yönünü belirleyerek, bunun için gerekli zihniyet yönlerini güncelleştirerek, yeterli bir siyasal kültürün oluşmasına katkıda bulunur (Kanaşevic, 2003). Zihinsel bir alan olarak işlev gören, birçok zihinsel tutum ve fikrin sentezinden oluşan kendi kültürü olan toplum, tek vektörlü bir gerçeklik algısına, belirli bir dünya resmine sahiptir (Abdullaeva, 2016, s.14). Bu bağlamda Türk toplumlarına özgü zihinsel tutum, düşüncelere dayanarak gerçekliğin bir yönlü kavrayışını sağlamak için dünyanın belirli ortak resminin oluşturulması önem arz etmektedir. Aynı bağlamda hem bilinçli hem de bilinçsiz düzeyde kendini gösteren toplumun siyasal zihniyetine yönelik çalışmaları da belirtebiliriz. Çok boyutlu ve çok aşamalı bir olgu olduğundan siyasal davranışları ve yaşam tarzını etkilemektedir.

6. Yumuşak Güç

İdeolojinin yeni biçimlerinden biri de "yumuşak güç"tür. Günümüzde insanlar giderek daha fazla "yumuşak güç"ten bahsediyor. Bugün ideolojinin «yumuşak güç» olduğu söylenebilir. "Yumuşak güç" kavramı, "ideolojinin temeli olarak kültürün, kültürel yayılma aracı olarak ideolojinin ve ideolojinin kültürel yaratıcı içeriğinin analizi" ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, ideolojinin toplumun manevi faaliyet biçimi, görüş, fikir, teori ve değerler sistemi olarak sosyo-tarihsel kültürel yaratılışın seyri üzerindeki etkisine dikkat etmek gerekir (Tuberskiy, 2013, s.13, 5). Bu bağlamda Türk kültürünü, değerlerini, mirasını ve sanatını tanıtan teşkilatların «yumuşak güç» olarak rolü önemlidir.

Günümüzde "yumuşak güç" siyasetteki vurgu değişiminin tezahürlerinden biridir. Bu gücün kaynaklarından biri kültürel çekiciliktir. Özellikle bilgisel ve ideolojik yüzleşme çerçevesinde kitle kültürünün siyasal etkisi inkâr edilemez (Nay, 2013). Geniş anlamda "yumuşak güç" yalnızca kültürle ilgili değildir. "Yumuşak güç" derken öncelikle kültürel ve ideolojik etki kastedilmektedir.

Klasik hiyerarşik ilişki modellerinin yerini ağ yapılarının aldığı yeni uluslararası ilişkiler sisteminin oluşumunda "yumuşak güç" küresel ekonomik, sosyo-politik ve kültürel süreçlerin katılımcısı olarak önemli bir rol oynamaktadır (Filimanov, 2014, s. 64). Günümüzde "yumuşak güç" şiddet içermeyen etkileme yöntemleri, araçlar ve teknoloji aracılığıyla jeostratejik hedeflere ulaşmak için kullanılıyor ve bu da onu bir tür yönetim politikasına dönüştürüyor (Matveenko, 2015, s.166). J. Nye tarafından ortaya atılan terimin en yaygın çevirisinin ("yumuşak güç") yanı sıra, "yumuşak iktidar" (Panova, 2010, s. 91-97; Dolinskiy, 2012) ve "esnek güç" (Nay, 2006) varyantları da kullanılmaktadır.

"Yumuşak güç" kavramında bilgi merkezi bir rol oynamaktadır. Bugün "enformasyon saldırısı" olarak adlandırılan kitle bilinci üzerindeki enformasyon ve psikolojik etki yolları, yöntemleri ve teknolojileri güçlü jeopolitik silah haline geliyor. "Yumuşak güç" insanların değer sistemini, dünya görüşünü, kültürel ve medeniyet kodlarını etkileyerek kitle bilincini kontrol etme yeteneği olarak değerlendirilmektedir. (Matveenko&Galaeva, 2015, s.166, 169). Bu boyutta "yumuşak güç" ideolojinin yeni ve modern bir biçimi olarak görülmektedir.

İnsanlık bugün, aynı zamanda "ağ sosyalliği" denilen bir durumla karşı karşıyadır. Medya, ideolojinin işlevlerinden biri olan siyasal toplumsallaşmayla doğrudan ilişkilidir.

Modern siyasette “yumuşak güç” aracı olarak bir medya politikası oluşturma ihtiyacı bağlamında bilgi akışının analiz edilmesine ve belirli bir sorunun çözümüne yönelik yeterli ve zamanında yaklaşımların belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda Türk dünyasının ortak değerler, gelenekler, tarih kapasitesinden faydalanarak enformasyon ve medya alanının ideolojik silaha dönüştürülmesi küresel dinamiklerin farkındalığına dayanan bir vizyon geliştirme amaçlarına hizmet etmektedir.

7. Sonuç

Modern sosyo-politik gerçekliğin analizi bilgi güvenliğinin sağlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, medyanın devlet-politik, sosyo-kültürel ve toplumun diğer alanlarının dönüşümündeki rolü göz önüne alındığında, toplumu medya araçları aracılığıyla yönetme becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Yeterli bir politika üzerine inşa edilmiş bir medya politikası aynı anda ideolojik bir işlevi, yani sosyal davranışı yöneten ana fikirlerin, değerlerin ve normların rasyonel ve mantıklı bir şekilde gerekçelendirilmesinin bir sistemi olarak yerine getirir. Yani bu durumda medya alanı bir tür değerlendirici bilinç biçimi olarak hareket eder.

Analitik, yukarıdaki doğrultuda faaliyetlerin planlanması, düzenlenmesi ve tahmin edilmesi için önemli bir araçtır. Belirli bir toplum modelini (ulusal medya alanını) geliştiren ve güçlendiren, aynı zamanda iç optimizasyon için gerekli olan bir medya modelinin oluşumunda önemli bir araçtır. Oldukça zengin tarihi ve kültürel mirasa sahip olan üye ülkelerinin potansiyelinin ortak projelerde kullanımı Türk Dünyasının “yumuşak güç” sergilemesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda “yumuşak güç” olarak medya kültürel ve ideolojik etki aracı işlevi görebilir.

Кайнакча

- Абдуллаева, Э. С. (2016). Ментальные аспекты духовной культуры современного человека. *Вопросы теории и практики. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение*. Тамбов: Грамота, № 7(69): в 2-х ч., Ч. 1, 13-15. ISSN 1997-292X. www.gramota.net/materials/3/2016/7-1/1.html
- Борисов, Е. А. (2006). *Политическая культура как фактор идеологического процесса в Республике Беларусь: учебно-метод. пособие к теме «Полит. культура и полит. сознание» по курсу «Политология» с разделом «Права человека»*. Минск: БГУИР, ISSN: 985-488-053-2. <https://libelidoc.bsuir.by/handle/123456789/944>
- Бурдые, П. (2001). *Практический смысл*. СПб.
- Долинский, А. (2012). Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России? *Российский совет по международным делам*. <http://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/chto-takoe-obshchestvennaya-diplomatiya-i-zachem-ona-nuzhna/>
- Филимонов, Г.Ю. (2014). Актуальные вопросы формирования стратегии «мягкой силы» во внешней политике Российской Федерации. *Международные отношения*, №1.
- Гаджиев К.С., & Примова Э.Н. (2012). *Политология: Учебник*. М.: ИНФА-М.
- Губерский, Л.В. (2013). Идеологические стратегии и гуманитарные ценности. *Вестник Московского Университета*, сер. 12, Политические науки, №1.
- Канашевич, Н.М. (2003). *Политика. Идеология. Менталитет: курс лекций*. Могилев.
- Лурья А.Р. (1979). *Язык и сознание*. М.: Изд-во МГУ.
- Маклюен М. (2003). *Понимание медиа: внешние расширения человека*. М.
- Матвеевко, Ю.И., & Галаева М.Г. (2015). «Мягкая сила» как фактор современной геополитики. *PolitBook*, № 1, 165-179.
- Microelectronics and Society. (1982). *Microelectronics and Society: for Better or Worse; a report to the Club of Rome*. Edited by Friedrichs, Günther; Schaff, Adam. First Edition, Pergamon.

- Най, Дж. (2006). *Гибкая власть: Как добиться успеха в мировой политике*. Пер. Супруна В. И. Новосибирск: ФСПИ «Тренды».
- Най, Дж. (2013, 7 Апрель). «Мягкая сила» и американо-европейские отношения. *Smart Power Journal*. <http://smartpowerjournal.ru/soft-power/>
- Панова, Е.П. (2010). Сила привлекательности: использование «мягкой власти» в мировой политике. *Вестник МГИМО-Университета*, 4(13), 91-97.
- Stonier, T. (1983). *The Wealth of Information: Profile of a Postindustrial Economy*. London.
- Tomar, C. (2021, 15 Kasım). *Ekonominin siklet merkezinin Asya'ya kaydığı bir dönemde, Avrupa-Asya arasındaki İpek Yolu güzergahında yer alan büyük Türkistan coğrafyasındaki iş birlikleri Türk dünyasına önemli imkanlar sağlayacaktır*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turk-dili-konusan-ulkelerden-turk-devletlerine/2421214?fbclid=IwAR0TVXYzTaVW2i9QuUe2YGIcZieHV-dkGOKKXRScg4lgx-Rn1Hsw38Ew8dA>
- OTS [Organization of Turkic States]. (2023, 6 Kasım). *Türk Dünyası 2040 Vizyonu*. <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>.
- Василенко, И.А. (2010). *Политическая философия: Учеб. пособие*. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФА-М. ISBN 978-5-16-003619-9.
- Володенков, С.В. (2019). Big Data как инструмент воздействия на современный политический процесс: особенности, потенциал и акторы. *Журнал политических исследований*. Москва: Издательский Дом "Инфра-М", том 3, № 1, 7-13.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Türk Dünyası ve Stratejik Siyasetin Felsefesi: Yumuşak Güç ve Medya” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
